

CARRY SLEE

De toegift

ROMAN

Carry Slee

De toegift

Een paar keer per week bewoog het donkerrode hoedje van mijn moeder langs ons raam.

Hoe snel ik ook opendeed, het was altijd te laat.

'Wat laat je me toch weer darren.'

Ze legde een kussen op de stoel.

'Anders kost het me mijn rug.'

'Het lijkt wel nacht.'

'Kan het licht niet aan?'

'Wat is het hier toch een tochtgat.'

'Ik voel het in mijn nek.'

'Mag de muziek af?'

'Daar word ik tureluurs van.'

Ze kwam bij ons zitten, want thuis vloog ze tegen de muur op.

Arnoud en ik woonden in een benedenhuis achter een leegstaande winkel. Het was een tweekamerwoning. Aan de keuken lag een binnenplaatsje waar alleen een vuilniszak kon staan.

De kamer was in tweeën gedeeld. Eén gedeelte was van ons samen en in het andere stond Arnouds boekenkast.

De ramen zaten hoog. Er kwam nooit zon binnen. Het licht moest altijd aan zijn. Daarom vond Arnoud het zo'n

fantastische

plek. De ruggen van zijn boeken zouden hier niet verschieten. Maar ik voelde me er niet prettig. Vooral niet als ik alleen thuis was. Gelukkig waren we altijd samen, behalve als Arnoud naar zijn moeder ging.

Arnoud was nog klein toen zijn moeder in de keuken op de grond was gaan liggen en deed alsof ze dood was. Arnoud rende in paniek naar buiten.

Zijn vader was kwaad toen hij het hoorde. 'Weet je waarom je moeder dat deed, jongen?' zei hij tegen Arnoud. 'Omdat ze niet weet of jij wel van haar houdt, daarom. Ik zou mijn liefde maar eens tonen als ik jou was.'

Vanaf die dag had Arnoud altijd laten merken hoe belangrijk zijn moeder voor hem was. Dat kwam zijn vader goed uit. Hij had een drukke baan en als hij thuiskwam, wilde hij geen gezeur aan zijn kop. Hij zette de televisie aan en als zijn vrouw klaagde, zette hij 'm harder. Dan gaf ze het vanzelf op en belde Arnoud. Meestal was ze erg van streek, maar Arnoud kreeg haar altijd rustig. Hij hing pas op als ze zich weer goed voelde.

Mijn moeder belde niet op als ze in de war was. Ik moest haar altijd zelf bellen. Ik vroeg het elke dag en soms twee keer per dag.

'Gaat het, mam?'

Als ze zei dat het wel ging was ik opgelucht.

'Daar hoef je niet zo blij om te zijn,' zei ze dan. 'Het is maar een momentopname. Ik kan er niks van zeggen. Het kondigt zich niet aan. Het overvalt me. Het kan zo weer mis zijn.' Arnoud had een jaar op de Rietveld Academie gezeten. 'Opdrachten uitvoeren waar ik de zin niet van inzag,' zei hij. 'Nee, dat is niks voor mij.' Hij wist niet wat hij zou gaan doen. Ik had besloten naar de Academie voor Expressie door Woord en Gebaar in Utrecht te gaan. Arnoud was meteen enthousiast toen ik hem daarover vertelde. Ik las hem voor wat er in de folder stond. De Academie leidde je op tot docent Dramatische Vorming, een vak dat onder andere op scholen en clubhuizen was ingevoerd om mensen 'vrij te maken'. 'Vrij van angst voor de leegte en de oneindigheid van het bestaan!' zei Arnoud. En hij schreef zich ook in.

De meeste studenten woonden in Utrecht op kamers of in een kraakpand. Maar Arnoud en ik reisden elke dag van Amsterdam naar Utrecht met de trein, 's Avonds kwamen we dan weer terug op de enige plek waar we ons veilig voelden.

Arnoud zat altijd te lezen en ik zat naast hem, dicht tegen hem aan. Terwijl ik zijn hand vasthield zonk ik weg in mijn fantasie.

Een gewoonte van vroeger. Zodra mijn ouders ruziemaakten kroop ik onder de tafel. En dan zat ik in het halfduister onder het tafelkleed. Ik had van alles kunnen doen: hardop lezen met mijn vingers in mijn oren zoals mijn

zus; schuilen bij de moeder van Ada, het buurmeisje dat twee huizen verderop woonde. Maar ik vluchtte in een veilige wereld die ik zelf verzon. Niemand had me ooit verteld dat het kon, ik ontdekte het opeens. Zonder dat iemand het merkte verdween ik. Het leek op toveren. Ineens waren er geen ouders meer die elkaar haatten. Er was geen psychisch zieke moeder meer die ieder moment kon instorten. Ik ruilde mijn leven in voor een eigen veilige werkelijkheid. Met een moeder die straalde omdat ze zo gelukkig met me was. Ik kon fantaseren wanneer ik maar wilde, ongemerkt.

Zodra het verdriet van thuis zich aan me opdrong zonk ik weg in mijn veilige wereld. Het was net alsof ik er even niet was. Ik zag en hoorde niets meer. Ik voelde warmte en rust in mijn lichaam komen. Dat gaf een heerlijk gevoel. Daarom deed ik het steeds vaker. Ook op momenten dat het niet nodig was. Het lege winkelpand waarachter Arnoud en ik woonden was van mijn vader. Een paar straten verderop had hij een winkel in dameskleding. In het pand waarin wij woonden was hij ooit een boetiek begonnen.

'Hij bedenkt weer wat,' zei mijn moeder toen ze zijn plan hoorde. 'Het zal wel op een fiasco uitdraaien.'

Mijn vader was vroeger al een paar keer failliet gegaan. Na een halfjaar kwam mijn moeders voorspelling uit en werd de boetiek gesloten.

'Is het niks voor jullie?' vroeg mijn vader.

Arnoud en ik woonden toen op een kleine zolderkamer waar de wc twee verdiepingen lager was. Een paar maanden ervoor waren we elkaar tegengekomen. Alle twee hadden we een moeder die het leven niet aankon. Wij wisten wat onveiligheid binnen een gezin betekende. Nu waren we achttien en stonden we zonder bagage in de wereld. Bij elkaar konden we schuilen.

'Jullie zitten daar helemaal vrij,' zei mijn vader. 'Je hebt van niemand last.'

Arnoud en ik hoefden er niet lang over na te denken.

Mijn moeder was vaak in de war en kon niet alleen zijn, daarom kwam ze een paar keer per week naar mijn vaders winkel.

'Moet dat nou,' zei mijn vader als ze belde dat ze eraan kwam. 'Ik hou er niet van datje op mijn lip zit.'

Ze hadden er regelmatig ruzie over. Maar nu Lk zo dichtbij woonde kon ze naar mij komen.

Mijn vader gaf ons de sleutel van het huis. Zelf hield hij er ook een, want al betaalden we huur, het bleef zijn winkelpand.

We woonden er net toen we op een dag thuiskwamen van de Academie. Arnoud deed de kamerdeur open en gaf een gil. Er lag iemand op onze bank. Het was mijn vader. Hij haalde een nat washandje van zijn gezicht.

'Hou dit even voor mij onder de koude kraan. Ik barst

van de koppijn.'

Mijn vader had regelmatig hoofdpijn en als hij dan in zijn winkel was kwam hij bij ons op de bank liggen. 'Gaan jullie maar gewoon je gang,' zei hij dan. 'Van mij heb je geen last.'

Voor het eerst sinds weken was mijn moeder weer eens langs mijn vaders winkel gegaan. Vijf minuten later stond ze woedend voor onze deur. Mijn vader had gezegd dat ze beter bij mij kon gaan zitten.

'Hij houdt mij daar weg,' zei ze. Ze vertrouwde het niet.

'Het komt hem wel goed uit dat ik steeds bij jullie zit. Nu heeft hij vrij spel.'

Ze had het met mijn oma besproken en die zou het voor haar in de gaten te houden.

'Ik heb het goed aangevoeld,' zei mijn moeder een paar weken later. 'Je oma heeft daar niet voor niks gesurveilleerd. Wie denk je dat je vaders winkel uitkwam? [Die toverkol.'

Ik wist dat ze het over mijn vaders eerste vrouw had. Daar hadden ze regelmatig ruzie over. Ik was nog klein toen mijn moeder mijn vader met een bos tulpen om de oren sloeg. Ze had een foto van zijn eerste vrouw in zijn portefeuille gevonden.

Nu was ze minstens even kwaad. 'Het bewijs is geleverd. Hij heeft een verhouding met dat wijf. Onder het mom van een boetiek heeft hij een plek gezocht waar hij haar kan ontvangen. De vuile stiekemerd!'

Mijn vader lachte haar uit. 'Je maakt je belachelijk. Ze is allang hertrouwd. Ze kwam alleen even naar de winkel kijken.'

Maar mijn moeder bleef erbij. 'Je vader duikt met dat wijf het nest in en dat moet jij hebben geweten, want jij woont er vlakbij.'

De verwijten werden elke dag erger. Ik speelde met mijn vader onder één hoedje en gaf hem de gelegenheid.

Totaal doorgedraaid kwam ze telkens bij ons aan. Het was een samenzwering. En zelfs ik, haar eigen dochter, zat in het complot.

Ze wilde de wacht houden in ons huis om mijn vader met die sloerie te betrappen. Hoe ver zou ze gaan? Vroeger had ze ons buurmeisje van vijftien ervan beschuldigd dat ze een verhouding met mijn vader had. De hele buurt bemoeide zich ermee. Ik was bezorgd en nam contact op met haar psychiater.

'Mijn vader heeft niets meer met zijn eerste vrouw,' zei ik. 'Hij heeft haar ooit verlaten voor mijn moeder. Ik kan haar niet geruststellen. Misschien kunt u het uit haar hoofd praten.'

'Ik zal zwaardere medicijnen voorschrijven,' zei hij. Iedere zaterdagmiddag pakte Arnoud rond dezelfde tijd de autosleutels.

'Zullen we? Anders heb ik niet genoeg tijd.'

Ik stapte in de auto.

'Gezellig, hè?'

Ik knikte.

Arnoud reed door de stad en hij parkeerde de auto op het Rokin, voor Allert de Lange.

'Ik ga even hoor.' Hij stapte uit. Het was fijn als hij zo dichtbij een parkeerplaats vond. Dan zag ik hem de boekwinkel in gaan. Ik stond ook wel eens ergens in een steeg en dan leek hij veel verder weg.

Op zaterdagmiddag boekwinkels aflopen, dat was Arnouds grootste hobby. Vóór onze relatie deed hij dat ook altijd.

'Wat je gewend bent te doen moet je vasthouden,' zei Arnoud. 'Ook als je een relatie hebt.'

Ik was niks gewend te doen. Arnoud wilde graag dat ik mee ging, maar niet de boekwinkel in, dan kon hij niet rustig kijken. Hij vond het prettiger als ik in de auto bleef, dan wist hij precies waar ik was en dan waren we tóch bij elkaar. Ik wist nooit hoe lang het duurde. Het kon een uur zijn, maar ook langer. Het maakte ook niet uit, want daarna reden we naar de volgende boekwinkel. Hij parkeerde me, als het niet te druk was, in de Spuistraat, bij Athenaeum. In totaal bezocht hij drie boekwinkels.

Een restaurant was voor Arnoud het ergste wat er

bestond. Het liefst at hij helemaal niet. Hij was zijn hele leven door zijn moeder als een gans volgepropt. Junkfood, daar hield hij van, omdat het hem niet aan thuis herinnerde. Zijn moeder was altijd bang geweest dat hij niet genoeg at en dood zou gaan. Toen Arnoud klein was raakte ze zo in de war dat ze in een kliniek werd opgenomen. Ze brak uit en rende naar huis, want ze moest eten maken voor Arnoud. Later werd ze gillend door twee broeders meegenomen.

Een kaars op tafel, een fles wijn erbij. Arnoud werd er onpasselijk van. Wat mij zo romantisch leek wekte bij hem woede op.

'Het zijn allemaal leugens,' zei hij. 'Als je eet ben je helemaal niet met elkaar bezig. Als je eet ben je maar met één ding bezig: de dood. Met elke hap die je neemt bezweer je de dood.'

Wij aten nooit aan tafel. Eten moest ongemerkt, bijvoorbeeld op straat of in een shoarmatent, en er mocht niet over worden gepraat. Vooral niet zeggen dat het lekker was. Gewoon doorlopen.

Iets vieren met een etentje? De gedachte maakte hem al misselijk. Hij hield niet van dingen die bedoeld waren om vrolijk van te worden.

'Vrolijk zijn is maar schijn,' zei hij als ik ertegenin ging. 'Kijk maar eens in de tram of de bus. Nooit zie je iemand met een lach op zijn gezicht.'

Bij ons in de buurt was een restaurant. Als we erlangs liepen maakte Arnoud altijd dezelfde opmerkingen. Tafels versierd met mooie kleden; duur bestek, kristallen glazen, opgemaakte schalen. Dat stelde allemaal niets voor. 'Hoe meer ze eten, hoe banger ze zijn.'

'Je kan het proeven,' zei Arnoud om me te overtuigen. 'Als je het echt durft, dan kun je het proeven.' Hij kocht een tosti voor me. Ik nam een hap.

'Nou?' vroeg hij.

Ik dacht aan alles wat mij zo mooi leek en wat met hem niet kon.

'Nou?' vroeg hij weer. 'Zeg het dan, heb ik gelijk of niet? Je proeft het, hè?'

En ik proefde de dood.

Als we 's middags thuiskwamen deden we de knip op de voordeur. We gingen toch niet meer weg. Vaak bleef de deur de hele zondag dicht en als we maandagochtend naar school gingen haalden we de knip er pas af.

3

De ouders van Arnoud waren de enigen waarvoor de knip er soms 's avonds af moest.

Zijn vader stond dan vloekend voor de deur omdat hij

hun blauwe Volkswagen, die hij 'ons blauwtje' noemde, niet voor ons huis kon parkeren. Met een paar dozen bier in zijn armen liep hij door naar de kamer. Arnouds moeder kwam er hijgerig achteraan: ze vroeg of ze mijn keuken even mocht gebruiken, terwijl ze het gas al aanstak en een koekenpan, bestek en boter uit haar tas haalde.

Ik hoorde de boter in de pan sissen. Er kwam een geur van gebakken vlees de kamer in, die zich vermengde met de geur van de lasagne die we net hadden gegeten.

Op tafel werd een onbekend servet gelegd, met een vreemd bord erop en bestek ernaast.

'Het is een flinke biefstuk, Arnoud, maar die kun je makkelijk op. Hij is zo mals, je kan 'm zuigen, toch pap?'

Pap had geen tijd. Terwijl mam de biefstuk sneed rukte pap een blikje bier open en zette het naast Arnouds bord.

Ik keek naar Arnoud.

'Lekker, mam,' zei hij bij elke hap.

Je proeft zeker wel van welke slager het komt,' zei mam.

Arnoud zei dat hij het proefde.

'Drink je wel een beetje door, jongen,' zei pap. 'Je vader werkt niet voor niks bij de Heineken. Het is allemaal gratis.'

Ik keek naar Arnoud, die zich als een jong vogeltje door zijn ouders liet voeden.

Ik wist wat ik zou zeggen als ze straks weg waren:

'Misschien moet je dit niet meer laten gebeuren. Je kon toch

wel zeggen datje al gegeten had.' Maar ik wist ook wat Arnoud dan zou antwoorden. Dat we bij mijn moeder nooit mee mochten eten als we er op bezoek waren. Dat was net zo gek. We kregen niet eens een boterham als we honger hadden. En dat pikte ik ook van ze. Ik bleef toekijken hoe mijn ouders aten.

'Ik ga mijn eigen eten niet voor jullie uit mijn mond sparen,' zei mijn moeder altijd. En ik liep niet eens weg. Arnoud had gelijk, ik werd ook nooit boos op mijn moeder.

4

Arnoud en ik zaten alweer twee jaar op de Academie. Ik voelde me er thuis. Op de Academie mocht ik de hele dag mijn fantasie gebruiken.

Iedere zomer ging een groep studenten van de Academie naar Venetië. Ze trokken van plein naar plein en voerden daar de commedia dell arte op. Het hele jaar werd er onder leiding van een docent hard aan toneelspel, kostuums en decors gewerkt. Iedereen die met de commedia-groep naar Venetië ging kwam enthousiast terug. Het was een eer om daarvoor te worden uitgekozen. Die eer kreeg ik. Iedereen was jaloers. 'Wat een mazzelaar!'

De tournee duurde drie weken. Kon ik Arnoud wel zo

lang alleen laten?

Ik vertelde het pas toen we thuis waren.

'Ik ben gevraagd voor de commedia.'

Arnoud schrok.

'Dan ben je drie weken weg. Wat moet ik dan al die tijd?'

Er stond paniek in zijn ogen.

Natuurlijk kon ik zeggen dat drie weken zó voorbij waren. Dat hij het voor me over moest hebben, omdat ik het heel graag wilde. Maar dat waren argumenten die anderen konden gebruiken.

Voor ons gingen ze niet op. We hadden alle twee een moeilijke jeugd gehad. We kwamen elkaar tegen toen we niet meer wisten hoe het leven verder moest gaan. Bij elkaar voelden we ons veilig. Voor het eerst van mijn leven had ik een thuis. We hadden een stil verbond samen: we zouden er altijd voor elkaar zijn. Die belofte wilde ik niet verbreken. Daarom zei ik dat ik niet mee ging.

Omdat ik de reis naar Venetië had afgezegd, stelde Arnoud voor op vakantie te gaan. Onze Opel had het begeven, daarom had Arnoud voor driehonderd gulden een oud Fiatje gekocht. Het kleinste model dat er bestond. We pasten er precies in. Arnoud hield van autorijden en ik vond het ook fijn omdat hij dan geen boeken las. We hadden voor Spanje gekozen, want dat was lekker ver weg. Arnoud schatte dat we er zo'n twee dagen over zouden doen om er te komen.

We hadden geen tent meegenomen. Als er iets was waar Arnoud gek van werd dan was het wel een tent. En van campings werd hij triest. Hij sliep liever buiten in de natuur en als het regende in de auto.

Zodra het licht werd reden we weg. Een paar uur later raceten we over de autobaan. Arnoud croste van links naar rechts. Dat was het voordeel van een klein autootje, zei hij. Je paste overal tussen.

'Voorlopig hoeven we niet te stoppen,' zei Arnoud.

'Nee,' zei ik. 'We beginnen net.'

We raasden langs velden en weilanden. Dat was een vertrouwd beeld. Als Arnoud somber was, namen we de Opel en gingen we zomaar wat rijden.

Arnouds gezicht zag grijs toen we bijna bij de Pyreneeën waren. Dat gebeurde altijd als hij moe was.

Ik vond dat we moesten stoppen. Arnoud parkeerde de auto in een dorpje dat uit één lange weg bestond.

'We kunnen ook in de auto blijven,' zei hij.

Ik zei dat ik honger had en dat hij ook iets moest eten.

Aan de overkant van de weg lag een restaurant. We gingen er naar binnen. Overal stonden met witte tafelkleden gedekte tafels, maar er zat niemand. We gingen aan een tafeltje bij de deur zitten. I)an konden we zo naar buiten als we ons niet goed voelden.

Ik zag aan Arnouds ogen dat er iets was. Zijn pupillen

waren groot. Hij stond op en liep naar het toilet. Ik bestelde voor ons allebei soep. De soep was er al en Arnoud bleef maar weg. Te lang. Ik ging het herentoilet binnen. Arnoud stond voorovergebogen over de wasbak. Hij gooide water in zijn gezicht.

'Gaat het?' vroeg ik.

'Waarom ben ik hier? Wat doe ik hier...?' zei hij. 'Zeg dan wat ik hier doe?'

Ik wilde het wel zeggen, maar ik wist het zelf ook niet.

We moesten nog vijfhonderd kilometer rijden. Dan waren we bij de Costa Brava. Ik zette de radio aan, maar dat wilde Arnoud niet. Stel je voor dat we een dodelijk ongeluk kregen. Dat zag er toch verschrikkelijk uit. Wij dood langs de weg, terwijl er een of andere stomme hit uit de auto schetterde. Zo wilde hij niet gevonden worden. Hij wilde op een waardige manier afscheid nemen, met Wagner in plaats van schallende muziek of een of andere mallotige reporter die het over niks had.

De pompstations waren onze enige stop. Na het tanken sloegen we eten in. Dozen negerzoenen. Arnoud beweerde dat hij daar energie van kreeg. Spekkies, Bastognekoeken.

Ik was moe. We hadden die nacht op een parkeerplaats langs de snelweg geslapen. Arnoud vond het geweldig. Dat was pas vrijheid. Veel beter dan een burgerlijke camping waar ze bij het getokkel van een gitaar rond een vuurtje zongen. Of

een of ander truttig hotelletje. Ik ging liever wel naar een camping, omdat ik dan tenminste de zekerheid had dat we veilig waren. We lagen nu zo onbeschermd, met auto's die langsraasden.

'Zekerheid bestaat niet,' zei Arnoud. 'De enige zekerheid die je hebt is dat je doodgaat.'

Ik lag daar 's nachts en was bang en wilde naar huis. Maar de volgende ochtend was het over. Het avontuur trok. Zwemmen in de Middellandse Zee! We hadden er zo vaak over gepraat.

Toen we vlak bij onze bestemming kwamen werd ons gevoel nog onbestemder. We vonden niet wat we zochten. Maar wat zochten we dan? Ik wist het niet. Arnoud had er een theorie over. Op dit soort vakantieplekken sloeg het kosmisch bewustzijn genadeloos toe. Dat kwam door al die mensen die ervoor op de vlucht waren.

'Kijk dan!' Hij wees naar een stel dat badminton speelde op het strand. 'Dat is toch het toppunt van triestheid. Twee volwassen mensen die een spelletje spelen. Logisch dat we ons hier niet thuis voelen.'

Ik keek naar jonge stelletjes die plezier hadden, achter elkaar het water in holden, elkaar nat gooiden, onder duwden en daarna in eikaars armen vielen. Waarom konden wij dat niet? Het maakte mij verdrietig. Arnoud werd alleen maar kwaad. Hij had het over vervuiling en dat op deze plekken 'de

mensheid op haar smalst' was. En hij begon over oorlog, wat net zoiets was. Het waren allemaal spelletjes, alleen de gevolgen waren anders. Daarom haatte hij spelletjes.

Het zou wel aan de Costa Brava liggen. Overal waar we kwamen waren mensen die gewoon konden genieten. Die niet steeds aan de dood, oorlog of de oneindigheid dachten en dan angstig werden. Ik zag verliefde paartjes, met de armen om elkaar heen. Wij liepen ook met de armen om elkaar heen, om elkaar te troosten en rustig te maken. Het lag niet aan ons, zei Arnoud. Het was de tol die we moesten betalen omdat wij het leven eerlijk onder ogen durfden te zien. En daarom gingen we terug. Nu meteen. En ik vond het goed, want thuis had Arnoud zijn boeken en ik mijn fantasie. Er werd aangebeld en de bel bleef maar ingedrukt. Dat moest mijn moeder zijn. Ik liep naar de deur. Ik zag haar staan en ik keek naar haar ogen. Dat deed ik al sinds ik klein was. Ik kwam dan uit school en moest weten of ze gehuild had. Ik vond het verschrikkelijk als ze rode ogen had.

'Ben je verdrietig, mam?' vroeg ik dan.

'Ik ben niet verdrietig,' zei ze. 'Ik kwijn weg. Het vreet aan me, elke dag, tot er niks van me overblijft.'

Nu keek ik weer. Ik zag dat haar ogen niet rood waren. Ze stonden verwilderd. Arnoud zag het niet. Hij las altijd gewoon door, maar ik werd bang. Die blik had ik eerder gezien en ik wist wat er dan kon gebeuren...

Toen ze weg was begon ik te huilen.

'Wat is er?' vroeg Arnoud.

'Ik wil het niet meer,' zei ik. 'Ik wil niet meer van mijn moeder houden.'

'Wat is er dan?' vroeg Arnoud.

'Had dan gekeken!' zei ik. 'Haar ogen...'

Arnoud schrok. 'Stonden ze net zoals toen...'

'Niet zeggen!' Ik legde mijn hand op zijn mond. 'Ik wil niet dat je het zegt.'

Ik moest mezelf beschermen. Ik moest afscheid van mijn moeder nemen voor het weer zou gebeuren. Het deed zo'n pijn. Ik hield van mijn moeder. Ik had altijd van haar gehouden. Ik wilde haar gelukkig maken, ik had er alles voor gedaan. Maar nu voelde ik dat ik het niet langer kon.

'Het gaat niet meer,' zei ik. 'Ik laat mijn moeder los.'

Arnoud schrok. 'Jouw moeder, mijn moeder... ze horen bij ons.'

Ik wist dat hij gelijk had. Samen huilden we om het verdriet van onze moeders die niet wisten hoe ze moesten leven. Dat schiep een band tussen ons. Maar nu wilde ik dat verdriet stopzetten. Ik wilde ervan af. Ik moest ervan af.

'Doe het niet.' Arnoud smeekte het bijna. 'Zeg dat je het niet doet. Alsjeblieft, zeg het.'

'Waar ben je bang voor?' vroeg ik. 'Waarom moet je zo huilen?'

'Voor ons! Ik ben bang voor ons! Ik krijg geen lucht

meer!

'Rustig blijven,' zei ik.

Je mag het niet doen. Je mag alles doen, maar dat niet!' riep Arnoud.

'Stil maar,' zei ik.

'Mijn adem... ik stik...!'

'Ik doe het niet, hoor je wat ik zeg. Ik doe het niet,' zei ik.

'Ze is er nog. Ik voel het, ze is er nog.'

'Echt?' vroeg Arnoud.

Ik knikte.

'We blijven altijd bij elkaar,' zei Arnoud.

Ja,' zei ik. 'Altijd.'

Ik zou mijn moeder niet loslaten, had ik Arnoud beloofd. Maar ik wilde het toch. Ik bedacht dat Arnoud er niets van behoefde te merken. Ik zou haar gewoon blijven bellen, net zo vaak als ervoor. Ik zou Arnoud zoals altijd vertellen hoeveel extra pillen ze die dag had moeten slikken en waarom. Ik zou nog steeds verslag uitbrengen als ze naar de psychiater was geweest. En Arnoud zou me

Helpen ,invullen met het relaas van zijn moeder. We zouden ons blijven verdiepen in hun ziektes, misschien lezen we dan ooit iets waardoor we hen konden genezen. Arnoud zou me nog elke dag de nieuwste bevindingen voorlezen uit de psychiatrie, maar onder het lezen zouden mijn gedachten afdwalen.

Ik probeerde het bij elke ontmoeting die ik met haar had. Jij mag best zeggen dat je het leven een hel vindt, dacht ik steeds als ze tegenover me zat. En dat je alleen nog een touw nodig hebt om het te beëindigen. Praat maar, dacht ik als ze zei dat ik niet gek moest opkijken als er vandaag of morgen een politieagent bij mij op de stoep stond om te vertellen dat ze zich had verhangen. Ik hoef haar niet meer te overtuigen dat het leven wél de moeite waard is, dacht ik terwijl ze sprak. Dat had ik gedaan vanaf dat ik klein was. Toen ging ik ertegenin en ik huilde dat ze zo niet mocht praten. Ik deed van alles om haar op te vrolijken. Soms, als ze heel erg in de put zat, haalde ik haar kleppers te voorschijn, want kleppen kon ze zo goed toen ze jong was. Dan vroeg ik of ze het nog eens wilde laten horen. En dan vergat ze dat ze ziek was. Als ze begon te kleppen gingen haar ogen stralen. Daar werd ik blij van, omdat ik haar zo graag gelukkig wilde zien. Maar nu hoefde ze niet langer gelukkig voor mij te zijn. Ik pakte haar hand en ik streekte haar.

'Het komt goed, het komt allemaal goed, dat was alles wat ik zei.

Maar thuis, alleen voor de spiegel, zei ik hardop dat ik een moeder had die het leven niet aankon. En dat het altijd zo zou blijven. Ik nam me voor het net zo lang te zeggen totdat ik er niet meer om moest huilen. Maar af en toe hoopte ik toch nog op een wonder.

Ik hoorde het meteen als Arnoud zijn moeder aan de telefoon had. Zijn stem was dan zacht, bijna week. Zijn voet bewoog onrustig heen en weer. Zijn handen streken maar door zijn haar. Ik had altijd vol bewondering geluisterd hoe hij met zorg en liefde een waanbeeld uit haar hoofd wist te praten. Wanneer hij dan eindelijk ophing, prees ik hem voor zijn geduld en daarna praatten we er nog lang over na. En dat was fijn, we konden onze bezorgdheid met elkaar delen. Er was ook altijd schaamte geweest. De halve straat liep uit toen de broeders zijn moeder kwamen ophalen, nadat ze uit de kliniek was ontsnapt. Arnoud had het gezien, driehoog achter het raam, verscholen achter het gordijn. Hij zag hoe zijn moeder tegen haar zin in de ziekenauto werd geduwd, terwijl ze zijn naam riep. Alleen ik kon weten hoe hij zich toen voelde. Mijn moeder was weken achter elkaar met een pook de straat op gegaan. Ze dacht dat de buurman het op haar gemunt had en dat hij haar wilde vermoorden. De hele buurt sprak erover.

Nu ik bezig was mijn moeder te verlaten kon ik opeens niet meer mee gaan in zijn zorgzaamheid. De drang om hem te prijzen en te troosten als hij zo lief met zijn moeder had gesproken, sloeg omin irritatie. Hou eens op over dat mens, wilde ik zeggen. Ik schrok er erg van. Die woorden wilde ik niet alleen tegen Arnoud, maar ook legen mezelf zeggen.

Ik werd opstandig van elk telefoontje en kwaad als hij vrij

nam van de Academie om met zijn moeder een ritje langs de Amstel te maken. Ik wilde dat hij óók zijn moeder verliet. We moesten er samen voor vechten om ons van die zorg te bevrijden. Maar ik wist dat Arnoud daar nooit voor zou kiezen.

We voelden alle twee dat er iets veranderde, maar we zeiden het niet hardop. Het was veel te eng. Arnoud moet hebben gevoeld waarmee ik bezig was. Ik zat in de bus toen ik hem op zijn fiets de Churchilllaan zag oversteken. Hij was bij zijn moeder geweest. Voor het eerst vertelde hij het mij niet.

Mijn moeder kan niet leven, en dat zal altijd zo blijven. Ik kon het hardop zeggen, zonder te huilen. Ik kon het opschrijven; ik kon het aan iedereen vertellen zonder schaamte. Maar ik had haar niet verlaten. De liefde er de zorg waren er nog steeds en daardoor de angst en de pijn.

Ik probeerde van alles. Ik trok een glazen wand op als zij er was. Ik deed alsof ik in een koker zat waar ze niet bij kon komen. Ik zag haar voor me in zwart-wit in plaats van in kleur. Maar mijn gevoel voor haar was zo krachtig dat ze overal doorheen drong. Toch moest ik me van haar bevrijden. Mijn leven had voortdurend om haar gedraaid. Ik moest mijn eigen leven een kans geven. Ik zou een verbintenis aangaan die mijn leven zin gaf en Arnoud en mij weer met elkaar verbond. Ik wilde een kind.

Ik kon niet wachten mijn grote wens met Arnoud te

bespreken.

's Avonds om een uur of tien legde hij zijn boek even weg. Met een zak marshmallows gingen we bij ons zwarte Nobel kachelkje zitten. 'Geroosterd zijn ze nog lekkerder,' zei Arnoud. En hij hield er één in de kaars. Een zoete geur vulde de kamer.

Ik had het goed voorbereid. Voor elk bezwaar dat Arnoud kon maken had ik een oplossing.

'Als ons kind er is, maken we een aparte kamer voor jou, zodat je rustig kunt lezen. En we zetten de platen op het kastje en de pick-up ook. Het kind mag er niet aankomen, ook niet als het groot is. Dat kunnen we toch bespreken? En over je moeder hoeft je niet in te zitten. Als ze wil dat jij een ritje met haar langs de Am- stel maakt, dan doe je dat gewoon. En het is ook niet erg dat we dan aan tafel moeten eten. We willen toch dat ons kind gezond eet en het moet ook gezellig zijn. Ik weet zeker dat jij heel erg van ons kind gaat houden. Je bent vast een lieve vader. Moet je zien hoe lief je voor mij bent en voor je ouders.'

'Het klinkt heel mooi,' zei Arnoud, 'maar ik denk dat het niet kan. Ik kan geen kinderen nemen. Dat wist ik al toen ik jong was.'

'Ben je onvruchtbaar?' vroeg ik.

'Nee,' zei Arnoud. 'Ik denk dat het beter is dat het bij mij stopt. Bij Rudolf Arnoud van Maanen. Alle groten der aarde

hebben geen kinderen. Nee, ik denk niet dat er uit mijn zaad ooit een kind zal groeien. Waarschijnlijk zal er op deze wereld nooit een kind rondlopen met mijn genen. De gedachte een kind te krijgen lijkt me ondraaglijk. Als ik doodga, houdt alles op.'

Ik was geschrokken, maar ook gekwetst dat hij mijn kind niet wilde. Waarom zei ik dat niet? Hij wilde mij het mooiste wat er bestond onthouden. En dat beslis jij zomaar even, had ik moeten zeggen. En ik dan? Mag ik dan ook geen moeder worden? Ik wil wél kinderen en dat ga ik echt niet zomaar opgeven voor een of andere theorie van jou. Ik had kunnen zeggen dat ik dan bij hem wegging, dan had hij kunnen kiezen.

Jij nog een?' Hij hield nog een marshmallow in de kaars. 'Nee,' zei ik. 'Ik heb geen trek.'

In de kamer op de grond stond een glazen bak met twee waterschildpaddjes erin. Arnoud had ze voor me gekocht. Ik wilde liever een poes, maar hij was bang dat die zijn nagels aan de ruggen van zijn boeken zou scherpen. En een hond ging ook niet, want zijn moeder was bang voor honden.

We hadden elk een eigen schildpad. De een heette Arnoud en de ander had mijn naam. We konden ze makkelijk uit elkaar houden, over Arnouds schild liep een donkere streep.

Arnoud zei dat we lang voor ze konden zorgen, want ze

zouden oud worden. Dat wilde ik ook. Ze verbonden Arnoud en mij met elkaar.

'Hoe gaat het met ze?'

Het was het eerste wat we elkaar vroegen als we thuiskwamen.

Uren zaten we naast elkaar op de grond voor de glazen bak. Arnoud was dol op dieren. Hij vond dieren veel liever dan mensen en dat vond ik ook.

Om de dag gingen we naar de dierenwinkel om maden te kopen. Het was een heel eind bij ons uit de buurt. Je kon ook droogvoer in busjes krijgen, maar maden vonden ze het allerlekkerst. We vonden het fijn om de schildpadjes te verzorgen. Als het water maar een beetje troebel was, werd de bak meteen verschoond.

'Moet je nou zien!' Arnoud wees geschrokken naar de bak. Er dreef bloed in. Het kwam uit mijn schildpadje.

Nog geen minuut later zat ik in de auto naast Arnoud, met een plastic kom op schoot met het schildpadje erin. Hij reed keihard. We stopten voor het huis van de dierenarts, holden de wachtkamer in en vroegen of we vóór mochten. Arnoud legde uit dat het een spoedgeval was.

De mensen keken in de kom.

'Een waterschildpad? Weet je wel wat zo'n bezoekje hier kost? Voor dat geld heb je een dozijn van die dingen.'

De dokter riep ons binnen. Hij bekeek de schildpad.

'En?'vroegen we.

'Hij is dood.'

De dierenarts deed de vuilnisbak open en liet mijn schildpad erin vallen. Toen stak hij zijn hoofd om de deur.

'De volgende,' riep hij.

'We kopen wel een nieuwe voor je,' zei Arnoud toen ik moest huilen.

Ik zei dat ik dat niet wilde. Het zou niet helpen. Ik kon niet stoppen met huilen, omdat wij tweeën niet meer bestonden.

De buurvrouw had geklaagd. De muziek moest zachter.

'Het is Wagner,' zei Arnoud.

'Ze zijn oud,' zei ik. 'Zet nou maar zachter.'

'Absoluut niet,' zei Arnoud.

'Ze hebben er toch last van,' zei ik.

'Weet je waarom?' vroeg Arnoud. 'Omdat Wagner hen herinnert aan hun dood. Wagner wordt niet voor niks bij crematies gedraaid. Ze mogen blij zijn dat ik Wagner opzet, dan worden ze gedwongen eraan te denken. Ze zijn er hun hele leven voor gevlucht. Maar nu valt er niet meer te vluchten. Het kan elk moment gebeuren. Er kan zo een rouwauto voor hun deur staan. Weetje wat ze moeten doen? In plaats van dat stomme tafelbiljart moeten ze een doods-kist in de kamer zetten.'

'Een doods-kist?'

Ja, dat doe ik als ik oud ben. En dan ga ik er af en toe in liggen.'

Het leek me eng. Maar volgens Arnoud was het helemaal niet eng. 'Het is een voorbereiding op de dood. Moet je zien, mensen zijn weken van tevoren met hun vakantie bezig. En waar gaan ze dan helemaal heen? Frankrijk, Engeland, Spanje? Het stelt niks voor. De dood, dat is pas een reis. Daar moet je je toch op voorbereiden? Stap voor stap. Het begint met je eigen doodskist te ontwerpen. Weet je dat ik daar nu al ideeën over heb?'

Voor het eerst dacht ik aan later, als Arnoud en ik oud waren. Hoe was het als Arnoud dan af en toe in zijn doodskist ging liggen terwijl Wagner door het huis galmde. Hoe was dat voor mij? Wanneer zou hij aan die voorbereidingen beginnen? Misschien al op z'n veertigste. Ik werd bang voor de toekomst, omdat ik wist dat ik nooit zou zeggen dat ik geen doodskist in de kamer wilde hebben en dat ik somber werd van Wagner. Het hoorde bij Arnoud. Hij zei het zo vaak: 'We mogen elkaar niet amputeren.' Ik hield van Arnoud. Ik wilde hem nooit pijn doen.

Ik schreef me op de Academie in voor een project. En daar zag ik haar: Esmée. Ze stond voor me met haar brutale blik waar de meeste leerlingen bang voor waren, maar ik niet.

Haar prachtige lange haren kwamen tot haar billen. Ze liep kaarsrecht. Onder het lopen gooide ze haar haren krachtig naar achteren. Ze sprak net iets te luid.

Als puber had ik wel eens vaker gevoelens voor meisjes gehad, maar zij maakte nog iets anders in me los. Ik was ineens niet meer zo ingetogen en volgzaam. Ik maakte grapjes. Ze waren voor haar bedoeld. Zij lachte niet alleen, ze beantwoordde mijn grapjes ook.

Het project zou drie weken duren. Drie weken lang met één groep in dezelfde ruimte. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Dit keer vroeg ik me niet af of ik het zou volhouden.

Ze zat een paar meter bij me vandaan. Ik hoorde hoe ze zich uitsloofde en stiekem mijn kant op keek. Ze wilde leuk zijn voor mij. Ze was met mij bezig.

'We gaan toch nog wel iets drinken, hè?' vroeg ze na afloop.

'Natuurlijk,' zei ik. Terwijl ik altijd meteen naar huis ging.

We gingen, een café in. Ik was er nog nooit geweest. Maar zij kende iedereen. Ik dronk nooit, maar zij bestelde een jonge jenever voor me. We zaten daar tegenover elkaar aan een tafel.

We hadden overal kunnen zitten. We waren samen, dat was hel enige wat telde. Zij haalde geen boek te voorschijn. Zij had genoeg aan mij.

We spraken nooit af dat we iets gingen drinken. Toch was het iedere dag weer vanzelfsprekend. Vaak gingen er ook anderen mee, maar de dingen die we zeiden waren voor elkaar bestemd. Onze blikken, de verhalen die we vertelden, het ging alleen om ons. De rest was een soort decor.

Ik kon mijn ogen niet van haar afhouden. Telkens als ze opstond zag ik hoe soepel ze bewoog.

Ik woonde al jaren met Arnoud. Maar met Esmée was ik echt samen. Ik voelde het verschil als ik thuiskwam. Ik raakte in de war en verdrong die gedachte gauw. Het was niet belangrijk. Arnoud en ik hielden van elkaar.

Het project werd bijna afgesloten. We zaten samen in het café. Esmée zat naast me. Onze blikken troffen elkaar. We keken in el- kaars ogen. Langer dan we ooit hadden gedurfd. Het kwam door de zachtheid in haar ogen. Een golf van liefde stroomde door me heen. Maar ook hartstocht. Ik

wilde haar in mijn armen nemen en kussen.

Wat gebeurde er met me? Ik had Arnoud. Arnoud, van wie ik zoveel hield. Ik vergiste me, het was een gril, het kon niet. Ik verlangde niet naar Esmée. Ik had nooit naar haar verlangd, geen moment. Als ik dat maar vaak genoeg tegen mezelf zou zeggen ging het vanzelf over. Maar mijn gevoelens voor Esmée werden juist sterker. Ik moest het Arnoud wel vertellen.

'Ik ben verliefd op een meisje,' zei ik op een keer toen ik thuiskwam. 'Het spijt me, ik kan er niks aan doen. Het is niet zomaar een bevestiging. Het gaat heel diep, dat voel ik.'

Ik moest huilen, omdat ik beseftte dat de liefde me geen keus liet en ik Arnoud zou verliezen.

'Waarom huil je?' vroeg Arnoud.

'Ik ben zo bang om je kwijt te raken..

'Je raakt me niet kwijt,' zei Arnoud.

Ik was opgelucht, omdat we vrienden konden blijven. Dat had ik zo gehoopt, dat we tenminste nog vrienden konden zijn.

'Ben je dan niet kwaad?' vroeg ik.

'Waarom zou ik kwaad zijn?' zei Arnoud. 'Ik weet hoe bijzonder het is wat wij samen hebben. Daar kan nooit iemand tussen komen. Ik gun je alles, ook dat je verliefd bent. Maakt het je gelukkig?'

Ik knikte.

'Dat is toch prachtig,' zei Arnoud. 'Jouw geluk straalt ook weer af op ons tweeën.'

Ik bleef maar huilen, omdat het zo lief van hem was. Zo onbaatzuchtig.

'Maak je maar geen zorgen.' Hij trok me naar zich toe. 'Wij blijven altijd bij elkaar.' Esmée liet me haar kamer zien. Er stond alleen een bed. Ik kreeg niets te drinken. Bij haar kreeg niemand iets te drinken. Ik keek naar het tweepersoonsbed. Er hadden al heel wat jongens in geslapen, die 's morgens weer voorgoed moesten vertrekken.

Een goed moment bestond niet bij Esmée. Daarom zei ik het ineens: 'Ik ben verliefd op je.'

Het bleef een tijdje stil.

Ik had gedacht dat ze zou zeggen dat ze het allang gemerkt had. En dat we zouden kussen. Maar ze werd kwaad.

'Gadverdamme! Wat moet ik daarmee? Dat heb ik niet met jou. Ik vind je gewoon leuk.'

Ze stond op.

'Ik moet gaan. Ik heb een afspraak.' De hele weg naar het station dacht ik eraan. Ze had me weggestuurd. Ik stapte de trein in, ging zitten en staarde naar buiten. Ze had gezegd dat ze er niks mee kon. Maar ik geloofde haar niet. De manier waarop ze gereageerd had was veel te fel. Ik was te confronterend geweest. Ze was geschrokken, daarom had ze me afgewezen. Ik voelde me ellendig. Voor het eerst had ik

geen zin om naar huis te gaan. Ik had liefdesverdriet. Ik had in niemand zin, ook niet in Arnoud. Ik had zin om de hele avond te huilen, hel hele weekend. Dat kon niet waar Arnoud bij was. Ik kon toch niet gaan zitten huilen om een ander.

Hij zou er niks van begrijpen. Hij had nog steeds niet door hoe serieus mijn gevoelens voor Esmée waren. Hij was niet eens jaloers. Misschien kwam het doordat het een meisje was. Ineens drong het tot me door wat er gebeurd was. Ik had Esmée mijn liefde verklaard. Ik had me nog nooit zo gelukkig gevoeld als met haar. Mijn passie voor haar was veel groter dan voor Arnoud.

Arnoud en ik vreeën best vaak. Denk erom, had mijn moeder gezegd, een man heeft elke dag seks nodig, anders verlies je hem aan een ander. Daar had ik me aan gehouden. Het was ook fijn, want ik hield van Arnoud. Ook van zijn lichaam. Maar ik had nog nooit zo hevig naar hem verlangd als nu naar Esmée. Dat betekende nogal wat. Ik was niet zomaar verliefd op een meisje. Ik wilde dat ze van mij was. Misschien was ik wel lesbisch...

De paniek sloeg toe. Hoe moest het nu met Arnoud en mij? Ik kon hem niet in de steek laten. Het spookte maar door mijn hoofd. Ik kan niet bij Arnoud blijven, ik ben lesbisch... Ik kon de gedachte niet stoppen. Het zweet brak me uit. Ik voelde mijn hart kloppen. Ik rilde. De stemmen in de coupé zakten steeds verder weg. Het werd heel stil in mijn

hoofd. De trein stopte. Tegenover me zaten twee jaargenoten van de Academie. Ze moesten er de hele reis al gezeten hebben. Ik had ze niet eens gezien. Maar zij mij wel, ze lachten. Ik wilde teruglachen maar mijn mond was versteend. Ik kon niks zeggen. Alles draaide om me heen. Lucht, ik moest naar buiten. En ik wrong me door de menigte heen en liep het station uit.

Arnoud zag het meteen toen ik binnenkwam. 'Wat is er met je?'

'Ik voel me niet goed.' En ik ging op bed liggen en kroop onder de dekens. Dat deden we altijd als we in paniek raakten.

'Wat is er gebeurd?' vroeg Arnoud. Ik begon te huilen. Ik moest het zeggen. 'Ik heb het Esmée verteld, ik heb gezegd dat ik verliefd op haar ben.'

'Heb je dat verteld?' Nu schrok Arnoud.

'Ze wil me niet,' zei ik.

'Moet je daar zó om huilen?' vroeg Arnoud. 'Je hebt mij toch!'

'Ik weet niet of het nog gaat tussen ons...'

'Wat bedoel je?' Arnoud werd bleek.

'Het klopt toch niet dat ik zomaar verliefd ben op Esmée?' Je moet het zeggen, bonkte het in mijn hoofd. Je moet eerlijk zijn. 'Ik denk...'

'Wat denk je? Zeg het dan? Je kan alles tegen me zeggen,

dat weet je toch?'

'Misschien ben ik wel lesbisch. En dan moet ik bij je weg.'

Ik zag de angst in Arnouds ogen. Hij begon te huilen.

Ik trok hem naast me. En toen moesten we samen huilen.

Hij hield me heel stevig vast. 'Ik wil je niet missen. Je bent niet lesbisch. Je bent misschien bi. Er zijn zoveel mensen bi. Daarom hoeven wij toch niet uit elkaar te gaan?'

Misschien had Arnoud gelijk en was er wel een weg voor ons.

Ik voelde dat ik kalmeerde.

Arnoud begon erover toen we 's morgens wakker werden. 'Ik heb vannacht een oplossing bedacht. We zoeken een meisje voor jou. Laat Esmée barsten. Er zijn veel lievere meiden. We zoeken een heel lieve vriendin voor jou.' Hij ging op de rand van het bed zitten. 'Je moet naar het coc. Dat is de perfecte gelegenheid om iemand te vinden.'

'Ik ga niet naar het coc,' zei ik.

'Mij lijkt het juist wel interessant,' zei Arnoud. 'Ze schijnen een leuke dancing te hebben. Ik wil wel met je mee. Denk er maar over.'

Ik wist zeker dat ik niet zou gaan.

'Eigenlijk is het veel beter dat we samen gaan,' zei hij ineens. 'Ik krijg toch ook met haar te maken? Dan is het wel zo prettig als het tussen haar en mij klikt. Anders krijg je toch

spanningen, denk je

niet? Terwijl het heel mooi kan worden. Stel je voor dat we alle drie van elkaar houden. Dat zou toch fantastisch zijn! Dat ze met mij ook iets heeft. Dan kan ze zo bij ons komen wonen, toch?'

'Ik zoek niet zomaar een meisje,' zei ik. Maar hij liep al naar de badcel en hoorde me niet.

'Ze moet donker zijn, vind je niet?' riep hij van onder de douche. 'Of heb jij liever dat ze blond is? Ik zou altijd voor donker kiezen, je bent zelf al blond.'

'Het coc is nu open,' zei hij toen hij de badcel uitkwam. 'Het is weekend. Wat mij betreft gaan we vanavond al. We moeten alleen niet denken dat we meteen iemand vinden. We mogen er best een tijdje over doen. Of heb jij haast?'

Ik had helemaal geen haast. Desnoods moest ik jaren op Esmée wachten. Ik had er alles voor over. Ik moest haar hebben. Esmée en ik waren alweer een aantal keren in het café geweest. Gelukkig was het nog even fijn tussen ons als voor mijn liefdesverklaring. Ik had er niks meer over gezegd en zij ook niet.

Ik herkende iets in haar. Ik voelde dat ze het net als ik allemaal alleen had moeten doen. Dat zag ik aan haar houding, hoe ze de wereld in keek, de manier waarop ze er plotseling vandoor ging als we ergens gezellig zaten. Ze stapte

ineens op, zonder te zeggen waar ze heen ging. Ze verborg alles achter een grap. Als ik één stap te dichtbij kwam sloeg ze om zich heen. Hoe kon ze ook weten dat ze bij mij veilig was?

Maar ze schepte juist over haar ouders op. Bij haar thuis was het zo fijn. Hun huis zat altijd propvol jongeren. Haar moeder was de hipste moeder die er bestond. Maar waar kwam die eenzame blik dan vandaan?

Ik durfde er niet naar te vragen omdat ik bang was dat ik haar dan zou kwijtraken.

Het was zaterdag, maar toch had ik de trein naar Utrecht genomen. Ik moest naar Esmée toe, ik wilde haar zien. Ze had verteld dat ze naar het filmhuis zou gaan. Ik stond twee uur lang te wachten tot de film afgelopen was. 'Wat doe jij hier nou?' riep ze toen ze me zag.

'Ik kom voor jou,' zei ik.

'Heb je hier alsmaar staan wachten?'

'Ja,' zei ik.

'Dat is toch belachelijk!' zei ze.

Ik kon haar wel omhelzen. Mijn diagnose was juist! Ik wist nu zeker dat ze van me hield, anders zou ze niet kwaad worden. Ik gaf het niet op. Niemand kon het uit mijn hoofd praten. Zelfs Ar- noud niet.

'Moet je nou horen!' zei Arnoud toen hij thuiskwam. 'Ik ben gevraagd voor de commedia dell' arte. Weet je wie ik mag spelen? Panthalone. De enige echt leuke rol in het stuk krijg

ik. Ik heb meteen ja gezegd, zo'n kans laat ik niet liggen.'

Hij belde zijn ouders om het nieuws met hen te delen.

Ik was verbluft. Zelf was ik vanwege hem niet naar Venetië gegaan. Daar had hij het helemaal niet over. Hij ging gewoon. Ik wilde erover beginnen, maar zijn ouders stonden al voor de deur.

'Fantastisch jongen, dat moeten we vieren.' Zijn moeder had tompoezen bij zich en gebakshoteltjes met vorkjes. Voor ik er erg in had zat ik achter een tompoes. Ik voelde me helemaal niet feestelijk. Maar dat merkten ze niet, want ze praatten alleen tegen Arnoud.

'Daar steekt je vader een lekkere sigaar bij op.' Zijn moeder haalde een asbak uit haar tas. Ze had ook witte mousserende wijn bij zich.

'Champagne!' riep ze. En de fles werd met haar eigen kurkentrekker ontkurkt. 'Op onze ster! Wie ga je ook alweer spelen?'

'Misschien komen wij wel kijken, hè mam? Met ons blauwtje zijn we zo in Italië.'

Na twee glaasjes begon zijn moeder verbasterd Italiaans te praten. En zijn vader zong 'o solo mio...!'

'Vind je het niet raar,' zei ik toen zijn ouders weg waren. Je hebt zomaar ja gezegd.'

'Hoezo raar?' vroeg Arnoud.

'Ik was ook voor de commedia gevraagd, weet je nog?'

Maar jij vond het vervelend dat ik drie weken weg zou zijn en toen heb ik het niet gedaan.'

'Dan had je het wel moeten doen,' zei Arnoud. 'Ik heb toch niet gezegd dat je niet mocht.'

'Dat niet,' zei ik. 'Maar je vond het niet leuk.'

'Nou en, dan had ik pech gehad,' zei Arnoud.

Eigenlijk kwam het goed uit dat Arnoud voor de commedia was gevraagd. Nu moest hij elke donderdagavond repeteren. En dan sprak ik met Esmée af.

Langzaam probeerde ik haar voor me te winnen. Soms deed ik een arm om haar heen. Dan zaten we met de hoofden tegen elkaar aan. Maar altijd maakte ze zich ineens los. 'Niet zo klef.'

[Dan hield ik me een tijdje rustig en daarna probeerde ik het weer. Als we genoeg hadden gedronken gingen we samen uit eten. Ze liep dan naast me met haar gouden laarzen aan. Esmée droeg altijd laarzen. Ze had wel tien paar. Oude versleten laarzen, die ze op rommelmarkten kocht. Ze spoot ze in allerlei kleuren. Ik vond de gouden het mooist. Sinds ze dat wist had ze ze elke donderdag aan.

Ik had met Esmée op het station afgesproken. We zouden een stageplaats bezoeken. Toen ik de stationshal inkwam liep ze naar het loket. Ik zag meteen dat zij het was. Niemand liep zo mooi.

'Heb je al een kaartje?' vroeg ze.

'Ik koop geen kaartje,' zei ik.

Een paar minuten later zaten we tegenover elkaar in de trein.

Ik wilde haar aanraken, ik wilde haar kussen. Ik wilde haar vertellen dat ik alleen nog maar aan haar dacht. Elke minuut, elke seconde. Ik wist zeker dat we samen gelukkig zouden worden. We hoorden bij elkaar. Maar halverwege het gesprek zou ze vast en zeker zuchtend opstaan en ergens anders gaan zitten en dat risico wilde ik niet nemen.

De conducteur kwam de coupé binnen. Esmée keek naar me en wachtte af. De conducteur stond voor me, zijn arm gestrekt om het kaartje aan te nemen.

'Ik heb geen kaartje,' zei ik.

De conducteur haalde een boekje te voorschijn.

'Je krijgt een boete,' zei hij. 'Mag ik je naam?'

Ik noemde zomaar een naam en een willekeurig adres.

'Alsblijft.' En hij gaf mij de bon.

Toen hij zich omdraaide verscheurde ik de bon. Ik draaide het raampje open en liet de snippers wegwaaien.

Ik hoorde het aan Esmées lach. Ik had haar voor me gewonnen. Lef, daar ging ze voor.

Ik durfde alles. Daarom mocht ik bij haar zijn. Maar alleen bij elkaar zijn was voor mij niet meer voldoende. Ik wilde met haar vrijen. Ik werd gek van jaloezie als er iemand bij haar sliep. Ze moest van mij zijn. Iedereen moest weten

dat we bij elkaar hoorden. Het kon me niks schelen wat anderen ervan vonden.

Met de armen om elkaar heen liepen we over straat. We werden bekeken. Sommige mensen stootten elkaar aan. Maar niemand kon ons nog tegenhouden.

Daarom durfde ik het tegen haar te zeggen. 'Ik wil met je vrijen.' v

Jij hebt Arnoud,' zei ze.

Arnoud en ik hadden iets heel anders. Maar dat zou ze niet geloven.

'Arnoud vindt het goed,' zei ik.

Hij begreep mijn gevoel voor meisjes. 'Maar waarom Esmée?' vroeg hij steeds. 'Er zijn veel lievere meiden. Ze is bot. Ik vind jullie humor verschrikkelijk Veel te plat. In het café van de Academie hoor ik jullie overal bovenuit. Jullie houden met niemand rekening. Ik schaam me dood. Martijn is met haar naar bed geweest, maar mevrouw vond er niks aan. Ze heeft zijn kleren uit het raam gegooid. En daar ben jij verliefd op. Op een feeks! Ze heeft geen gevoel.' Als hij dat zei werd ik kwaad. Esmée was juist heel gevoelig. Ze durfde het alleen niet te tonen. De laatste tijd hadden Arnoud en ik er steeds vaker ruzie over, maar dat vertelde ik Esmée niet.

'Ik wil niet tussen jullie komen,' zei Esmée.

Ik pakte haar hand. Zij legde haar hoofd op mijn schouder en ik streelde haar. Iedereen kon ons zien. Ik

voelde hoe zacht ze was. Er gebeurde van alles in mijn lichaam. Ik had nog nooit met een vrouw gevreeën en toch wist ik precies hoe het moest. Ik beheers- te me voordat ik alles zou verpesten. Maar mijn blik kon ik niet verbergen. Ik was zo verliefd. Ik werd er zelf gek van. Nog nooit had ik dit gevoeld. Ze keek naar me maar ze lachte me niet meer uit. Haar ogen werden zacht. Ze pakte mijn gezicht en kustte me. Het was een echte kus. Ik voelde haar tong in mijn mond. Zo'n kus had ik nog nooit gehad. De kus was helemaal compleet. Liefde, passie, tederheid, alles zat erin. Voor deze kus had ik willen sterven. Elke morgen als ik bij de Academie kwam stond Esmée me op te wachten en dan kusten we. De pauzes brachten we ook samen door.

Ik vroeg of ze mee naar het coc ging. Ze zei ja. 'Maar je moet niet denken dat we verkering hebben,' zei ze. 'Ik ben alleen benieuwd naar die dancing.'

Nu moest ik Arnoud vertellen dat we een afspraakje hadden. Dat was voor het eerst. Maar ik voelde me niet schuldig. Arnoud zou bij zijn ouders gaan eten. En bij de koffie twee tompoezen verorberen. Zijn moeder zette altijd twee tompoezen tegelijk voor hem neer. Dat noemde ze een aangekleed kopje koffie.

Hij zou lachen om zijn vader. Zodra er iets over ontwikkelingslanden op de televisie kwam zapte zijn vader weg.

'Dat zijn geen mensen, Arnoud. Wat je daar ziel is één grote .mierenhoop op een berg zand. Ik stort geen cent,' zei hij als het gironummer in beeld kwam. 'Zonde van mijn geld. Er valt daar toch niks te redden.'

Arnoud zou net zo lang blijven zitten tot zijn ouders aangaven dat ze naar bed wilden. Altijd als hun zoon bij hen was zei zijn vader: 'Dit zijn gouden uurtjes, hè mama?'

Rond twee uur 's nachts daalde zijn vader met veel lawaai het trappenhuis af. Met dat lijk van eenhoog hield hij geen rekening. Arnouds moeder ging ook mee hem thuis brengen. Ze zouden wachten tot hun jongen veilig binnen was. Bij het vertrek toeterden ze een paar keer. Maar die nacht zou ik er niet van wakker worden, want ik danste nog met Esmée in het c o c.

De halve nacht swingen op James Brown; een heel nummer zoenen op David Bowie; wijn drinken uit één glas; elkaar geen moment loslaten. Nu zouden we vrijen. Dat hoorde er gewoon bij.

Maar Esmée zette mij voor de deur af. Ze liet de motor van haar auto zelfs draaien.

'Je gaat niet zomaar weg,' zei ik.

'Goed dan.' Ze kuste me. 'Nou moet je naar huis,' zei ze.

'Arnoud wacht op je.'

Ik zag het raam waarachter hij lag te slapen. En ik wist dat het niet meer genoeg was.

'Ik wil met jou mee,' zei ik. 'Ik wil vannacht bij jou blijven.'

'Je hebt Arnoud,' zei Esmée.

'Als jij het wilt, dan maak ik het uit.'

'Meen je dat?' vroeg ze. 'Meen je dat echt?'

Ik knikte.

'Dat hoeft niet,' zei ze. 'Blijf jij maar bij Arnoud.'

Verkering is toch niks voor mij. We kunnen heus wel een keer vrijen. Daar hoeft jij je relatie niet voor te verbreken.'

Ze zei het. Ze wilde met me vrijen. Ik zou met Esmée naar bed gaan! We hadden allebei nog nooit eerder met een vrouw gevreeën. Ze meende het echt, want ze maakte een afspraak. Ik keek naar de huizen om ons heen. Ik verwachtte dat overal de lichten zouden aanspringen, de ramen opengingen en mensen ons toejuichten. 'Gefeliciteerd! Het gaat gebeuren!'

Maar iedereen sliep door.

Esmée was verhuisd. Ze woonde met vrienden in een groot huis in een dorp ten noorden van Utrecht. Ik zou daarnaartoe komen.

De hele week had ik er rekening mee gehouden dat ze het zou afzeggen.

Ze had kunnen zeggen dat ze dronken was toen ze het afsprak. Ik ga echt niet met je naar bed. Je weet toch hoe ik erover denk. Versier maar een ander.

Maar over een paar uur zou ik haar al op het station zien.

Ze had niet afgebeld.

Samen met Arnoud zat ik in de trein. Ik lette niet op hem. Ik dacht aan alles wat mis kon gaan. De trein kon ontsporen. Of frontaal tegen een trein uit tegengestelde richting botsen. Er waren vast mensen die dat hadden meegemaakt. Die op weg naar het allermooiste in hun leven waren verongelukt. Ik bad in mezelf dat mij dat niet zou gebeuren.

Ik was zo in gedachten dat ik Arnoud vergat.

'Het is wel raar wat jij gaat doen,' zei hij ineens. 'Jij gaat straks naar Esmée. En dan zijn jullie samen op haar kamer, terwijl ik op school zit.'

Hij had dus aan me gemerkt wat ik ging doen. Dat kon ook niet anders. Ik had er de hele nacht aan gedacht. Elke ochtend had ik moeite met opstaan. Maar vanochtend sprong ik ruim voordat de wekker afging uit bed. In de spiegel herkende ik mijn eigen gezicht niet. Ik straalde. Misschien zag hij het ook wel aan me.

'Ik ben toch al steeds met haar,' zei ik.

'Dat is anders,' zei Arnoud. 'Ik voel me in de steek gelaten.'

Hij wilde dat ik met hem naar school zou gaan en Esmée zou afbellen.

'Ik heb afgesproken,' zei ik.

De trein stopte. Arnoud keek naar me. Ik gaf hem snel

een kus en stapte uit. Ik durfde niet om te kijken. Weg. Weg van die trein. Ik verdween in de stationshal. Daar hoorde ik de trein met Arnoud wegrijden. Steeds verder, tot hij helemaal uit mijn gedachten was. Ik liep het station uit en stapte bij haar in de auto. Voorbijgangers holden om hun bus te halen. Anderen hielden een taxi aan. Ze zagen ons wegrijden. Niemand kon weten wat wij gingen doen.

Net als voor een voorstelling hing er een spanning. Een spanning die vertelde hoe groot het was wat er ging gebeuren.

Esmée parkeerde de auto en ging mij voor naar haar kamer. Ik voelde elke seconde. Ze trok de deur van haar kamer achter ons dicht. Daarna draaide ze de sleutel om. Nu kon er niks meer misgaan.

Er was geen aarzeling en ook geen gêne. Zwijgend kleedden we ons uit. En daar stond ze: naakt. Ze stond er helemaal alleen voor mij.

Ik had het in mijn fantasieën tientallen keren voor me gezien. Als ik maar handen genoeg had! Maar dat was enkel lust geweest. Nu was er veel meer. Ik had zo lang naar haar verlangd. Ik liep naar haar toe. Al die jaren had ik gezocht om dit te vinden. Ik stond vlak voor haar. Heel voorzichtig raakten onze lichamen elkaar aan. En nog voordat er iets gebeurde, kwamen we klaar.

Ze spraken over Arnoud als de mooiste jongen van de Academie. Maar dat maakte geen indruk op Esmée.

'Ik zou nooit op hem zijn gevallen,' zei ze. 'Ik zou hem zelfs nooit hebben ontmoet.'

Maar nu had ze hem door mij toch ontmoet. En alleen voor mij wilde ze hem leren kennen.

En voor mij wilde Arnoud Esmée leren kennen. 'Als je maar weet dat het tussen ons nooit iets kan worden.' Esmée zei het vaak.

'We houden alle twee van jou,' zei Arnoud. 'Dat is het enige wat Esmée en mij bindt. Verder hebben we niks met elkaar.'

En juist daarom konden we een relatie met z'n drieën hebben, want ik hoefde nooit bang te zijn dat ik haar aan Arnoud verloor.

Esmée logeerde bij haar ouders. Arnoud en ik zochten haar daar op.

Haar ouders woonden niet zoals ze had verteld in een villa op de hei. En haar vader speelde niet in een orkest.

We zagen haar staan toen we door het raam de arbeiderswoning in keken. Even later stonden we binnen. Op uitnodiging van haar moeder. Alsof Esmée er niet was, begon ze tegen ons te praten. We hadden het zeker wel gezien. Haar tuin stond er schitterend bij. Ze had namelijk groene vingers. Ze was bevoorrecht. Het mooiste huis van het dorp

bewoonde zij. Ik keek naar Esmée. Ze sloot zich als een oester.

Haar moeder ratelde maar door. Ze kwam uit een groot gezin en ze was altijd een zorgenkindje geweest. Voor haar gezondheid moest ze zelfs naar een sanatorium. En nu was ze zó getalenteerd. Al haar zussen waren jaloers op haar. Ze bood ons thee aan. Lindebloesemthee die ze zelf had geplukt. Ze wist alles van kruiden. Daar gaf ze ook les in. En ze mocht wel zeggen: met succes.

'Is het niet frappant?' vroeg ze. 'Het lijkt wel of jullie voor mij komen. Terwijl jullie toch vrienden van mijn dochter zijn. Zo gaat het hier nou altijd.'

En Esmée stond daar maar, met haar duim in haar mond. Ik keek naar Arnoud en ik zag dat ook hij ineens wist waarom ze bij ons hoorde.

De moeder van Esmée vond dat ze bevoorrecht was. Alles wat ze aanpakte werd een succes. Maar Arnoud en ik hadden het allebei gezien: van haar dochter houden, dat kon ze niet.

'Is het niet moeilijk zo'n moeder te hebben?' vroeg ik later aan Esmée.

Esmée haalde haar schouders op. Ze was eraan gewend. Wie ze ook mee naar huis nam, haar moeder gooide altijd hoge ogen. Dat wist ze van tevoren.

'Op Arnoud en mij heeft ze ook veel indruk gemaakt,'

zei ik. 'Ik weet niet beter,' zei Esmée. 'Zo gaat het al mijn hele leven. Mijn moeder is het leukst.' 'O ja? Ik vind jou leuker,' zei ik. Ze zei niks. 'Veel leuker,' zei ik. Ik zag dat het haar verwarde.

'Ook als je nu opstaat en wegloopt, dan nóg ben jij leuker.' Ze lachte en bleef zitten.

'Jij hebt het zo vaak gezegd,' zei Arnoud. 'Literatuur en poëzie hebben je gered.'

Ik knikte. De gedaanteverwisseling van Kafka. Iedereen die het op de middelbare school las vond het een bizar verhaal. Maar ik had de vervreemding en de angst herkend.

'Dus die stelling onderschrijf je nog steeds?' vroeg Arnoud.

'Ja, waarom niet?' Ik wist niet waarom hij dat opeens vroeg.

'Nu val je op iemand die niets van poëzie begrijpt,' zei Arnoud. 'Helemaal niets. Vind je dat niet moeilijk?'

'Dat zeg jij,' zei ik. 'Esmée draait de Dreigrosschenoper anders grijs.'

Arnoud zuchtte 'Brecht. Maatschappijkritisch theater. Dat is een modeverschijnsel.'

Ik hechtte wel waarde aan politiek en ik vond dat iedereen gelijk moest zijn. Brecht kwam op voor het volk, voor de onderdrukten. Ik kon razend worden als ik dacht aan de ongelijkheid in de wereld. Esmée dacht er net zo over.

Door haar had ik Brecht leren kennen.

Arnoud hield zijn favoriete dichtbundel omhoog. 'Poe raakt jou toch?'

'Natuurlijk,' zei ik.

'Maar ik denk niet dat Esmée er iets in ziet,' zei Arnoud. 'Ze mist de gevoeligheid om poëzie te begrijpen.'

Arnouds boeken waren hem zeer dierbaar. Ze stonden allemaal in kartonnen beschermhoezen in zijn boekenkast. Dezelfde zorg had hij voor zijn grammofoonplaten. Hij was altijd bang dat er een kras op kwam. Daarom mocht alleen hijzelf een plaat opzetten. Voordat hij zover was blies hij een aantal keren tegen de onderkant van de naald. Het kleinste stofje kon een tik veroorzaken. Daarna hing hij de arm van de pick-up minutenlang boven de plaat. Pas als hij zeker wist dat de naald goed terecht zou komen, liet hij de arm langzaam zakken.

Ik kwam nooit ergens aan, dat wist hij. Maar verder vertrouwde hij niemand. Als hij er zelf niet was wilde hij liever niet dat ik iemand mee naar huis nam. Het ging niet alleen om zijn boeken en zijn platen. Hij was ook erg gehecht aan zijn schedel. Die had hij ooit van een vriend overgenomen. Stel je voor dat iemand hem wilde bekijken en liet vallen. Van zijn harmonium moest je ook afblijven. En de poster op de deur van zijn kamer scheurde zo. Zelf deed hij hem uiterst voorzichtig open.

'Mag ik jou mijn lievelingsgedicht voorlezen?' vroeg Arnoud toen Esmée bij ons was.

'Mij best,' zei Esmée.

Arnoud begon hardop een gedicht voor te lezen van Edgar Allen Poe. Het ging over eenzaamheid.

Esmée trok wit weg. Arnoud stopte met lezen.

'Ik voel me niet goed,' zei ze. 'Ik heb het benauwd...'

Ze was in paniek.

'Rustig maar,' zei ik. 'Komt het soms door het gedicht?'

'Ik weet niet hoe het komt, maar het raakt me zo...' En toen begon ze te huilen.

Ik zag hoe vertederd Arnoud naar haar keek. Nu liet hij haar pas toe.

Met z'n drieën kwamen we het café binnen. We haalden drinken voor elkaar en lachten samen. Had iemand iets over een van ons drieën te zeggen? Hij kreeg ons alle drie tegen zich.

Als er één voor een feestje uitgenodigd werd, kwamen de twee anderen mee. Daarom was het zo vanzelfsprekend dat we nu ook met z'n drieën vreeën. Ik zag voortdurend hoeveel Esmée om mij gaf, anders was ik misschien wel tegen Arnoud gaan schreeuwen: handen thuis jij en anders kan je opdonderen. Maar dat was niet nodig. Wat er tussen Esmée en Arnoud gebeurde was alleen passie. Ze vergat mij geen seconde. En met Arnoud kuste ze niet.

Het pand dat Esmée en haar vrienden hadden gekraakt was verkocht. Ze moesten eruit.

Over een poosje zou ze op straat staan. Wij hadden genoeg ruimte. Maar hoe moest het dan met Arnouds spullen? Esmée zou wél een plaat opzetten. En als ze zin had om te lezen haalde ze echt wel een boek uit de boekenkast. 'Wat een flauwekul,' zou ze zeggen. 'Boeken zijn om te lezen.'

Dat wist Arnoud ook. Daarom zei ik hem niet waaraan ik dacht toen Esmée over haar huis vertelde.

Maar Arnoud had het al op school gehoord. 'Waarom komt ze niet hier wonen?' Hij stelde het zonder enige

voorwaarden voor.

'Goed,' zei Esmée. 'Ik kom tijdelijk bij jullie wonen, tot ik een andere ruimte heb gevonden.'

We schroefden haar boekenkast in elkaar en richtten hem in. We gaven het wijwatervaatje van haar oma een plekje. Ze had ook een doosje waarin ze wat sieraden bewaarde. Verder bezat ze niet veel waaraan ze gehecht was.

We kochten een matras van twee bij twee. De lakens naaiden we aan elkaar. We gooiden ons huis helemaal om. Ik dacht het vanaf de eerste seconde dat ze binnen was. Jou laat ik niet meer gaan.

Iedereen moest weten dat ik van Esmée hield. Ook mijn ouders.

'Nou krijg ik toch nog een schoondochter,' zei mijn vader toen ik haar voorstelde. Hij bekeek Esmée. 'Hiermee maak je wel wat goed.' En hij gaf Esmée een knipoog.

Mijn moeder maakte het niet uit dat ik van een vrouw hield. Ze maakte zich wel bezorgd om haar bezoekjes. Esmée kende zeker de stoel naast onze kachel. Dat was de enige lekkere stoel die we hadden. 'Als ik op visite kom is die van mij,' zei ze. En Esmée mocht geen verhalen tegen haar ophangen, want daar werd ze tureluurs van.

'Ik kijk nergens meer van op,' zei de moeder van Esmée toen ze het hoorde. 'Van mijn dochter kun je alles verwachten.' Ze waarschuwde me. Ik moest de liefde van haar

dochter niet serieus nemen. 'Esmée is wispelturig. Opeens is ze vertrokken.'

Arnoud vertelde het niet aan zijn ouders. Hij ging expres vaker naar huis, dan kwamen ze tenminste niet bij ons. Maar zijn vader moest toch bier langsbrengen.

Onverwacht stonden ze voor onze deur. Arnouds moeder begon meteen over het slaapkamerraam. Het stond wéér niet open. Hoe vaak moest ze het me nou nog vertellen? Arnoud had frisse lucht nodig.

Ze deed de slaapkamerdeur open. Ze gilde. Pap kwam aangehold. 'Wat is er?'

Ze wees trillend naar het grote bed met de drie kussens erop. 'Jezus is van het kruis gevallen!' riep ze. 'Jongen toch...' Ze schudde het middelste kussen op. Ze wist niet dat het van mij was. De eerste keer dat we met z'n drieën vreeën, was Arnoud nog bescheiden. Hij keek me vragend aan. Vond ik het wel goed wat hij bij Esmée deed? Maar nu ging hij Esmée steeds meer voor zichzelf opeisen. Ik vond het niet fijn meer. Hij zat me zelfs in de weg. Onze seks werd een gevecht om haar. Hij irriteerde me en soms wenste ik dat hij er niet was. Dat gaf me een schuldgevoel. Waarom deed ik zo? Ik hield toch van hem?

Mijn irritatie werd steeds groter. Na een tijdje kon ik er helemaal niet meer tegen. Het liefst trapte ik hem het bed uit. Ik vond dat hij geen recht op haar had. Ze was van mij. Maar

ik liet niks merken.

Onder het vrijen wilde ik Esmée lieve dingen toefluisteren. Ik hou van je... je bent het mooiste wat me is overkomen... Maar dat mocht Arnoud niet horen. Ik wilde ook niet dat hij me zo zag. Het was voor haar bestemd.

Ik miste de intimiteit. Ik wilde ook met Esmée alleen vrijen. Dat kon als Arnoud een boek las. Als hij in een verhaal zat vergat hij altijd alles om zich heen. Dan hoorde hij me nooit. Ik kon zo weggaan, zonder dat hij het merkte.

Daarom slopen Esmée en ik stiekem naar de slaapkamer. Maar nog geen tel later stond hij naast ons. Soms als we samen in de keuken waren, of op de gang, begonnen we gauw te vrijen. Heel zachtjes zodat Arnoud het niet hoorde.

We liepen met z'n drieën door de Jordaan. Esmée had iets met antiekwinkels. Er waren er nogal wat in de Jordaan. Daarom bleven we steeds staan.

'Weet je waarom ik hier triest van word?' zei Arnoud altijd. 'Omdat aan al die spullen een geschiedenis kleeft.' Maar nu bekeek hij geïnteresseerd de etalages. Hij ging zelfs met Esmée mee naar binnen. En hij kreeg geen paniekaanval.

We liepen verder en kwamen langs een sieradenwinkel. Arnoud bleef staan en hij wierp een blik in de etalage. Arnoud, die sieradenwinkels haatte. Ik had ooit een ringetje aangewezen wat ik mooi vond. Hij kocht het niet voor me.

Alles wilde hij me geven, maar geen ring. Hij deed niet mee aan goedkope romantiek.

'Ik ben zo terug,' zei hij. En hij ging de sieradenwinkel in. Na een tijdje kwam hij naar buiten.

Esmée liep een eindje voor ons.

'Ik heb een ring voor haar gekocht,' fluisterde hij in mijn oor. 'Echt goud.' Hij liet het doosje aan mij zien. Er zat een gouden papertje om en een lintje met krullende uiteinden.

'Ik vind het belachelijk,' zei ik.

En toen werd hij kwaad. Hij was van Esmée gaan houden, daar moest ik blij om zijn.

Dat maakte me helemaal razend. Hij hield toch ook van mij? Ik had nooit een ring van hem gekregen. Zo meteen wilde hij nog bij kaarslicht met Esmée eten.

Ik zei dat ik het niet begreep. 'Je vond het altijd truttig om elkaar een ring te geven.'

Ik moest mijn mond houden. Ik mocht zijn cadeau niet verpesten. Wat wilde ik nou? Voor het eerst sinds we met z'n drieën woonden maakten we ruzie om Esmée.

Hij stapte op Esmée af en gaf haar het doosje. Esmée maakte het open en keek naar de ring. 'Met zo'n ring ga ik niet lopen.' Ze begon te huilen. Hoe kon Arnoud haar zoiets lelijks geven? Deze ring paste niet bij haar. Ik had medelijden met Arnoud. 'Het is wel lief,' zei ik. 'Helemaal niet,' zei Esmée. 'Arnoud heeft nooit naar me gekeken. Anders had hij

niet zo'n monsterlijke ring voor me gekocht.'

Hij had niet naar haar gekeken. Dat vond ze het allerergst en ze gaf de ring terug.

Arnoud was al afgestudeerd, maar Esmée en ik hadden nog steeds geen onderwerp voor onze eindscriptie. We hadden alleen maar aandacht voor elkaar.

Arnoud bood aan onze scriptie te schrijven. Weken achter elkaar werkte hij eraan. Daarna dicteerde hij Esmée wat hij geschreven had. Zij tikte alles uit: Arnouds gedachten, zijn theorieën samengevat in zestig pagina's. Hypothesen waar Esmée en ik niet achter stonden maar dat kon ons niks schelen. We hadden een scriptie. We konden afstuderen.

Met z'n drieën betraden we de kamer van de examencommissie. Arnoud had ons begeleid, daarom mocht hij erbij zijn. De scriptie lag op tafel. Creativiteit als bezwering van het niet weten.'

De inhoud van de scriptie had nogal wat stof doen opwaaien bij de commissie. Een van hen las de eindconclusie voor:

'Door middel van de verschillende expressievormen die wij op de Academie voor Expressie door Woord en Gebaar hebben leren interpreteren en hanteren, willen wij spiegelbeelden, zoals liefde, angst en verwondering bij mensen bewust maken. Om ze vervolgens te leren accepteren, en vorm te geven. Met als consequentie: de

acceptatie van dit onbegrijpelijke bestaan.'

Er viel een stilte. En daarna stelden ze vragen. Ik kende Arnouds gedachten, maar nu moest ik ze ook verdedigen. Theorieën die niet de mijne waren. Van tevoren had ik me totaal niet gerealiseerd wat dat betekende. Ik zat daar en wist niks te zeggen. Arnoud legde uit wat wij bedoelden. Maar wat in de scriptie stond bedoelde ik helemaal niet. Esmée ook niet, maar die ging erin mee. Ze had het epistel helemaal uitgetikt en daardoor was het ook een beetje van haarzelf geworden.

Maar ik kon er niet in meegaan. Het laatste jaar had ik in een maatschappijkritische werkgroep gezeten. Onze groep zag drama als middel om mensen politiek bewust te maken. We lazen maatschappijkritische toneelstukken. We diepten ze uit. Met de boodschap die we eruit haalden creëerden we zelf toneelstukken.

Ik werd heel fanatiek. Toen de avondwinkel bij ons om de hoek gemengde noten als elitehaver ging verkopen sprak ik de eigenaar erop aan. Was hij zich wel bewust wat daar stond? Elitehaver! Zo hield hij de ongelijkheid in stand. Ik was niet van plan ze nog langer te kopen.

De leraar die ons had begeleid was ook aanwezig. Hij was geschrokken van de inhoud van onze scriptie. Het elitaire dat eruit sprak stond haaks op onze ideologie. Hij las een citaat voor:

'Politiek is een spel. Wie dat weigert te zien leidt uiteindelijk naar het vuur van oorlogen en het behoud van concentratiekampen. Er wordt veel te veel aan opgehangen. Politiek leidt de mensen af van waar het echt om gaat. Het universum, de oneindigheid, het heelal, het onbegrijpelijke: de dood. En de angst die daarbij hoort.'

Ik voelde me een verrader. Arnoud stelde het steeds duidelijker, waardoor ik meer afstand nam. Ik wilde niet met zijn gedachten geïdentificeerd worden. Arnouds ideeën hoorden niet bij mij. Ik viel hém af in het bijzijn van de commissie. Dit had ik nog nooit gedaan. Juist daar, op die plek, werd het duidelijk hoeveel we van elkaar verschilden. Ik sprak mezelf tegen. Dat verwarde de commissie. Maar we kregen toch ons diploma. We mochten ook een roos uitzoeken. Ze lagen op een blad. Ik nam de allerkleinste. Het liefst had ik helemaal geen roos gepakt, want Arnoud zat daar maar, alleen. Ik wist waarom hij krijtwit werd. En ik wist ook waardoor hij na afloop een paniekaanval kreeg. De hevigste die hij ooit had gehad.

De paniekaanvallen kwamen telkens terug. Het overviel Amoud. Of we nou thuis waren of ergens anders.

Hij kroop niet meer zoals vroeger in bed. Nu we met z'n drieën woonden gaf ons bed hem niet meer dat veilige gevoel. Ons huis ook niet. Buiten knapte hij nog eerder op.

'Ik heb het weer.' Hij trok zijn jas aan. Van water werd hij

rustig. Daarom liepen we samen naar het Nieuwe Meer, waar we niet ver vandaan woonden.

Met z'n tweeën zaten we aan de waterkant. Ik hield hem stevig vast. 'Het komt goed met je,' zei ik. 'Je moet ergens doorheen.'

'Er is zoveel veranderd,' zei hij.

Ik nam zijn gezicht in mijn handen en kustte hem. 'Het belangrijkste is er nog. Wij houden van elkaar. Dat blijft altijd zo. Ik laat je nooit in de steek.'

's Morgens trok Arnoud al een blikje bier open. Hij zei dat de paniek dan wegbleef, maar dat was niet zo. De aanvallen volgden elkaar steeds vaker op. Voor zijn ouders kon hij het ook niet meer verbergen.

'Weetje wat jij moet doen, jongen?' zei pap. 'Naar de Amstel, hè mam? Mama was vandaag ook in de war. Toen zijn we er nog langs gereden, hè mama?'

'Water kalmeert,' zei mam. 'Dat is bewezen.'

'Ik ga dan naar het Nieuwe Meer,' zei Arnoud.

'Het Nieuwe Meer?' riep mam. 'Daar kom je geen hond tegen. Het is daar levensgevaarlijk.'

Arnoud haalde een biertje uit de keuken.

'Heel verstandig, jongen,' zei pap. 'Drink maar lekker op. Je hebt genoeg.'

Zijn vader bracht nu al twee kratten in de week langs.

'Ik vind het niet zo prettig dat Arnoud zoveel drinkt,' zei

ik.

'Het is Heineken hoor,' zei pap.

'Er zitten granen in,' zei mam. 'En vitamine B. Dat is goed voor zijn zenuwgestel.'

'En langs de Amstel rijden,' zei pap.

'De Amstel is voor ons te ver,' zei ik.

'Dan komt hij een tijdje thuis wonen,' zei mam. 'Vanuit ons huis ben je er zo.'

'Ja jongen, je hoeft alleen maar achter in ons blauwtje te stappen,' zei pap.

'Nee, ik blijf hier,' zei Arnoud.

'Drink dan maar bier,' zei pap. De winkel waarachter we woonden stond al jaren leeg. Esmée wilde er een galerie openen. In ons vak was toch geen werk te vinden.

Na het jaar op de Rietveld had Arnoud nooit meer gebeeldhouwd. Nu Esmée een galerie begon, had hij een doel. Hij hakte vol overgave in een klomp hout. Het moest een mooi beeld worden. Hij werd erdoor in beslag genomen. Daardoor bleven de paniekaanvallen weg.

Esmée was elke dag op zoek naar kunstenaars. Ik knapte het winkelpand op.

De galerie werd bijna geopend toen de moeder van Esmée opbelde. Ze had een baan voor Esmée gevonden. Ze was er zo blij mee. Het buurthuis wilde Esmée ongezien aannemen. Ze was haar dochter. Alleen daarom. Het werk

stelde niet veel voor, maar alles was beter dan werkloos zijn.

'Ik wil niet in een buurthuis werken,' zei Esmée. 'En het is ook niet meer nodig. Met mijn galerie gaat het juist zo goed. Ik heb al een aantal kunstenaars gevonden. Ze willen allemaal hun werk exposeren.'

Haar moeder schetterde door de telefoon. Ik kon het zelfs verstaan.

'Voor een galerie moet je aan de grachtengordel zitten. Niet ergens in een achterafstraatje. Bovendien heb jij geen verstand van kunst. Die baan is een geschenk uit de hemel. Voor mij ook. Iedereen vraagt wat jij doet. Wat moet ik dan zeggen? Niks? Ik schaam me dood. Ik heb al een afspraak voor je gemaakt. Of je het nou leuk vindt of niet. Je kan het niet meer afzeggen.' En ze hing op.

Esmée zag grauw. Haar ogen stonden verdrietig. Ze was altijd ontredderd na een telefoontje van haar moeder.

'Je moeder heeft niks meer over je te vertellen,' zei ik. 'Je neemt toch geen baan die je niet wilt? Alleen voor je moeder? 13e galerie wordt wél een succes. Je hebt het helemaal in je vingers. Moet je zien hoe goed je het allemaal regelt. Kunstenaars staan hun werk niet zomaar af. Ze hebben vertrouwen in je. Ik ben hartstikke trots op je en Arnoud ook.'

Weer ging de telefoon. De moeder van Esmée belde meestal twee keer achter elkaar. Nu vroeg ze naar mij. Ik moest ervoor zorgen dat Esmée de baan nam. Ik zei dat ze

ongelukkig werd van een baan in een buurthuis. En ik vertelde hoe mooi de galerie werd.

'Die galerie is gedoemd te mislukken,' zei ze. 'En wat moet Esmée dan? Met jullie drieën gaat het ook mis, dat voorspel ik. Dat kan Esmée niet. Esmée kan helemaal niks.'

Het ging veel beter met Arnoud. De paniekaanvallen kwamen niet meer terug. Zijn beeld was af. Het was prachtig. Hij zette het voor Esmée neer.

'Het is jouw galerie.'

Ze zocht een plek. Daar deed ze best lang over. Bij Esmée luisterde alles heel nauw. Ze verplaatste het beeld steeds en dan keek ze er een tijdje naar. Arnoud en ik zeiden niks, want dan werd ze kwaad. We wachtten tot ze ons kwam halen.

Het beeld stond in de etalage. We wilden het eigenlijk niet verkopen. Het gaf de galerie aanzien. Daarom prijsden we het absurd hoog. Duizend gulden kwam erop te staan.

In twee weekbladen werd het aangekondigd: zaterdagmiddag om twaalf uur was de opening. Om half twaalf stond het blauwtje van Arnouds ouders al voor de deur. 'We zijn de eersten, hè mam?'

Om één minuut over twaalf legde pap duizend gulden neer. Af en toe een kunstkaart, dat was alles wat er in de galerie werd verkocht. De duizend gulden van Arnouds beeld was alweer op.

In de kamer stond een oude leren stoel. Arnoud wilde hem bij het grofvuil zetten. De stoel nam te veel ruimte in.

'Niks grofvuil,' riep Esmée.

Ze plaatste de stoel in de etalage en plakte er een kaartje op. Zeven gulden vijftig.

Een paar uur later ging voor het eerst sinds dagen de winkelbel. Een echtpaar kwam de stoel kopen. Vijfenzeventig gulden vonden ze een mooie prijs.

Nog dezelfde dag werd de galerie ontruimd. Esmée begon een antiekwinkel.

Arnoud vond een baan. Hij gaf Dramatische Vorming op een huishoudschool in Noord-Holland. Nu waren Esmée en ik elke dag samen. Arnoud vond het fijn dat hij overdag weg was. Hij ergerde zich vaak aan Esmée. Ze voelde zich soms opeens ongelukkig. Dan stak ze haar duim in haar mond en keek ze kwaad voor zich uit. Je moest haar vooral niks vragen, want dan snauwde ze je af. Arnouds moeder had ook last van stemmingswisselingen. Als ze een rotbui kreeg was alles verpest. Arnoud wilde niet langer van buien van anderen afhankelijk zijn.

Ik had er geen last van. Voor mij was het eerder een uitdaging. Zou het me weer lukken om haar eruit te halen?

Esmée en ik gingen vaak met z'n tweeën naar de veiling. Esmée bood op alles wat ouder dan vijftig jaar was.

De winkel stond vol petroleumstellen, schilderijen,

mahonie- linnenkasten, spiegels en oude naaimachines. We waren de hele week in de weer. Oude mensen in de buurt kwamen hun antieke spullen aanbieden. We kochten oude serviezen in, fruitschalen en lampetstellen. We haalden zolders leeg. Ik was trots op Esmée. Het was haar winkel. De klanten vroegen altijd naar Esmée.

's Avonds gingen we met z'n drieën naar voorstellingen, of we bezochten feesten. Maar er ontstond toch een kloof tussen Arnoud en ons. En die kloof werd steeds groter.

Arnoud begon erover toen Esmée even weg was.

'Ik mis je,' zei hij. 'Ik mis wat we met z'n tweetjes hadden.'

Ik begreep wat hij bedoelde. We lagen nooit meer samen op de bank. We vertelden nooit meer wat we zo bijzonder aan elkaar vonden. We zeiden nooit meer waarom we bij elkaar hoorden. Ik keek naar hem. Ik hield van hem. Altijd zou ik van hem blijven houden. Deze intimiteit kon alleen tussen ons bestaan. Maar het ontglipte me. Daarom moest ik huilen.

'Zie je wel, je mist mij ook,' zei Arnoud. 'Met z'n tweetjes hadden we het veel fijner. Esmée moet weg.'

Ik zweeg.

'Waarom zeg je nou niks?' vroeg Arnoud. 'Het was een experiment. Het is niet gelukt. Nou en? Dan moet het toch ophouden? We zetten haar heus niet zomaar op straat. Eerst zoeken we woonruimte voor haar.'

Esmée kwam de kamer in. Ze voelde dat er wat aan de hand was.

'Arnoud is niet gelukkig,' zei ik. 'Hij vindt het moeilijk met z'n drieën.'

'Ik begrijp het al,' zei Esmée. 'Jullie willen me weg hebben. Doe geen moeite, ik ga al.'

'Nee,' zei ik. 'Ik wil helemaal niet dat je weggaat.'

'Ik wel,' zei Arnoud. 'Wij passen niet bij elkaar. Ik voel me hier niet meer thuis.'

'We moeten het uitpraten,' zei ik.

Maar Esmée had haar jas al aan. 'Er valt niks uit te praten. Je hoort het toch. Arnoud wil weer met z'n tweeën wonen. Gaan jullie maar fijn samen verder. Ik zal jullie geluk niet in de weg staan.' En ze liep de kamer uit.

Ik rende haar achterna. Arnoud hield mijn arm vast.

'Laat haar gaan. Wij worden weer gelukkig met z'n tweeën. We nemen een kind!'

Wilde hij nu opeens wél een kind...? Ik had geen tijd om vragen te stellen. Ik hoorde de winkeldeur opengaan, zo meteen was ze weg.

'Blijf hier!' riep ik. 'Ik kan helemaal niet zonder je. Ik hou van je.'

'Ik kan ook niet zonder jou. Toch moet het. Je hebt het gehoord. Arnoud wil dat je kiest.'

We hielden elkaar vast. En ik voelde hoeveel we van elkaar hielden. Wij hoorden echt bij elkaar. Ik zou haar nooit laten gaan. Zelfs niet voor een kind van Arnoud. Esmée en ik zouden samen verder gaan. Arnouds spullen verhuisden we naar de slaapkamer.

's Nachts kroop ik tegen Esmée aan in het grote bed dat nu in de kamer stond. Ik dacht aan Arnoud die in zijn eentje in een eenpersoonsbed lag.

We aten nog wel met z'n drieën. En als hij thuis was zat hij bij ons in de kamer. Maar voor hoe lang nog? Zodra hij woonruimte vond zou hij weggaan.

Esmée en ik droomden over de toekomst. We zouden een hond en een poes nemen. En we wilden kinderen. Maar eerst moest Arnoud verhuizen. Ik wilde niet dat hij ons geluk van zo dichtbij zag.

Een jaar later woonde Arnoud nog steeds in de slaapkamer.

'Ik wil wel verhuizen, maar ik kan niks vinden,' zei hij als ik ernaar vroeg. Daarom zocht ik een woning voor hem.

Binnen een week had ik wat gevonden. Ik was zo blij dat ik hem op school belde. Het was een benedenwoning, met een tuin! We stonden te juichen aan de telefoon, maar later drong het pas tot ons door wat het betekende. Nu moest hij wel verhuizen. We voelden de pijn van het afscheid. Arnoud werd opeens bang.

Moest hij de woning wel nemen? Was het niet veel te eenzaam? Ik vond het ook moeilijk. Maar hij kon toch niet altijd bij ons blijven? Ik legde het huurcontract met een pen ernaast voor hem neer. Hij keek naar me. Ik knikte dat het goed was. Hij pakte de pen op en zette zijn handtekening.

Een maand later zaten we met de armen om elkaar heen in zijn huis, op zijn bank. We vertelden elkaar hoe bijzonder we waren. Waarom we zoveel van elkaar hielden.

'Daarom woon ik nu hier,' zei Arnoud. 'En jij met Esmée. Wij houden echt van elkaar.' We huilden.

'We laten elkaar nooit in de steek,' zei Arnoud. 'Nee,' zei ik. 'Nooit.'

Ik had Esmée geholpen om de antiekwinkel op te zetten. Nu liep hij en had ze me niet meer nodig. Af en toe naar de veiling, of een klant helpen, dat was niks voor mij. Ik moest werken. Ik had niet voor niks voor dramadocent geleerd. Ik wilde mijn vak ook uitoefenen. Alle kranten kamde ik uit. Er

stond bijna nooit een vacature in. En als ik solliciteerde werd ik bij gebrek aan ervaring afgewezen.

Arnoud zou bij ons komen eten. Hij vertelde het nieuws meteen toen hij binnenkwam. 'Ik zeg die baan op. Ik word er gek van. Ik wil wel lesgeven maar niet aan dat soort meiden.'

Op die school werden ze vast ook gek van hem.

Regelmatig was hij zogenaamd ziek. En dan moest ik voor hem afbellen. En als hij er wel was kreeg hij vaak midden onder de les een migraineaan- val. Uren lag hij dan in het ziekenkamertje op bed.

Arnoud had opgezegd. Een week voor de zomervakantie. De directeur was kwaad geworden.

'Kom je daar nu pas mee aan! Hoe moet ik die vacature nu nog opvullen?'

'Ik heb misschien wel iemand voor u,' had Arnoud gezegd. 'Een vriendin van mij zoekt een baan.' Twee dagen later parkeerde Esmée de auto voor een oud klooster. Ik las hardop wat er op de gevel stond: School voor Katholiek Lager en Middelbaar Beroeps Onderwijs. Esmée keek vanuit de auto de lerarenkamer binnen. Ze schrok.

'Het lijkt wel een sigarendoos. Weet je zeker dat je dit wilt? Van mij hoeft het niet hoor. Ik rij zo weg en dan bellen we af.'

Maar ik wilde een baan. Ik stapte uit en belde aan.

'Dus jij bent onze nieuwe dramadocent,' zei de directeur

en hij lachte erbij. 'Dus jij laat onze leerlingen een bloemkool spelen. Dat schijnen ze tegenwoordig in Den Haag nogal belangrijk te vinden. En wij worden opgescheept met jongelui die zowel pedagogisch als didactisch een nul zijn.'

Hij had weinig tijd maar hij liet me toch zelf de ruimte zien waar ik de lessen moest geven. De directeur ging me voor door het donkere gebouw. Op de eerste verdieping maakte hij een deur open.

'Dit is onze aula,' zei hij vol trots. 'Mooie ruimte, of niet soms?'

Ik keek naar de ramen van glas in lood die heel hoog zaten en daarna naar het hoofd van de huishoudelijke dienst. Zij had me binnengelaten. Nu was ze bezig de koffieautomaat schoon te maken.

'Jullie hebben elkaar al ontmoet, hè,' zei hij. 'Als je last van Marie hebt dan geef je haar maar een rolletje. Hè Marie, dat wil je toch wel? Deze dame gaat hier na de vakantie dramatische expressie geven.'

'Wat houdt dat in?' vroeg Marie.

'Het is de bedoeling de leerlingen vrij te maken,' zei ik.

'Nou, ze zijn hier anders vrij genoeg,' zei Marie. 'Ze flikkeren overal hun vuile troep neer. Zó vrij zijn ze.'

'Na de vakantie wordt dit het dramalokaal,' zei de directeur.

Marie vond het best.

'Dus jij gaat Arnoud vervangen,' zei de directeur toen we terug naar zijn kamer liepen. 'Een ramp voor het onderwijs die jongen. Maar een bijzondere vent. Heel bijzonder mag ik wel zeggen. Ach, jij bent een vriendin van hem. Jou hoeft ik dus niets te vertellen.' 'Nee,' zei ik. 'U hoeft mij niks te vertellen.'

!k wist het na een paar maanden al: de baan als dramadocent zou ik nooit volhouden.

De directeur die mij met 'onze dramateut' aansprak; de aula waar ik les gaf en waar door de glas-in-loodramen nauwelijks daglicht naar binnen viel; de conciërge die een paar keer per dag de les verstoorde en zingend de snoepautomaat bijvulde; de tweehonderdveertig leerlingen per dag waarvan ik de namen niet kon onthouden; de Stichting Katholiek Onderwijs die een meisje van veertien dat 's nachts thuis op de wc was bevallen, van school stuurde; de brief van het bestuur waarin ik werd gesommeerd niet meer over mijn lesbisch zijn te praten.

Het brak me op. Ik moest een nieuwe toekomst opbouwen en ik stortte me op de muziek. Kik uur dat ik op mijn klarinet oefende dacht ik dichterbij mijn vrijheid te komen. Ik was al een hele tijd bezig toen ik het Esmée durfde te vragen.

'Vind jij dat ik talent heb?'

'Nee,' zei ze.

Jarenlang had ik mezelf ieder ochtend als ik naar mijn werk reed gerustgesteld. Als ik het niet uithoud, dan ga ik naar huis. Ik kon immers altijd nog muzikant worden. Dat idee was een soort uitweg geweest. Maar nu dit wegviel kon ik het niet langer verdragen.

Ineens was het zover. Halverwege de rit naar school had ik de auto gekeerd. Ik ging terug naar huis.

'Het gaat niet meer,' zei ik tegen Esmée. Ik ging in de stoel zitten en staarde voor me uit.

'Je moet erover praten,' zei Esmée.

'Dat kan ik niet,' zei ik. 'Ik kan niet eens zeggen wat er daar precies met me gebeurt.'

'Schrijf het dan op.'

Esmée legde pen en papier voor me neer. Het was lang geleden dat ik voor het laatst iets had geschreven.

Ik pakte de pen op. Het voelde zo vertrouwd. Ik dacht aan vroeger toen ik vanuit Amsterdam op mijn brommer naar Zand- voort reed en daar op het strand gedichten schreef. Het gaf me niet alleen troost. Als ik schreef had ik het gevoel dat ik in mijn gedichten kon wonen. De werkelijkheid van thuis, die zo kaal was, bestond dan niet meer.

Ik had altijd al schrijver willen worden. De hele middelbareschooltijd droomde ik ervan, tot ik in de eindexamenklas zat. De lerares Nederlands zei dat ik niet kon schrijven. Mevrouw Spruit heette ze. Ze had er verstand van,

want haar broer was schrijver. Tenminste dat dacht hij zelf, vond zij. Hij was de schrijver van De herberg met het hoefijzer, A. den Doolaard. We kenden het boek allemaal. Het was zo dun dat het op elke lijst stond. Telkens als het boek ter sprake kwam legde ze weer uit waarom het flut was.

'Wil je dat?' vroeg ze. 'Wil je net zo'n prutser worden als mijn broer? Zet het alsjeblieft uit je hoofd.'

Ik nam me voor nooit meer een letter op papier te zetten.

Ik keek naar het lege blad, nam de pen in mijn hand en ik begon te schrijven. Ik schreef dagen achter elkaar, alsof ik de verloren tijd moest inhalen. Toen ik klaar was durfde ik het Esmée bijna niet te laten lezen, maar ik deed het toch. Gespannen keek ik naar haar gezicht. Haar ogen gleden aandachtig over de regels.

Vanuit haar mondhoeken verscheen een glimlach.

'Snap je nou dat ik gek word op die school? Wat moet ik doen?' 'Je ontslag nemen en schrijver worden,' zei Esmée.

'Vind je dat ik talent heb?' vroeg ik. 'Ja,' zei ze. Esmée en ik waren nog steeds met Arnoud bevriend. Hij at regelmatig bij ons en als we iets belangrijks te vertellen hadden belden we elkaar meteen op. Het ging goed met hem. Nadat hij zijn ontslag als dramadocent had genomen was hij kunstschilder geworden.

Toen zijn ouders hoorden dat hij ging schilderen kochten ze een ezel voor hem. Maar met een kwast in de hand achter een ezel staan was niks voor Arnoud. Bij hem lag het doek op de grond en met een plamuurmes, zijn vinger of een kwast bracht hij donkere verflagen op het linnen aan.

Ik belde naar zijn atelier. 'Ik neem ontslag, ik word schrijver.'

Even was het stil aan de andere kant van de lijn.

'Tjee, wat goed zeg! Gefeliciteerd! Heb je het al op school verteld?'

Ik klopte aan op de deur van de directiekamer.

'Heb je even tijd voor me?' vroeg ik.

De directeur wees me een stoel. Op die stoel had ik jaren ervoor ook gezeten tijdens het sollicitatiegesprek. Alles was nog precies hetzelfde als toen. Het door nicotine vergeelde behang, de gordijnen, de bruine vloerbedekking. Terwijl er in mijn leven zoveel was veranderd. Esmée en ik waren buiten de stad gaan wonen. We hadden twee dochters!

'Wat kom je me vertellen?' Hij keek op van zijn werk.

'Ik neem mijn ontslag,' zei ik.

'Ben je bekeerd? Ga je met een rijke vent trouwen. Heel verstandig.'

Hij wist dat ik al jaren met Esmée samenwoonde.

'Nee,' zei ik. 'Maar ik stop ermee.'

'Geen andere baan?' Hij keek me aan. 'En je inkomen

dan? Je hebt een kind.'

'Twee kinderen,' zei ik.

Hij reageerde niet en keek naar me zoals hij vier jaar geleden ook had gekeken. Merel, onze oudste dochter, was toen twee. Ik vertelde hem dat ze er een zusje of broertje bij kreeg omdat Esmée zwanger was. 'Ze is in september uitgerekend,' zei ik.

'Heel leuk voor Esmée,' zei hij. 'Maar voor de school maakt het niet uit wanneer haar baby komt. lij krijgt écht geen verlof. Jullie kunnen nou wel spelen dat het jullie kind is, maar daar doet de wet niet aan mee.'

Ik legde uit dat ik bij Esmée hoorde en dat we een gezin waren. Hij bleef erbij. Ik mocht de statuten van het katholiek onderwijs erop naslaan. Er stond in dat leraren recht hadden op drie dagen verlof als hun vrouw ging bevallen, maar dat gold niet voor een of andere vriendin die een kind kreeg.

'Dan meld ik me wel ziek als het zover is,' zei ik. En dat deed ik toen Pleun geboren werd. Hij had er nooit meer iets over gezegd.

'Dus jij neemt ontslag,' zei hij nu. 'Hoe doe je dat dan? Laat je Esmée voor je werken? En wat ga je dan doen? De hele dag koffie drinken? Achter de vrouwen aan...?'

'Ik word schrijver,' zei ik.

'Je neemt ontslag?' In de lerarenkamer sprak iedereen erover.

Je vaste lasten, je auto, ie hypotheek, besef je wel wat je doet? Een vaste aanstelling bij de overheid! En dat met zo'n vak. Want zeg eerlijk, wat moet je er nou helemaal voor doen? Een beetje "wie van de drie", naspelen met die kinderen, toch? Ik weet niet wie dat heeft bedacht, maar wees er maar blij mee.'

'Het gaat niet langer,' zei ik. 'Ik ben drie maanden thuis geweest. Het ging echt niet meer.'

'Dat bedoel ik nou, dat kon toch maar. Al die tijd dat je ziek was heb je er financieel niks van gemerkt.'

'Als ik zo doorga word ik nog afgekeurd,' zei ik. 'Ik word hier gek.'

'En dan wórd je afgekeurd, wat dan nog? Wist je dat je dan nog negentig procent van je inkomen behoudt? Twee jaar lang. En dan bouwen ze het heel langzaam af. Eerst tachtig. Pas na vijf jaar krijg je zeventig procent en daar kom je nooit meer onder. Waar maak je je druk om?' zei een collega.

'Ik pas hier niet.'

'Je moetje niks van de directie aantrekken. Nou en, dan keuren ze het af dat je met een vrouw woont.'

'Het gaat er niet om dat ze met een vrouw woont. Dat ze kinderen heeft, dat keuren ze af.'

'Het is niet de directie die er een punt van maakt, het bestuur zit erachter.'

'Ze had niet met Esmée naar het schoolfeest moeten komen. Dat is haar grootste fout geweest. Ze had er toch wel wat op kunnen verzinnen? Ze geeft drama!'

Elke zondagochtend om half elf belde mijn vader mijn zus en daarna, om klokslag elf uur, ging de telefoon bij mij. Meestal zat ik al om vijf voor elf naast de telefoon zodat ik meteen kon opnemen. Had ik de telefoon vaker dan twee keer laten overgaan, dan werd mijn vader kwaad. 'Wat duurde dat nou weer lang,' begon hij het gesprek. 'Je weet toch dat ik je om deze tijd bel?'

De kinderen wisten het ook. Rond elf uur mocht niemand de telefoon gebruiken. En als iemand ons per ongeluk belde, hingen we snel op.

Elf uur was mijn vaders tijd. Dat claimde hij al jaren. Als ik niet thuis was moest ik me van tevoren afmelden.

De gesprekken gingen altijd hetzelfde.

'Ja! Hoe is het daar?'

'Goed.'

'Hoezo goed? Heb jij je vader niks te vertellen? Je beleeft toch wel wat?'

'Ja natuurlijk wel,' zei ik.

'Nou dan.'

Aan het eind van het gesprek mocht mijn moeder gedag zeggen, maar niet te lang, want dat was niet nodig. Ze hoorde wel van hem hoe het met ons ging. Maar dit keer had ik iets te

vertellen.

'En hoe is het daar?'

'Heel goed,' zei ik. 'Ik word schrijver.'

'Lij...? Word jij schrijver? Mag ik even lachen' Van ons vertrek uit Amsterdam had ik nooit spijt. Merel was toen een paar maanden oud. In de stad kreeg ik het gevoel dat we haar, net zoals onze twee honden, moesten 'uitlaten'.

In die tijd hadden we voor een week een huisje op Terschelling gehuurd. Het stond midden in het groen: Muisje Thea.

Merel lag op een deken in het gras te slapen. Esmée zat buiten, de honden speelden in de tuin en ik stond te koken voor het open raam. En toen zei Esmée: 'lij hoort in de natuur. De stad is niks voor jou.'

Er was niets wat ons in Amsterdam hield. Ook de antiekwinkel niet. Esmée hield van de uitdaging iets op te starten. Haar antiekwinkel liep prima, maar de lol was eraf.

Ik had toen nog die vaste aanstelling in het onderwijs, dus we konden wat kopen. Elke zondagavond keken we naar een vPRO-programma over alternatieve gezinnen. Een stel woonde met hun kinderen in een verbouwde stal. Een ander echtpaar leefde met vier kinderen in een soort huifkar midden in de bossen. De totale vrijheid sprak ons aan. Kippen, geiten, een eigen universum, ver weg van de bewoonde wereld. We gingen op zoek naar een plek in de natuur en opeens stond

het in de krant. Zomerhuis te koop in Schoorlham. Ik kende de omgeving van vroeger. In de vakanties huurden we daar vaak een huisje. De zee, de duinen en het landschap waren daar schitterend.

We reden ernaartoe. Het huisje lag in een bungalowpark aan een dijk. Er stonden nog veel meer huisjes, maar dit lag helemaal vrij aan een weiland. De schapen liepen langs het hek. Officieel mocht je er niet permanent wonen. Elk jaar moest je de maand november eruit. Dat vertelden de huidige bewoners. Zelf hadden ze het nooit gedaan. De eigenaar van het park bonkte dan op de deur. 'Het is i november, eruit! Anders sluit ik gas en licht af!'

Ze hadden erom gelachen. Esmée en ik wisten dat wij dat ook zouden doen.

'We kopen het!' zeiden we zonder over de prijs te praten. Drie weken later verhuisden we.

Mijn vader was woedend toen hij hoorde dat wij uit Amsterdam weggingen.

Wij waren een soort vluchthaven voor mijn moeder geweest, maar nu ik ging verhuizen zou ze weer bij hem in de winkel komen zitten.

'Jij bent makkelijk,' had hij gezegd. 'Je knijpt er dus gewoon tussenuit. Ik wou dat ik dat kon doen.'

'Waarom ga je dan niet weg bij mama?' vroeg ik. 'Weet je nog wat je altijd zei toen we klein waren. Ik blijf alleen bij haar

voor jullie. En nu zijn we allang volwassen en je woont nog steeds met haar.'

'Jullie denken er maar makkelijk over,' zei mijn vader. 'Je zuster is ook al naar Drenthe gevlucht. En nou laat jij haar ook barsten. Iemand zal toch de verantwoording voor jullie moeder moeten nemen.'

Door de week had hij zijn werk, dan hield hij het wel vol met mijn moeder. Maar de zondagen waren een hel. Daarom had hij besloten dat ze één zondag in de drie weken bij ons doorbrachten.

'Ze zijn er!' riepen de kinderen.

Ze kwamen altijd precies om half elf en dan bleven ze tot na het avondeten. Anders vond mijn vader het niet de moeite.

'Hèhè,' zei mijn moeder. Ze haalde een hangertje uit haar tas waarvan ze zeker wist dat het haar jas niet openhaalde.

'Een pak van mijn hart dat ik uit die auto ben. Die prutterd nam weer eens de verkeerde afslag. Ik waarschuwde hem nog. Je moet rechtdoor, maar die vuile kaffer ging toch rechtsaf. Naar alle wijven schijnt hij te luisteren, behalve naar mij.'

'Dat is mijn redding,' zei mijn vader. 'Als ik naar jou had geluisterd was ik nu stapelgek.'

Hij ging zitten en wreef in zijn handen. 'Nou, hoe is het hier?'

'Daar zit ik altijd,' zei mijn moeder.

'Dan heb je nu pech,' zei mijn vader.

'Dat is mijn zondag,' zei mijn moeder. 'Eerst word ik op een dodenrit getrakteerd en nou pikt hij de enige lekkere stoel ook nog in.'

Ze vroeg kussens om op de bank te leggen.

'Kijk eens, oma.' Pleun wilde haar schilderij laten zien.

'Het is prachtig,' riep mijn moeder zonder ernaar te kijken. 'Niet te dichtbij met je kleefhanden. Oma heeft haar goeie jurk aan.'

'Is er hier nog iets gebeurd?' vroeg mijn vader.

'Ik ben druk aan het schrijven,' zei ik.

'Die flauwekul van jou hoeft ik niet te weten,' zei mijn vader. 'Is er hier nog iets gebeurd dat echt interessant is.'

'Mag ik vast een biscuitje?' vroeg mijn moeder. 'Ik moet mijn medicijn innemen.'

'We hebben zelf koekjes gebakken,' zei Merel. 'Die hoeft ik niet,' zei mijn moeder. 'Ik mankeer al van alles. Als ik nou ook nog dik word kan ik me beter opknopen.' 'Dat zou helemaal niet gek zijn,' zei mijn vader. 'Dan ben ik je af. En dan ga ik ook buiten wonen.'

Esmée en ik keken op de klok. Met was vijf over half elf.

Ik vond het heerlijk om mijn kinderen verhalen te vertellen. Zonder dat ze het wisten waren zij mijn grootste

inspiratiebron. Daarom was het zo logisch dat mijn eerste boek een kinderboek moest worden.

Rond ons huis was ruimte zat, maar binnen was het klein. De slaapkamer was de enige plek waar ik ongestoord kon schrijven. Mijn werkplek besloeg misschien twee vierkante meter. Maar het lege gevoel dat ik voor de klas had gehad, bestond niet meer. Ik werd schrijver, dat maakte alles goed.

Soms zat ik uren achter mijn bureau en kwam er helemaal niks. En als er dan wel een idee kwam en ik het uitgewerkt had vond Esmée het niet goed. Ik probeerde haar ervan te overtuigen dat het wél goed was, maar het hielp niks.

'Ik ben eerlijk,' zei Esmée dan. 'Daar heb je wat aan.'

Diep in mijn hart wist ik dat ze gelijk had. Mopperend ging ik weer naar mijn werkplek terug.

'Ik kan het niet, ik hou ermee op!' riep ik.

Op een gegeven moment kwam het ineens. Het hele verhaal rolde er zo uit, in één keer. En dan was het goed, dat wist ik als ik het Esmée voorlas. Ik zag het aan haar, de kritische blik die steeds zachter werd. Het was gelukt.

Kiek en Koosje heetten de kinderen uit mijn verhalen. Twee kleuters die met elkaar bevriend waren. Koosje had twee moeders, net zoals onze kinderen.

Zodra ik een verhaal af had probeerde ik het meteen uit. Dat was altijd spannend. Merel was zes en zij hield van voorlezen. Die bleef wel luisteren. Maar Pleun van vier hield er niet zo van. Het moest wel héél boeiend zijn wilde haar aandacht niet verslapen. Ik keek dan ook de hele tijd naar haar als ik voorlas. Ze luistert, dacht ik dan opgelucht, maar soms liep ze toch ineens weg. Blijf zitten jij, ik lees voor, dat hoor je toch! had ik het liefst geroepen. Helaas moest ik toegeven dat het verhaal niet goed genoeg was. En dus had ik niks. Zou het lukken iets nieuws te schrijven? Ik wilde meteen opnieuw beginnen, maar ik moest wachten tot de volgende ochtend. Ons huis was niet alleen klein, het was ook erg gehorig. Ik kon alleen werken als de kinderen op school zaten of als ze slapen.

De moeder van Esmée was zeer creatief. Voor alles had ze een oplossing. Maar dit keer had ze een probleem waar ze zich geen raad mee wist.

Vijfendertig jaar lang had mijn schoonvader in de fabriek gewerkt en nu mocht hij vroegtijdig met pensioen, 's Avonds en in de weekends stortte hij zich op zijn

postzegelverzameling. Mijn schoonmoeder moest er niet aan denken dat hij zich na zijn pensioen fulltime met postzegels zou bezighouden. Elke keer als we haar spraken uitte ze haar bezorgdheid. Hoe moest dat? Ze had een schat van een man, maar hij was echt niet geschikt om de hele dag om je heen te hebben.

'Jullie kunnen nooit raden wat er gisteravond voor wonder is gebeurd,' was het eerste wat mijn schoonmoeder zei toen ze op zondag langskwamen.

'Ja,' zei mijn schoonvader. 'Ze had haar ogen dicht en toen...'

'Stil nou.' Het was haar verschijning en ze vertelde verder.

Ze keek haar man aan, tussen slaap en waken. Het moment waarop je ontvankelijk bent voor het spirituele. En wat zag ze toen? Achter haar man stond een indiaan. Een echte indiaan. Ze beschreef hem van top tot teen.

'Fa draagt een indiaan bij zich,' zei ze. 'Weten jullie wat dat betekent?'

Wij wisten het niet.

'Dat betekent dat pa een bijzondere gave heeft om mensen te genezen.'

Het probleem was in één keer opgelost. Postzegels verzamelen bleef een hobby.

Mijn schoonmoeder had een advertentie in het

streekblad gezet:

'Hebt u pijn en wilt u ervan af?

Bel de magnetiseur. Hij komt gratis bij u thuis.'

Eén dag na de advertentie had ze al een lijst met geïnteresseerden. Haar man zou al die mensen bezoeken.

'Vind je dat wel fijn, pa?' vroeg Esmée.

'Het is geen kwestie van fijn vinden,' zei mijn schoonmoeder. 'Een mens moet zijn gaven gebruiken.'

Na een halfjaar pakte ik de getypte verhalen zorgvuldig in en bracht het pakketje naar het postkantoor. Er stond een lange rij voor het loket. Ik zag hoe de postbeambte de poststukken aannam en in een postzak liet vallen.

Acht klanten lang had ik de tijd om te bedenken wat er onderweg allemaal met mijn manuscript kon misgaan.

Eindelijk was ik aan de beurt en ik legde mijn pakket op de balie.

'Het moet er vanmiddag nog zijn,' zei ik.

'Dat kan,' zei de postbeambte. 'Dan gaat-ie per expres.'

'Komt het dan zeker aan?' vroeg ik.

'Dat is iets anders,' zei de man. 'U zei dat het er snel moest zijn.'

'Maar het mag ook niet wegraken,' zei ik.

'Als u er echt zeker van wilt zijn dat het aankomt moet u het aangetekend verzenden.'

'Doet u dat dan maar,' zei ik.

'Maar dan is het er niet vanmiddag,' zei de man. 'Het weekend zit ertussen dus dan wordt het maandag.'

'Maandag pas?' vroeg ik. 'Het moet er vanmiddag zijn.'

'Wat wilt u nou?' vroeg de man.

'Geeft u het maar terug,' zei ik. 'Ik breng het zélf wel.' Om klokslag half twee belde ik bij de uitgeverij aan. In de bibliotheek had ik gekeken waar mijn verhalen het beste pasten.

'Wie is daar?' klonk een stem uit de muur.

Ik noemde mijn naam en zei dat ik een manuscript kwam brengen.

'Doet u het maar in de brievenbus,' zei de stem.

'Hallo, bent u er nog?' riep ik. Maar de stem was al weg.

Ik belde opnieuw aan.

'Wie is daar?' Het was dezelfde stem.

'Ik ben het weer,' zei ik. 'Ik geef het liever af.'

'Dat mag ook.' En de deur sprong open.

Ik kwam in een stenen hal. De lift was in gebruik. Aan het pijltje dat brandde zag ik dat hij naar beneden kwam.

Het duurde even en toen ging de deur open.

Een vrouw stapte uit de lift en ze stak haar hand uit.

'Geeft u maar.'

Ik keek haar aan. Wie was ze? Ik was niet van plan mijn manuscript zomaar aan iedereen mee te geven.

'Bent u de uitgever?' vroeg ik.

'Nee,' zei ze. 'Ik ben de receptioniste.'

'Maar dit is voor de uitgever,' zei ik. 'Hoe komt het daar dan?'

De vrouw keek me aan. 'Als u het mij geeft dan komt het er.'

Ik was er niet zeker van. 'Ze moeten het wel lezen,' zei ik.

'Daar ga ik niet over,' zei de vrouw. 'Ik kan er alleen voor zorgen dat het bij de redactie komt.'

'Bent u de enige die daarvoor zorgt?' vroeg ik.

'Ja,' zei ze.

Ik had geen keus en gaf het af.

'Staat uw naam erop?' vroeg ze.

'Ja zeker,' zei ik.

'Dan krijgt u vanzelf bericht.' En ze stapte met mijn manuscript de lift in.

Ik keek haar na. Pas toen het pijltje naar boven verdween draaide ik me om en liep weg.

Zo snel als ik kon reed ik naar huis. Als ze meteen in het manuscript waren begonnen dan was ik net op tijd voor hun telefoontje. Uiterekend op dat moment kwam ik in een file terecht. Gelukkig duurde het niet al te lang. Ik hoopte maar dat ze eerst iets moesten afmaken of dat er een belangrijk telefoongesprek tussendoor kwam. Dan redde ik het nog. Anderhalf uur later parkeerde ik mijn auto en holde naar binnen. Ik ging naast de telefoon zitten. De hele middag werd

er niet gebeld. Ook het weekend niet. Elke dag die volgde zat ik zodra ik even niet werkte naast de telefoon. Af en toe nam ik de hoorn van de haak om te horen of het toestel soms was afgesloten, maar dat was niet het geval.

Zes weken later kreeg ik een brief dat ze het zou gaan lezen. Leiden, 17 augustus 1988 Beste mevrouw,

Wij hebben uw manuscript ontvangen.

Ik zal het zo snel mogelijk lezen om te beoordelen of het in ons fonds past.

Met vriendelijke groeten, Ida de Graaf

Ik las de brief wel honderd keer over. Ik borg hem op, haalde hem weer uit de envelop en las hem opnieuw. Terwijl ik inmiddels elk woord en elke spatie uit mijn hoofd kende.

Ik had nu de naam van de persoon die over mijn toekomst ging beslissen. Dat was al heel wat.

Tien dagen later nam ik aarzelend de hoorn van de haak en ik draaide het nummer van de uitgeverij.

ik herkende de stem van de vrouw die ervoor zou zorgen dat

mijn manuscript bij de redactie terechtkwam. Dat had ze gelukkig goed gedaan.

Ik zei met wie ze sprak en vroeg of ze me kon doorverbinden met Ida de Graaf.

Die naam had ik zo vaak overgelezen dat ik hem uitsprak alsof ik haar al jaren kende.

'Een ogenblikje,' zei ze.

'Hallo mevrouw,' klonk het weer. 'Ida is in bespreking.

Kan ze u terugbellen?'

'Dat hoeft niet,' zei ik. 'Ik probeer het zelf nog wel een keer.'

Ik belde een dag later.

'Wat vervelend nou,' zei de receptioniste. 'Ze zit net in een overleg. Kan ze u terugbellen?'

'Ja,' zei ik.

Ik wachtte een week. Toen belde ik opnieuw.

De receptioniste herkende me al.

'U belt zeker voor Ida de Graaf,' zei ze. 'U heeft wel pech, ze gaat net de vergadering in.'

'Hoe laat kan ik haar spreken?' vroeg ik.

'Probeert u het vanmiddag nog eens,' zei ze.

'Is ze dan bereikbaar?' vroeg ik.

'Dat kan ik helaas niet beloven. Ik vind het heel vervelend maar zeker weten doe ik het niet.'

Dit keer hing ik niet op.

'Is het dringend?' vroeg ze.

Of het dringend was? Mijn hele toekomst stond op het spel.

'Zeer dringend,' zei ik beslist.

'Dat verandert de zaak,' zei ze. 'Eén moment, dan verbind ik u door.'

'Met Ida de Graaf.'

Al die weken dat ik wachtte dacht ik aan het moment dat ik de uitgever voor het eerst zou spreken. Ik wilde haar van alles vragen, behalve dat ene belangrijke. Het was te spannend. Over enkele seconden kon mijn hele wereld instorten.

Ik zei wie ik was en dat ik haar mijn verhalen gestuurd had. 'Dat weet ik,' zei ze. 'Het manuscript ligt op mijn tafel.' Lag ik op haar tafel?

'Ik heb het gelezen,' zei ze. 'Ze zijn leuk.' 'U vindt ze leuk?'

'Ja zeker,' zei ze, 'maar ik ben er nog niet uit of we ermee verdergaan.' 'O,' zei ik.

'Je bent al een heel eind gekomen.' 'Hoezo een eind?' vroeg ik.

'De meeste manuscripten gaan meteen retour,' zei ze. 'Er zijn er maar een paar per jaar waar we over nadenken. En over dit manuscript denken we na.'

'Wat denkt u dan?' vroeg ik.

'Dat we er misschien mee verdergaan,' zei ze. 'Maar zoals ik al zei, we zijn er nog mee bezig.'

'Wanneer denkt u dat u het weet?' vroeg ik.

'Over een week of drie kan ik wat meer zekerheid geven,' zei ze.

Ik knikte, maar dat zag ze natuurlijk niet.

'Goed,' zei ik en ik hing op. Er waren twee weken voorbij en nog steeds had ik niks van de uitgever gehoord.

Zat ik nog wel in haar hoofd? Of lag ik op het bureau bij haar secretaresse en kreeg ik straks een standaardbriefje dat ik niet in haar fonds paste.

Mijn hele toekomst hing van die laatste week af. Ik had er niks over te zeggen. De angst voor een afwijzing werd elke dag groter.

Voor negenen was ik nog veilig, maar daarna kon de telefoon gaan. Om half elf liep de spanning hoog op. Dan kwam de postbode. Ik werd bijna misselijk als ik de post op de deurmat hoorde vallen, terwijl ik er toch de hele ochtend op had gewacht.

Angstig gleden mijn ogen over het stapeltje brieven. Een afschrift van de bank, post van de verzekering, een envelop! Van wie kwam die? Mijn adem stokte, maar gelukkig kwam de brief niet van de uitgeverij.

Wat de post betrof zat ik voor deze dag goed, maar de rust kwam pas na zessen als de telefoon niet meer kon gaan. En dan begon het de volgende ochtend weer opnieuw. Hoe lang ging dit nog duren? Misschien was haar secretaresse wel ziek of een maand op vakantie. Hoe lang was ik van plan te wachten? Ineens kon ik de onzekerheid niet meer verdragen. Ik moest haar spreken. Als ik niet werd doorverbonden dan reed ik er zelf naartoe.

De telefoniste moet het aan mijn stem gehoord hebben. Nog geen seconde later kreeg ik Ida de Graaf aan de lijn. Ik vroeg of er al iets bekend was over mijn verhalen.

'Ja zeker,' zei ze. 'Ik was van plan je te bellen. Jij bent me net voor.'

Je wilt me niet, dacht ik. Zeg maar dat je me niet wilt. Ik was klaar om de klap op te vangen.

Het bleef even stil en toen zei ze het: 'We gaan ermee door.'

Ik helde Esmée meteen op. Ze werkte inmiddels als redacteur bij een toneeluitgeverij. Sinds ik mijn ontslag genomen had, werkte ze vier dagen per week.

'Ze doet het!' riep ik. 'Ze gaat het uitgeven!'

'Fantastisch!!!' schreeuwde Esmée.

Het gesprek was al afgelopen, maar ik zat nog steeds met de hoorn in mijn hand. Ik keek naar het weiland, naar een schaap dat net als anders gras uit de grond trok. Maar toch was alles veranderd, want ik werd uitgegeven! Ik was schrijver! Na de kinderen en Esmée was dat het mooiste geschenk dat ik ooit gekregen had.

Ik dacht aan mijn moeder. Hoe vaak had ze niet dingen gezegd als: 'Jij bereikt niks, net als je vader, dat is ook een grote mislukking.' En aan de reactie van mijn vader toen hij hoorde dat ik schrijver wilde worden. Er waren meer cynische reacties geweest: 'Een boek schrijven, dat willen er zoveel.'

Maar ik had het gedaan! Het was me gelukt. Mijn eerste boek werd uitgegeven!

Ik zette het schoolbord in de tuin aan het weggetje zodat ze het meteen zagen als ze aan kwamen fietsen. Pleun, die met haar kleine beentjes keihard trapte, voorop. Merel erachteraan. Hun school lag een paar honderd meter verderop, aan de Westfriesedijk.

Ik tekende op het schoolbord een schaal poffertjes en ernaast een beker warme chocolademelk. Het was feest. Ik hing slingers en ballonnen op en ik maakte beslag. De zoete geur van poffertjes vulde ons huis toen Esmée plotseling binnenkwam met een bos bloemen. Ik rende naar haar toe en omhelsde haar. Daarna pakte ik het manuscript en ik hield het omhoog. 'Dit wordt een boek!' riep ik. 'Kiek en Koosje wordt een boek!'

'Geweldig! Ik kom er meteen aan!' riep Arnoud toen ik hem belde. Er zouden nog meer vrienden komen. Daarom had ik met de kinderen boodschappen gedaan. 'We hebben alles!' riepen we toen we thuiskwamen. Maar Esmée had iemand aan de telefoon. Aan haar stem kon ik horen dat het haar moeder was.

'Dat weet ik nou wel, dat jij ook een boek geschreven hebt,' hoorde ik Esmée zeggen.

'Maar daarom is het nog wel bijzonder dat haar boek

uitgegeven wordt. Ja, haar uitgever had inderdaad getwijfeld, maar wat maakte dat nou uit?

Hoe konden ze nou over jou twifelen? Ze hebben je zelf voor die methode gevraagd.

Het is wel bijzonder. De meeste manuscripten gaan retour.

Nee, die van jou niet.

Ja, de derde druk komt eraan. Dat had je al verteld.

Goed hoor, dan vind je het maar niet bijzonder.'

En Esmée hing op.

'Heeft jouw moeder ook een boek geschreven?' vroeg ik.

'Hou op over dat mens,' zei Esmée. Dit keer belde mijn uitgever zelf.

'Ik bel voor een afspraak,' zei ze.

Haar stem klonk heel rustig. Waarschijnlijk had ze al tientallen keren een afspraak met een schrijver gemaakt, maar dit was mijn eerste keer.

Ik zei dat ik wist waar de uitgeverij was. Dat ik er al geweest was om mijn manuscript af te geven. Onzinnige informatie, maar ik moest mijn uitgelaten stemming bezweren door te praten.

'Ik heb gezien waar je vandaan moet komen,' zei ze.

'Misschien is het makkelijker voor je om in Amsterdam af te spreken, bij mij thuis.'

Ik mocht bij haar thuis komen. Dat was totaal nieuw voor

me. Bij de directeur van mijn school was ik nog nooit thuis geweest. Wat waren wij eigenlijk van elkaar? Ze was geen werkgever, of toch? Was ze een collega? Nee, dat niet. Wat dan wel?

Ik reageerde zo gewoon mogelijk, alsof ik dagelijks bij uitgevers over de vloer kwam.

'Heb je pen en papier bij de hand?' vroeg ze. 'Dan geef ik je mijn adres.'

Ik rukte het laatste van de kast open. Het viel eruit en kletterde op de grond. Had ze het gehoord? Ze liet niks merken. Ik schreef het wel op de krant die er toevallig lag. Ik kon nog net een potlood dat naar mij toe gerold was oppakken en ik noteerde de straat. Mijn punt brak, maar de straatnaam stond er gelukkig al. Het huisnummer kon ik makkelijk onthouden.

'Over een paar dagen weten we meer,' zei Esmée. 'Nu weten we nog niks.'

'We weten wel al iets,' zei ik. 'Ze heeft een mooie stem.'

'Wat voor stem?'

Ik kon hem niet nadoen.

'Waar lijkt-ie op?'

Dat wist ik ook niet.

'Vind ik 'm ook mooi?'

'Het is een warme stem.'

'Warm of slijmerig?'

'Helemaal niet slijmerig.'

'Gelukkig,' zei Esmée.

Ze woonde in Amsterdam-Zuid. Dat kende ik van vroeger. Mijn vader was kleermaker en hij had klanten in Zuid. Ik mocht wel eens mee als een van zijn klanten een kostuum moest passen.

'Hier praten ze allemaal met een hete aardappel in hun keel,' zei mijn vader zodra we Zuid inreden. 'Ze verbeelden zich heel wat, maar ze kakken allemaal op de plee, net als wij.'

Ik zag het verschil meteen. De straten waren breder en er stond nergens een voordeur open. Ook hing er niemand op een kussen uit het raam. De trappen waren bedekt met traplopers die door koperen roeden werden vastgehouden. Ik kende slechts overlopen die waren volgestouwd met lege flessen, stapels oude kranten, delen van een fiets en verfpotten. Hier stond alleen een plant in een koperen pot. Op de tweede etage stond zelfs een beeld op een sokkel.

'Goedenavond.' Mijn vader nam zijn hoed af en gaf het beeld een hand.

'Stt...' zei hij toen ik in de lach schoot en hij wees naar boven met zijn gezicht in de plooi.

Binnen gedroeg hij zich keurig. Hij at heel netjes zijn koekje op terwijl hij het thuis altijd in de thee sopte.

'Zo,' zei hij als we weer in de auto zaten. 'Die kakkers heb ik mooi een poot uitgerukt. Laat ze maar dokken. Ze zitten

toch zo goed in hun slappe was?'

Ik vond onze straat veel gezelliger. In Zuid heette iedereen meneer en mevrouw. Onze burenen heetten ome Jan en tante Riek.

Toch hoopte ik dat wij ook in Zuid gingen wonen. Ik dacht dat mijn moeder dan beter zou worden. Dat ze niet meer steeds zou zeggen dat ze dood wilde. Maar later begreep ik dat wonen in West of in Zuid aan haar ziekte niets kon veranderen. Wij kwamen uit Zuid. Mijn vader had een kleermakerij op het Wester- scheldeplein gehad. Kort na mijn geboorte ging hij failliet en toen moesten we naar West verhuizen.

'We zijn niet verhuisd,' zei mijn moeder altijd. 'Jullie vader heeft de kleermakerij naar de verdommenis geholpen. We zijn hierheen verbannen.'

Ren 'gribus' noemde ze onze straat en ze wilde niet dat we met de kinderen in de buurt omgingen.

'Hier woont alleen maar gajes,' zei ze.

Mijn zus en ik vonden de mensen wel aardig. Twee huizen verderop woonde Ada. Als mijn moeder dagen in bed bleef riep de moeder van Ada ons binnen. Dan kregen we thee en een plak koek. Ze vroeg nooit wat er was. Ook niet als ik ineens moest huilen. Als ik 's nachts wakker werd dacht ik er meteen aan: ik word uitgegeven...

Soms werd Esmée ook wakker en dan gaf ze me een

kus.

'Fijn, hè?' En dan sliep ze weer verder. Ik keek naar haar. Ze was net zo blij als ik. Jarenlang had ik er last van gehad. Het kwam zomaar op. De angst dat ik Esmée zou kwijtraken.

'Hou je echt van me?'

Ik vroeg het elke dag. En elke dag zei Esmée dat ze van me hield. Ze werd nooit boos en ze snauwde me nooit af dat ik dat nou toch echt wel eens kon weten. Ze vond het altijd goed als ik het vroeg, want ze begreep het. Dag in dag uit vroeg ik het, totdat het niet meer nodig was. Maar nu overviel me ineens weer dat gevoel van angst.

Esmée werd ervan wakker.

'Wat heb je?' vroeg ze.

'Ik vind het zo eng,' zei ik.

'Wat vind je eng?'

'Dat ze me gaat uitgeven,' zei ik.

'Het is niet eng,' zei Esmée. 'Ze vindt je boek mooi, dat heeft ze gezegd. En hierna gaat ze nog veel meer van je uitgeven.'

Onze gesprekken herhaalden zich.

'Weet je wat ik zo bijzonder vind?' zei ik. 'Dat ze meteen een afspraak heeft gemaakt,' zei Esmée. 'Dat ze wist waar je woont. Dat ze met je in Amsterdam heeft afgesproken.'

'Bij haar thuis,' vulde ik aan.

Ik was totaal verkrampt. Weken had ik over onze eerste

ontmoeting gefantaseerd en nu wist ik nog niet hoe mijn uitgever eruitzag. Had ik haar wel een hand gegeven? Ik wist het niet. Ik wist niks meer, niet eens hoe ik aan die tafel terecht was gekomen. Ik was toch niet zomaar doorgelopen en gaan zitten? Zat ik wel in het goede huis? Of was ik bij de verkeerde naar binnen gegaan? Ik keek om me heen. Behalve een bank en een stoel stond er een piano. Dat zei niks.

Ik hoorde voetstappen in de gang. Er kwam een vrouw binnen met een blad in haar handen waarop twee kopjes thee stonden. Toen ze het blad neerzette, zag ik mijn manuscript liggen. Ze was het wél.

Waarom zei ik niks. Had ik me wel voorgesteld?

Ze ging tegenover me zitten.

lij bent het dus, dacht ik. Mijn hand trilde. Ze zag het, maar ze zei er niks van. Ze legde mijn manuscript voor zich neer. Ik hield mijn adem in. Het duizelde mij even, totdat ik de blik in haar ogen zag. Ze was er blij mee, maar ze zei niks. Ik keek heel goed. Ze bladerde door de verhalen. Haar ogen twinkelden. Als ik ooit twijfelde, moest ik aan dit moment terugdenken. Ze bladerde verder. Zou de twinkeling er nog zijn? Ja, die was er nog.

Mijn uitgever vond mijn verhalen mooi. Elke keer als ik haar door de telefoon sprak was ze aardig. De kattenbelletjes die ze bij onze werkafspraken insloot waren zelfs hartelijk. En

toch was ik soms bang dat ze onze werkrelatie zomaar zou beëindigen.

Ik zou haar om bevestiging moeten vragen, net zoals ik jaren bij Esmée gedaan had.

Ben je blij met me?

Gaan we samen door?

Maar haar durfde ik mijn kwetsbaarheid niet te tonen. Ik moest wel iets doen.

Net zoals de lieve moeder die ik vroeger verzon om mezelf te kalmeren, een moeder die mij in haar armen nam en zei dat ze van me hield en me nooit in de steek zou laten, fantaseerde ik nu over een uitgever die dicht bij me zou zijn, elke letter zou lezen die ik schreef, me bij elke goeie vondst zou complimenteren, me zou aanmoedigen: ik nam haar in mijn gedachten mee naar mijn werkkamer.

Het zou een halfjaar duren en dan pas lag mijn boek in de boekwinkel. Er moest van alles gebeuren. Ida had het allemaal opgenoemd: Doris Kramer zou de omslag maken. Er moest een folder voor de boekhandel komen zodat de boekhandelaren konden bestellen, het binnenwerk moest zetklaar gemaakt worden met tekeningen en al, en dan moest het ook nog gedrukt worden.

Ik moest een halfjaar wachten. In zo'n lange periode kon van alles gebeuren. Ik kon wel een ongeluk krijgen, of doodgaan. Dan was ik nog geen schrijver geweest. Ik keek

haar lief aan en vroeg nog een keer of het niet sneller kon. Ze zei nee, zo overtuigd als ikzelf nooit 'nee' kon zeggen.

Ida had mij het manuscript meegegeven. In de kantlijn stond van alles. Dit kan strakker, dat is onduidelijk, loopt stroef, is geforceerd. Even leek het of er niks goed was. Ik raakte in paniek. Wat bleef er eigenlijk van mijn verhalen over? Wat bedoelde ze precies met al die aanwijzingen.

Kalm blijven, op mezelf vertrouwen. Ik wilde toch schrijver worden? Ik moest hier doorheen.

Ik moest mijn hele manuscript op z'n kop zetten, net zo lang sleutelen totdat mijn uitgever tevreden was. Kon het wel, kon ze wel tevreden over mij zijn? Ik moest er steeds tegen vechten, de angst dat zij na het herschrijven zou bellen dat ze zich in mij vergist had.

'Jij bent één grote vergissing geweest,' waren de woorden van mijn vader. Niet alleen omdat ik een jongen had moeten zijn, maar hij had een jongen kunnen hebben. En dan vulde mijn moeder hem aan.

Ik was nog in mijn kraamtijd van jou, en toen bleek ik alweer zwanger te zijn. Er zat niks anders op, ik moest het wel laten weghalen. Als ik een fijne man gehad had, zou ik het nooit hebben gedaan. Maar wij hadden een rothuwelijk. Wat zeg ik, het had niks met een huwelijk te maken, het was één grote ellende. Ik had geen andere keus. Drie kinderen kon ik in mijn eentje niet aan. Want aan je vader had ik niks, die liet

me gewoon zitten.' In de abortuskliniek hadden ze haar verteld dat het een jongetje was.

Zo vaak had ik het gehoord. Ze hadden de verkeerde laten weghalen.

Ik wilde er niet aan denken. Ik stortte me op mijn manuscript, ik schrapte en schreef er van alles tussen, las het steeds weer over, terwijl ik schaafde en vijlde. Totdat ik had gevonden waar ik zelf blij mee was. Ik zag hoe de verhalen sterker werden. De poppetjes van papier werden echte kinderen van vlees en bloed. Elke nieuwe vondst was een feest! Er bestond geen mooier beroep dan kinderboekenschrijver. En ik was het.

'Hebben jullie het gehoord?' vroeg mijn schoonmoeder toen ze bij ons kwam. 'Ik heb pa ingeschreven bij een bejaardentehuis. Mocht ik onverwacht doodgaan, dan hoeft hij niet alleen te blijven.'

'Wil papa dat wel?' vroeg Esmée.

'Nu moppert hij erover, maar als het zover is is hij me dankbaar.'

'En als papa nou eerst doodgaat?' vroeg Esmée.' Dan zit jij daar alleen.'

'Daar wil ik het juist met jullie over hebben,' zei mijn schoonmoeder.' Als pa doodgaat, kom ik bij jullie wonen. Maar dan hebben jullie wel een groter huis nodig. Er bestaat zo'n bureau dat zich met woningruil bezighoudt, dat moet je

eens bellen.'

'Wij willen hier helemaal niet weg,' zei Esmée.

'Heb je dan helemaal niks voor je moeder over?' Mijn schoonmoeder keek Esmée verontwaardigd aan.

'Je hoeft echt niet te denken dat wij zomaar gaan verhuizen,' zei Esmée, inmiddels rood aangelopen.

'Absoluut niet,' zei ik.

'Nou ja, dan moet ik ook maar in dit kippenhok komen wonen,' zei mijn schoonmoeder. 'Dat zeg ik altijd als ze vragen hoe mijn dochter woont. Die woont in een kippenhok.' Het was nog maar een week geleden dat mijn schoon moei In hiermee kwam en nu belde mijn vader.

'Je moeder zeurt mijn kop gek. Ze wil bij jullie in de buurt wonen. Dan is ze niet zo alleen als mij iets overkomt.'

'En je winkel dan?' vroeg ik.

'Ik ga wel op en neer,' zei mijn vader.

'Waar wil mama dan wonen?' vroeg ik.

'Ze heeft het over een serviceflat. Weet je wat dat is?'

Ja,'zei ik.

'Dat valt me alweer van je mee. Zoiets is er toch wel bij jullie in de buurt?'

Ik zei dat ik geen idee had.

Jij weet ook nooit iets. Zoek het dan maar even voor je vader uit. In Bergen hè, waar jullie zitten valt niks te beleven.'

Ik belde een makelaar. Er stond inderdaad een serviceflat in Bergen. We hadden geluk, er was een unit te koop. Ik maakte een afspraak om de ruimte te bekijken. Het was een mooie flat. De kamer keek uit over water. Er viel veel licht naar binnen, en dat was belangrijk.

'Ik heb iets voor je gevonden,' zei ik tegen mijn vader. 'Jullie kunnen er al snel in. Zal ik een afspraak voor een bezichtiging maken?'

'Daar hoeft ik toch niet helemaal voor naar Bergen te rijden,' zei hij. 'Dat kan jij toch ook wel bekijken?'

'Denk je dat?' vroeg ik.

Ja, wat zeur je nou. Is het iets of is het niets?'

'Ik vind het wel een mooie flat,' zei ik. 'Er is een folder met foto's. Zal ik vragen of ze jou er een toesturen?'

Ja, dat lijkt me wel handig,' zei mijn vader. 'Ik zal toch iets moeten zien.'

Een paar dagen later ging de telefoon.

'Voel jij je wel goed?' riep mijn vader. 'Heb je gezien wat de maandelijks lasten zijn?' 'Het is een serviceflat,' zei ik.

'Voor dat geld kan ik het paleis op de Dam huren. Ik kan ook niks aan jou overlaten. Wat een schorem. Hoe durven ze zoveel te vragen? Jij denkt zeker dat ik op mijn achterhoofd ben gevallen. Heb ik me daarvoor uit de naad gewerkt, om die lui daar te spekken? Je kan op het dak gaan zitten met je serviceflat.'

En hij hing op. Het was met de indiaan die achter mijn schoonvader stond begonnen. Maar nu bleek dat Esmées moeder ook mensen kon genezen. Ze kwam er toevallig achter. Mijn schoonmoeder had zich altijd al verdiept in de geneeskrachtige werking van stenen. Ze had dan ook een aardige collectie. Mijn schoonvader vertelde over een vrouw die veel pijn had en die hij magnetiseerde. 'Geef deze steen maar aan haar,' zei mijn schoonmoeder. De vrouw had de steen nog geen week bij zich gedragen of de pijn was zo goed als verdwenen.

Ze vormden een uitstekende combinatie. Haar man zocht de mensen op in hun vertrouwde omgeving en zij ontving ze thuis.

Toen Esmée en ik bij mijn schoonouders kwamen zagen we op tafel een busje met een gleuf erin staan. 'Geef wat het u waard is' stond erop geschreven.

'Ik dacht dat jullie de mensen gratis behandelden?' zei Esmée. 'Dat busje staat hier voor hun eigen bestwil,' zei haar moeder. 'De mensen hebben zoveel baat bij onze behandeling. Ze willen ons ervoor bedanken anders voelen ze zich bezwaard.' Het werd een heel bedrijf. In grote hoeveelheden werden er stenen ingekocht. En kannen esoterische oliën werden overgegoten in kleine flesjes die mensen bij hen konden kopen.

We kregen het ene wonder na het andere te horen. Een vrouw was al jaren haar huis niet meer uit geweest. De artsen konden niks vinden, maar haar benen werkten niet meer. Mijn schoonvader had haar drie keer gemagnetiseerd en toen hij weer kwam deed ze zelf open. Op eigen kracht, zonder rolstoel, was ze naar de voordeur gelopen.

'Dat arme mens kon haar geluk niet op,' zei mijn schoonmoeder. 'Zo iemand wil toch iets terugdoen?' Daarom had ze haar man het busje meegegeven.

'Hij wilde het eerst niet,' zei ze. 'Hij dacht dat het raar was. Die vrouw vond het helemaal niet raar. Ze had er een briefje van honderd gulden in gestopt.'

Het geld dat mijn schoonouders met de behandelingen verdienden werd in hun werk geïnvesteerd. Ze gaven zich op voor peperdure workshops en verbleven dagen in spirituele centra in Engeland. Daar kwamen vanuit de hele wereld sprekers die paranormaal begaafd waren.

Op zo'n workshop had mijn schoonmoeder leren handlezen. Ik verbood haar het bij een van ons toe te passen. Maar toen ze met de kinderen een wandelingetje over het park maakte bekeek ze toch Merels hand.

'Zie je die dikke lijn die daar loopt?' vroeg ze.

'Dat is je levenslijn. Kijk, oma heeft ook een levenslijn, een heel lange. Bij niemand is hij zo lang als bij oma, maar bij jou is hij wel heel kort.'

'Wat betekent dat?' vroeg Merel.

'Ik zou mijn tijd maar goed gebruiken,' zei oma. 'Jij wordt niet oud.'

De deur stond al open toen ik bovenkwam. Ik keek naar binnen en zag mijn uitgever in de keuken staan. Ik wist het even niet: moest ik wachten?

'Je weet de weg,' zei ze. 'Ik kom er zo aan.'

Ik liep de kamer in en ging aan tafel zitten, precies op dezelfde plek als de vorige keer. Het rook naar koffie. Het duurde even voordat ze met een dienblad binnenkwam. Tegenover mij legde ze een placemat neer; een bord, bestek, een mandje met twee sneetjes brood en een plak krentenbrood, een botervloot, een ei-erdop met een ei erin, een zoutvaatje, een plankje met een stuk kaas erop en een kaasschaaf ernaast.

'Door de week komt het er haast nooit van dat ik kan ontbijten,' zei ze. 'Dit is voor mij echt een luxe. Ik moet me

altijd haasten om de trein te halen.'

Ze tikte met het lepelkje tegen het ei en pelde het, net ver genoeg om het te kunnen uitlepelen.

Ze strooide zout op het ei, proefde en strooide er nog wat zout op. Ze lepelde het ei uit waar ik bij zat, tot de schaal helemaal leeg was. Ik keek er vol bewondering naar. Wat was ze vrij! Ik zou geen hap door mijn keel krijgen als er iemand tegenover me zat die meekeek. Zou ze nog meer gaan eten? Ik kon het niet geloven. Maar ze legde het sneetje krentenbrood op haar bord en smeerde er boter op.

En dat allemaal met mij tegenover zich! Dat zou ze nooit doen als ze zich niet prettig bij me voelde. Dat bestond niet. Ze mocht me, en ik had groet onder mijn brief gezet. Achteraf was het belachelijk. Helemaal fout! Ze ging nog kaas snijden ook en toen wist ik het zeker. Er had liefs moeten staan, veel liefs zelfs.

Een paar uur later kwam Doris Kramer ook. Ida en ik waren net op tijd klaar met werken.

'Ik heb iets lekkers voor bij de koffie,' zei Ida en ze zette een cake op tafel.

'Wij boffen maar met een uitgever als jij,' zei Doris.

'Ja,' zei ik. 'Voor mij is dat ook een voorwaarde om te kunnen schrijven. Ik schrijf voor mezelf, maar niet alleen voor mezelf. Ik schrijf óók voor Ida. Als ik schrijf voel ik me met haar verbonden.'

Ik keek Ida aan. Jij bent heel dicht bij me als ik schrijf.'

'Heb je dat echt?' vroeg Doris. 'Nou, dat heb ik niet met een uitgever, hoor.'

Wat moest ik zeggen? Ik liet haar niet zómaar in gedachten bij het schrijven aanwezig zijn. Het was een noodzaak. Ik keek vol spanning naar Ida.

'Ik snap het wel,' zei Ida.

Over een uur was de presentatie van Kiek en Koosje, maar Esmée moest zich nog verkleden. Terwijl ze daar de hele ochtend de tijd voor had gehad. Ze deed weer eens net alsof er niks bijzonders aan de hand was. Zo was Esmée. Als het menens werd kon ze het niet aan.

'We moeten weg,' zei ik. 'Schiet nou op.' 'Ga dan vast vooruit als je zo'n haast hebt,' zei ze. 'Hoezo haast?' zei ik. 'Het begint om half twee.' Esmée keek op de klok. 'Je hebt gelijk, we moeten inderdaad weg.' Twintig minuten later dan gepland scheurden we met onze Renault 4 over de Westfriesedijk. Als we geluk hadden haalden we het net. Maar in Alkmaar was iemand op de Oude Gracht aan het uitladen.

'Zie je wel,' zei ik. 'Nou komen we te laat.' 'Sorry.' De onverschillige toon waarop Esmée dat altijd zei maakte geen indruk.

'Ga jij maar vast lopen,' zei ze. 'Wij komen er zo aan.'

Ik liep de boekwinkel in en zag Ida. Er waren nog niet zoveel mensen. Arnoud was er al wel. Hij kwam bij ons staan.

'Dus jij hebt Kiek en Koosje uitgegeven,' zei hij tegen Ida. 'Hoe doe je dat nou, uitgeven? Je leest een verhaal en dan? Waarop baseer jij jouw keus?'

'Ach,' zei Ida. 'Intuïtie. Ik weet het als het goed is.'

Arnoud begon hard te lachen.

'Dat kun je niet weten.'

'Hoe bedoel je?' vroeg Ida.

'Dat kan niemand weten,' zei Arnoud. 'Wij mensen weten namelijk helemaal niets.'

Ik had geen tijd om me in het gesprek te mengen. Ik moest onze gasten ontvangen. Mijn zus kwam binnen. Waar bleef Esmée nou?

'Het is één groot spel,' hoorde ik Arnoud zeggen. 'Jij speelt dat je het weet. Daar word je voor betaald.'

'Ik heb ervoor geleerd' zei Ida.

Arnoud begon nog harder te lachen.

'Een school voor uitgevers? Wat leer je daar dan?'
Flauwekul, allemaal flauwekul. De mooiste manuscripten liggen ergens in een la, of ze zijn afgekeurd. Uit eigen ervaring weet ik dit. Ik heb vijf gedichten naar De Bezige Bij gestuurd. Ze wilden er drie hebben. De twee beste kreeg ik terug.'

Ida ging ertegenin en zei dat de uitgevers van De Bezige Bij wel degelijk kennis van zaken hadden.

'Kennis?' riep Arnoud. 'Kennis waarvan? Niemand weet iets over iets. Wie zich inbeeldt er iets van te begrijpen is een dwaas.'

Ik stond erbij, als het feestvarken met mijn armen vol bloemen. Ida was duidelijk niet langer geïnteresseerd in Arnouds opmerkingen. Ze nam de bloemen van mij over en

legde ze bij mijn andere cadeaus.

Ik keek maar naar de deur.

De eigenaar van de winkel keek me vragend aan. Hij wilde beginnen.

'Nog een paar minuutjes,' zei ik. Wat een vertoning. Het was al kwart voor twee. Iedereen stond maar zo'n beetje te wachten.

Waarom had ik de kinderen niet zelf meegenomen? Eindelijk ging de winkeldeur open. 'Wauw! Wat een gezellige drukte hier!' riep Esmée. Haar stralende lach maakte alles goed. Mijn moeder belde toen ik aan het werk was. Ik was geïrriteerd omdat ik dat verboden had.

'Waarom bel je?' vroeg ik.

'Ga even zitten,' zei ze.

Ik zat al.

'Je vader is vanochtend gestorven.'

Mijn vader? Hoe kon mijn vader zo plotseling dood zijn?

'Waaraan? Wat is er gebeurd?'

'Hij is in de winkel overleden,' zei mijn moeder. 'Hij zakte in elkaar en toen was hij dood.'

'Zomaar ineens?' vroeg ik.

'Ik heb hier twee agenten,' zei mijn moeder. 'Die kwamen het me vertellen.'

Mijn moeder zat daar helemaal alleen, met twee agenten,

terwijl mijn vader dood was.

'Ik kom naar je toe.' En ik holde de kamer in.

'Mijn vader is dood,' zei ik.

'Jouw vader...?' zei Esmée geschrokken.

'Waaraan?'

Maar ik wist niks, alleen dat mijn moeder me nodig had. Ik reed naar Amsterdam en ik dacht aan mijn vader. Hoe was hij gestorven? Er ging van alles door me heen. Kon mijn moeder wel alleen blijven? Moest ze opgenomen worden?

Ze deed zelf open. Ik moest huilen toen ik mijn moeder zag. Mijn vader, die ik soms haatte, maar van wie ik tegelijkertijd hield, leefde niet meer.

'Niet huilen,' zei mijn moeder. 'Wees alsjeblieft flink. Dat kan ik er niet bij hebben.'

Waaraan was mijn vader overleden en hoe laat? Ik wilde het precies weten.

Hij lag in het Slotervaartziekenhuis. Dat was het enige wat mijn moeder wist. 'Vraag het daar maar,' zei ze.

'Dus hij is in zijn winkel gestorven?' vroeg ik.

Mijn moeder knikte.

'Was hij meteen dood?'

Daar wilde mijn moeder het liever niet over hebben.

'Was papa al ziek?' vroeg ik.

Jouw vader mankeerde altijd wel wat,' zei ze. 'Hoeveel buizen chefarine heeft hij in zijn leven niet geslikt?'

'Ik bedoel vanochtend,' zei ik. 'Merkte je iets aan hem?'

'Aan jouw vader merk je nooit iets,' zei ze.

Ze ging voor het raam staan en keek of mijn zus er al aan kwam.

'Dus papa ligt in het Slotervaartziekenhuis,' zei ik.

'Ja,' zei mijn moeder. 'In het mortuarium.'

Ik moest ernaartoe. Ik wilde zien dat hij echt dood was.

Afgelopen weekend was hij nog bij ons geweest. Hij klaagde al een poosje over zijn hart. Ze hadden hem onderzocht, maar alles was in orde. Hoe kon hij zo plotseling weg zijn? Ik had niet eens afscheid van hem kunnen nemen.

Een kwartier later stond ik voor de balie van het ziekenhuis.

'Mijn vader is vanochtend overleden,' zei ik. 'En toen is hij hierheen gebracht.' Ik mocht met de lift naar beneden. Mortuarium stond er. Daar lag mijn vader. Het was allemaal zo onwezenlijk, maar ik stond daar echt.

Ik keek naar de deur waarachter mijn vader lag, helemaal alleen in een koelcel. Er kwam een verpleger naar me toe. Ik vertelde voor wie ik kwam.

'Die meneer is hier vanochtend gebracht,' zei hij en hij zocht de gegevens op.

Mijn vader had een hartinfarct gehad. Ze hadden hem nog proberen te reanimeren, maar het was tevergeefs.

'Mag ik hem zien?' vroeg ik.

'Weet u het zeker, het is geen prettig gezicht. Hij ligt naakt onder een laken. Zijn ribben zijn bij de reanimatie kapot gegaan. En hij heeft het nogal benauwd gehad. Vanavond wordt hij overgebracht naar het uitvaartcentrum,' zei hij.

'Dan wacht ik wel,' zei ik.

Ik kon het nog steeds niet geloven. Mijn vader had altijd zoveel praatjes en nu lag hij doodstil achter die deur.

'Ik zal u zijn eigendommen meegeven,' zei hij.

Hij haalde een tas en liet mij zien wat erin zat. Ondergoed, sokken, een pantalon, een overhemd met een das, een bril en een portemonnee.

'U bent zijn dochter?'

Zeg het nog één keer, pap, dacht ik. 'Nee, dit is mijn jongen.' Maar hij kon niks meer zeggen.

'Ja, ik ben zijn dochter,' zei ik.

'Alstublieft.' De man overhandigde mij de plastic zak. Dat was alles wat ik nog van mijn vader had: een plastic zak met spullen. Ik liep het ziekenhuis uit.

Toen ik de zak in de auto legde drong ineens iets tot me door. Waar waren zijn schoenen?

Misschien stonden ze nog in mijn vaders winkel. Opeens werden de schoenen heel belangrijk voor me. Terwijl er in zijn huis nog verschillende paren stonden. Maar deze schoenen had

hij aangehad toen hij stierf. Ik wilde weten waar ze gebleven waren.

Ik keek mijn vaders winkel rond. Waar had hij gelegen toen hij stierf? Achter de toonbank? Of was hij tijdens het afspelden van een jurk in elkaar gezakt. Als dat zo was wilde ik die jurk zien en de klant ontmoeten. Wie waren er allemaal bij geweest?

De verkoopster kwam naar me toe. Ze was zelf ook in de war.

Ik vroeg het meteen. 'Waar was het?' Ze nam me mee naar achteren. Was mijn vader in zijn atelier overleden, achter zijn kleermakerstafel?

'Je vader is niet in de winkel gestorven,' zei ze. 'Hij is gestorven op de plek waar hij het liefst was. Bij zijn eerste vrouw.' Ik was verbijsterd. Hij had ons allemaal bedrogen. Ze zagen elkaar nog regelmatig. Twee keer in de week ging hij naar haar toe. Vanochtend werd hij daar onwel en toen is hij overleden.

Mijn vader had dus een heel leven gehad waar ik niks van wist. Er ging van alles door me heen. Mijn moeder die van niks wist. En zijn eerste vrouw. In haar huis was hij overleden. Wat moest dat verschrikkelijk voor haar zijn. Met wie kon ze haar verdriet delen? Lang geleden was mijn vader al van haar gescheiden. Er was een vrouw van wie mijn vader zijn hele leven gehouden had en die ik niet kende. Alleen uit

de ruzies die mijn ouders er vroeger over hadden.

Mijn vader had wel eens met mij over zijn eerste vrouw gesproken. 'Greetje heette ze. Ze is altijd van me blijven houden,' zei hij.

'Heb je spijt dat je haar aan de kant hebt gezet?' vroeg ik.

'Nee,' antwoordde mijn vader.

Logisch dat hij geen spijt had. Hij had haar ook helemaal niet aan de kant gezet. Hij had haar zijn hele leven aangehouden, naast mijn moeder. Terwijl ik ooit tegen mijn moeder had gezegd dat het hersenspinsels van haar waren. Ik had zelfs haar psychiater gebeld. Klootzak, dacht ik, wat heb je ons allemaal geflikt.

'Als je haar iets wil vragen mag je haar bellen,' zei de verkoopster.

Ik had die vrouw zoveel te vragen. Ik wilde de vrouw bij wie mijn vader was gestorven leren kennen. Maar ik dacht aan mijn moeder. Zij mocht dit nooit te weten komen. Dat zou verschrikkelijk zijn. Ze wist wel dat mijn vader ontrouw was, maar dat hij al die jaren naast haar een relatie met zijn eerste vrouw had gehad, dat wist ze niet. Stel ie voor dat het ooit uitkwam dat mijn vader in het bijzijn van zijn eerste vrouw was gestorven. Mijn moeder zou zich niet alleen bedrogen voelen door mijn vader maar ook door mij. Ik moest haar beschermen. Ze zou zeker naar mijn vaders schoenen vragen, maar ik zou zeggen dat ze in het ziekenhuis zoekgeraakt

waren.

'Nee,' zei ik. 'Dat kan niet tegenover mijn moeder.'

'Ze komt wel op de crematie,' zei ze. 'Met haar dochter.'

'Haar dochter?'

Ze zag dat ik schrok. 'Het is geen kind van je vader,' zei ze. 'Zij is ook ooit hertrouwd.'

Een week na de crematie zat ik voor het eerst weer achter mijn bureau. Voor wie zat ik daar nog? Mijn vader was er niet meer. Er zou nooit dat moment komen dat hij trots op me was en me dat liet blijken.

Maar die gedachte was er maar heel even. Ik voelde me juist heel sterk. Ik schreef óók voor de erkenning van mijn vader maar het meest voor mezelf. Ik pakte mijn pen en begon te schrijven.

Mijn zus en ik hadden al contact met de huisarts opgenomen. Een verzorgingshuis was het beste voor mijn moeder. Dat dacht haar arts ook.

Twee weken nadat mijn vader was overleden was het alsof mijn moeder een metamorfose had ondergaan. Ze had nog wel haar medicijnen nodig, maar er was geen sprake van dat ze opgenomen moest worden. Ze was niet langer de vrouw van een man die haar altijd in de maling nam en die ze een grote sukkel vond. Nu mijn vader er niet meer was had mijn moeder opeens een nieuwe

status: een status waar ze tevreden mee was. Ze was

weduwe.

Behalve een paar boodschappen in de buurt had ze nooit meer een stap buiten de deur gezet zonder mijn vader.

'Dat kan ik niet meer,' zei ze bij alles dat we voorstelden. Maar nu was ze zelfs met de bus naar mijn oma gegaan.

Mijn moeder zei niet één keer dat ze mijn vader miste. Ze wilde niet over hem praten. En dat vond ik moeilijk, want ik miste hem wel.

Na al die jaren werd er op zondagochtend klokslag elf uur niet meer gebeld. Het bleef stil. Maar niet omdat ik mijn vader had laten weten dat ik genoeg had van zijn verplichte telefoontjes. De relatie met mijn vader was definitief beëindigd, terwijl er nog zoveel onbesproken was. Een aantal weken later had Ida niet zo'n goed bericht. Kiek en Koosje werd niet nabesteld.

Je bent niet de enige die zoiets overkomt,' zei ze. 'Een debuut is heel moeilijk. Je hebt nog geen naamsbekendheid.'

Ze legde uit dat de opslag de uitgeverij handenvol geld kostte. Als mijn boek niet beter zou gaan lopen werd de voorraad ver- ramsjt.

Ik zat spierwit aan de telefoon. Ze stelde me gerust. Al deze ellende kon ik voorkomen door lezingen te geven. Het zou als een olievlek werken. Ik moest zoveel mogelijk scholen

en bibliotheken bezoeken, door het hele land.

Het was negen uur toen ik De Leeuwerik in liep. Een openbare basisschool waar ik mijn eerste lezing zou geven.

Ik stond in een grote hal waar allemaal deuren op uitkwamen. Ik wist niet waar ik moest zijn en liep wat rond. Ik kwam langs de lerarenkamer. Ik had geluk, aan een lange tafel zat een vrouw achter een stapel boeken.

'Goeiemorgen,' zei ik en ik stelde me voor. 'Ik ben uitgenodigd om hier een lezing te geven.'

'Een lezing zegt u? Met wie heeft u dat afgesproken?'

Ik had het met niemand afgesproken. De lezing was via een stichting tot stand gekomen.

'Ik weet nergens van,' zei de vrouw. 'Maar dat zegt niks hoor, ik ben hier leesmoeder. Ik haal wel even iemand voor u. Hoe was de naam?' Ik zei hoe ik heette.

'Een ogenblikje.' Ze liep de hal in en tikte tegen het ruitje van een deur. Daarna ging ze naar binnen. Even later kwam ze naar buiten. 'Wat kwam u ook alweer doen?'

'Voorlezen,' zei ik.

Ze ging weer naar binnen. Nu kwam ze samen met een andere vrouw naar buiten. 'Zij helpt u verder hoor.' En ze liep door naar het kamertje.

Ik gaf de vrouw een hand.

'Sorry,' zei ze. 'Ik ben de leerkracht van groep vier. Ik weet er niks van. Meestal belt de bibliotheek van tevoren als

er iemand komt voorlezen.'

'Ik ben niet van de bibliotheek,' zei ik. 'Ik ben schrijver en ik zou hier een lezing geven.'

'Merkwaardig,' zei ze. 'In elk geval niet bij mij in de klas. Ik weet niks van een lezing.'

Er liep een man door de hal met een kop koffie in zijn hand.

'Kees!' riep ze. 'Weet jij hier iets van?'

'Waarvan?'

'Een schrijver die hier een lezing komt geven.'

'Welke schrijver?'

'Hoe was uw naam ook alweer?'

'Nooit van gehoord,' zei de man die Kees heette toen ik mijn naam noemde. 'Maar dat maakt niks uit hoor. Als u zegt dat u schrijver bent dan geloof ik u meteen.'

'Dat is iets voor Wim,' zei de lerares van groep vier. 'Die wil toch ook schrijver worden?'

Ze lachten.

Hij nam een slok van zijn koffie. 'Wat doen we met u? Ik heb geen idee hoe dit kan. Zou Bert dit hebben geregeld? Zegt de naam Bert de Lange u iets?' De naam zei me niks.

'En u weet zeker dat u hier moet zijn? Bent u niet in de war met een andere school. Er zitten hier nog veel meer scholen.'

'Basisschool De Leeuwerik, dat heb ik doorgekregen,' zei

ik.

'Dat zijn wij,' zei de lerares van groep vier. 'Weet je wat we doen, we bellen even met Frank.'

'Frank is vrij vandaag.'

'We moeten toch iets,' zei ze. De deur van haar lokaal ging open. Er kwam een meisje naar buiten, 'Juf...' hilde ze.

'Sorry, ik moet naar mijn klas. Handel jij dit maar af.'

'Dat zal dan wel moeten.' Kees verdween door een deur. Het duurde heel lang voor hij terug was.

'In elk geval ben ik wat wijzer geworden. Waarschijnlijk is het José geweest, de leerkracht van groep drie. Het vervelende is dat ze ziek is. Daarom hebben we groep drie ondergebracht bij de kleuters. Dan moet u daar maar heen. Komt u maar mee. Ze zitten in de speelzaal.'

Hij liep de hal door en deed een deur open.

'Ingrid, hier is mevrouw...' Hij zei mijn naam verkeerd, maar ik liet het maar zo.

'Ze komt voorlezen.'

'Ik heb net voorgelezen,' zei Ingrid.

'Ze is schrijfster,' zei Kees.

'O, horen jullie dat, kinderen. Deze mevrouw is schrijfster. Vinden jullie het leuk om een schrijfster te zien?'

'Nee,' riepen er een paar.

'Daar moet u zich niks van aantrekken, hoor. Komt u maar binnen.'

'Nou, dan is het toch nog goed gekomen,' zei Kees. En hij liep weg.

Ida vroeg me een boek voor haar meest succesvolle serie te schrijven. Het moest over twee kinderen gaan die leerden zwemmen. Het was nooit bij me opgekomen om over zwemles te schrijven. Maar wat maakte het uit? Ze had mij ervoor gevraagd. Het was een eer! Een schrijver van naam had de serie opgestart. Doris maakte de illustraties. Dit project móest slagen. Stel je voor dat mijn tweede boek ook niet liep, dan moest ik op zoek naar een andere uitgever. En wie wilde nou een schrijver waarvan al twee boeken waren geflopt? Het boek over zwemles zou in de populaire serie verschijnen. Dan leerden de mensen mijn naam kennen. Het was een kans!

Maar Arnoud begreep er niks van. 'Ga je een boek over zwemles schrijven?' vroeg hij toen ik het tijdens de borrel van zijn expositie vertelde. 'Een mens is niet gemaakt om te zwemmen. Bovendien is de verdrinkingsdood de mooiste dood.'

Elke boekwinkel waar we langskwamen stapten we binnen om de serie te bekijken. De boeken stonden niet ergens achteraf op een plank. Ze lagen in hoge stapels naast de kassa. Over een tijdje zou mijn boek daar ook bij liggen.

We zeiden elke dag wel een paar keer legen elkaar hoeveel geluk ik met die opdracht had. Daarom durfde ik

Esmée het slechte nieuws niet te vertellen. Maar ze zag het aan me toen ik binnenkwam.

'Wat heb je?'

'Het gaat niet door,' zei ik. 'Ida belde net, mijn boek komt niet in de serie. Ze durven het risico niet te nemen. Ze willen het wel gewoon uitgeven.'

'Wat...?' Esmée schrok al net zo erg als ik. 'Ze heeft het beloofd. Dat pik je toch niet. Je hebt er maanden aan gewerkt. Jij had uit jezelf nooit een boek over zwemles geschreven.'

'Het gaat om geld,' zei ik. En toen kwam het opeens bij me op. 'Als ik nou eens geen royalty's vraag?'

'Dat vind ik helemaal niet gek,' zei Esmée. 'Het belangrijkste is dat je in die serie komt.'

Esmée dacht net zoals ik aan mijn carrière. Maar ik dacht ook aan Ida, die net zo teleurgesteld was als ik. Dit was mijn moment om voor haar iets terug te doen.

'Ik bel nog even over het boek,' zei ik. 'Ik heb er iets op bedacht. Ik hoef er geen geld voor te hebben, maar dan moet het wel in de serie verschijnen.'

Wat zou ze zeggen? Als ze maar niet te bescheiden was. Of bang was dat het verplichtingen met zich mee bracht.

'Meen je dat echt?' vroeg ze.

'Ja,' zei ik. 'Esmée staat er ook achter.'

Ze vond het een heel mooi aanbod, maar ze kon nog niks toezeggen. Eerst moest ze het overleggen.

Ik kende dat overleg daar, soms duurde het weken voor ze ergens een uitspraak over deden.

Drie minuten later belde ze terug. Ze deden het.

Plons werd zeer goed besteld. Het zou binnenkort in hoge stapels in de boekwinkel liggen.

Ida stuurde me een krantenartikel op. In een interview met haar vertelde ze over de inhoud van het boek. En ze legde uit waarom ze een opdracht voor een boek over zwemles had gegeven. Ze vertelde ook over mij. Ik zou een heel grote worden! Ik las het wel tien keer over. Ze had niet alleen vertrouwen in mij, ze stak zelfs haar nek voor me uit.

Behalve Arnoud en Esmée had nooit iemand zich zo positief over mij uitgelaten.

De schoolbibliotheken stonden propvol leuke boeken. Wilde ik doorbreken, dan moest ik opvallen. Ik moest mijn boeken anders maken. Ik moest zoeken waar mijn kracht lag en schrijven zoals alleen ik dat kon. Maar waar lag die kracht? Het hield me voortdurend bezig. Merel zat al in de bovenbouw. Er kwamen vaak vriendjes en vriendinnetjes bij ons thuis. Sommigen hadden thuis problemen. Doordat ik zelf vroeger zoveel te verbergen had, herkende ik hun verdriet. Ze vonden het fijn om met mij te praten, want ik begreep hen. Ineens wist ik het. Hier lag mijn kracht. Ik kon goed met kinderen over hun problemen praten, dus kon ik er misschien ook over schrijven. Mijn volgende boek werd voor

grote kinderen.

Ik zou schrijven over iets waarover kinderen niet durfden te praten. Iets wat zo schokkend was dat ze het net zoals de hoofdpersoon in mijn verhaal voor iedereen verborgen hielden. Het was een gewaagde sprong, maar als ik me wilde onderscheiden moest ik niet bang zijn. Ik schreef over een meisje dat haar vader in de auto met een vrouw zag zoenen die niet haar moeder was.

Mijn schoonmoeder was langs een leegstaande winkel gelopen. Ze wilde doorlopen, maar het was alsof ze niet verder mocht. Ze zag het als een teken. Ze moest iets met dat pand. Maar wat? Het liet haar niet los, en 's nachts werd het antwoord haar ingefluisterd. Een spiritueel centrum moest ze in dat pand beginnen. Natuurlijk kon ze dat niet alleen, maar hoeveel eenzame mensen die zich nutteloos voelden behandelde ze niet. Voor hen kwam het project als een geschenk.

'Weet je wat jij moet doen,' zei ze als het met haar cliënt niet goed ging. 'Jij moet zorgen dat je leven weer zin krijgt. Je moet iets zoeken waar je voor wil opstaan. Ja, jij kan veel meer dan je zelf denkt. Ik heb alle vertrouwen in je. Je mag mij helpen bij het opzetten van een spiritueel centrum.'

Een maand later was het pand door twintig vrijwilligers opgeknapt en ingericht. En ontving mijn schoonmoeder haar eerste cliënten.

De ruimte schiep mogelijkheden voor verschillende activiteiten. Een gedeelte van het pand werd voor de verkoop van esoterische literatuur en spullen gebruikt. In het andere gedeelte werden 's avonds lezingen gehouden.

Nu was mijn schoonvader ook 's avonds van huis, want hij moest de kas beheren en hij zat achter een tafeltje om plaatsbewijzen te verkopen.

Op bijzondere avonden was zij ook aanwezig, of als ze zelf een lezing gaf.

De thema's van haar lezingen varieerden van geneeskrachtige stenen en kruiden tot handlezen. Maar met haar lezing over het voorkomen van kanker had ze het meest succes.

Ze vertelde hoe belangrijk een gezonde levensstijl was. Maar nog belangrijker om kanker te voorkomen was positief denken. Zelf was ze het levend voorbeeld. Ze had ook wel eens negatieve gedachten, maar die stuurde ze onmiddellijk weg. De kans dat zij zelf ooit kanker zou krijgen was dan ook uitgesloten.

Esmée vond het een gevaarlijke manier van denken. 'Zo praat je mensen een schuldgevoel aan.'

Maar haar moeder bleef erbij. 'Door negatief denken maak je kankercellen in je eigen lichaam aan.'

'Hoe kan je dat nou zo zeggen,' zei Esmée. 'Jij hebt zelf baarmoederkanker gehad.'

'Welnee,' zei haar moeder. 'Dat was helemaal geen kanker. In die tijd deden ze maar wat. Ik had een bloeding en toen hebben ze mijn baarmoeder eruit gehaald. Ze moesten toch iets bedenken. Daarom noemden ze het kanker.'

Mijn zus en ik belden onze moeder elke dag. Waar ik ook was en wie er ook op bezoek kwam om half zeven moest ik haar bellen. Als we dat maar consequent deden redde ze het net in haar eentje.

Ook nam ik haar regelmatig zondags mee naar het Amsterdamse Bos. In Meerzicht gingen we dan een pannenkoek eten.

Ze stond al voor het raam als ik haar kwam ophalen en dan wenkte ze dat ze eraan kwam. Ze wilde absoluut niet dat ik bovenkwam. We moesten zo snel mogelijk in de pannenkoeken- boerderij zijn.

Gespannen zat ze naast me in de auto.

'Weet je wel waar het is?'

'Ja mam, we zijn er toch al vaker geweest.'

'Ik zou niet weten hoe we moesten. Als we maar niet verdwalen.'

'Ik weet hoe ik moet rijden,' stelde ik haar gerust.

'Denk jij dat we een parkeerplaats krijgen?'

'Natuurlijk wel,'zei ik.

'Zo vanzelfsprekend is dat niet. Wil je geloven dat ik bang ben dat het ons niet lukt. Zo meteen is het vol en wat

dan?'

'De parkeerplaats is niet vol,' zei ik.

'Dat zeg jij. Maar daar ben ik nog niet zo zeker van.'

Ik remde af want het stoplicht sprong op rood.

'Wat een pesterij,' zei ze. 'Is er geen andere weg?'

'We hebben geen haast,' zei ik.

'Als we geen parkeerplek hebben moeten we terug. Dan is mijn hele dag verpest.'

We reden het Amsterdamse Bos in.

'Daar is het!' Ze wees naar de parkeerplaats. 'Godzijdank, er is nog plek.'

De parkeerplaats was half leeg. 'Zie je nou wel,' zei ik.

'Schiet liever op.' Ze stond al naast de auto. 'Zo meteen is ons plekje bezet.'

Ze rende voor me uit. Na een paar meter draaide ze zich om. 'Kan je niet sneller?'

Ze stapte de boerderij in en sloeg haar handen voor haar gezicht.

'Ze hebben ons plekje ingepikt.'

'Dan gaan we toch bij het raam zitten?' zei ik.

'In dat tochtgat zeker. Dan heb ik het morgen te pakken.'

Ik nam een ander tafeltje.

'Hier zit je lang niet zo lekker,' zei ze. 'Vind je niet?'

Ik zei dat ik prima zat.

'Nou ja,' zei ze. 'Zolang er maar niet een zootje

schreeuwende kinderen binnenkomt gaat het wel.'

Ik stond op. 'Ik haal twee pannenkoeken, goed?'

'Weet je dan wat voor pannenkoek ik wil?' vroeg ze.

'Een pannenkoek met gember, toch?' We kwamen er al maanden en nooit bestelde ze iets anders.

'Hoe weet jij dat?' Ze keek erbij alsof ik gedachten kon lezen.

'Omdat je dat elke keer neemt,' zei ik.

Ze keek naar de deur. 'Jezus Christus nog aan toe. Ik was er al bang voor. Een paar rotkinderen, net nu ik hier zit.'

'Sst...' zei ik. Maar ze hoorde me niet. 'Ze gaan uitgerekend dicht bij ons zitten. We zijn ook veel te laat.' 'Het is pas elf uur,' zei ik.

'De halve dag is al om. Jij kwam ook zo laat aankakken.' Ik bestelde twee pannenkoeken.

'Kijk eens,' zei ze toen ik na afloop nog even met haar mee naar binnen ging.

'En rekening van het ziekenhuis.' Ze haalde de rekening uit de envelop. 'Het is van de ambulance. Vierhonderd gulden heeft dat gekost om je vader naar het ziekenhuis te brengen. Dat kippen-

stukje.'

ik schrok. Het adres waar ze hem opgehaald hadden stond er- bij.

'Geef maar hier,' zei ik. 'Dat regel ik wel.' En voordat ze

het kon zien griste ik de rekening uit haar handen.

Met een pak stencils in haar hand stond de bibliothecaris in de deur. Ze gaf me een hand.

'Mevrouw Lelie. Hartelijk welkom.'

Het was een hete dag. De ramen van de ruimte waar ik de lezing moest geven stonden open.

Mevrouw Lelie zei dat de leerlingen van De Vuurvogel niet zo goed konden luisteren. Daarom had ze een miniboekwerkje over mij gemaakt. Dat kon ik samen met hen lezen. En het leuke was dat ze het na afloop mochten houden.

'Daar zal je ze hebben.' Ze wees naar een groep jongens en meisjes van dertien en veertien jaar die aan de overkant liepen.

'Daar is ze!' riep er een en ze stormden de weg over en duikelden door het raam naar binnen.

'O nee,' riep mevrouw Lelie. 'Wat moet de schrijfster wel niet van jullie denken? Terug en door de voordeur, zoals het hoort.'

Schreeuwend en gillend doken ze over elkaar heen naar buiten en renden om het gebouw heen.

'Ja, je moet ze wel opvoeden,' zei mevrouw Lelie.

Nog geen minuut later hoorden we ze in de hal.

Mevrouw Lelie gaf iedereen een pakket.

'Fakkels jongens!' De boekwerkjes werden opgerold. Ze

hielden er een aansteker onder en mijn levensbeschrijving stond in de fik.

Mevrouw Lelie gilde. 'Uit! Blaas onmiddellijk uit!' Maar ze holden ermee door de ruimte. De vonken vlogen eraf.

'Uit!' schreeuwde ze en ze keek naar mij. 'Zegt u dan wat. U bent toch dramadocent geweest?'

Meester Niels kwam binnen. Hij hoefde zijn gezicht maar te laten zien en alle fakkels werden gedoofd.

Hij gaf me een hand.

'De schrijfster gaat over haar werk vertellen,' zei mevrouw Lelie en ze liet ons alleen.

'Nee,' zei ik toen ze weg was. 'Dat ga ik helemaal niet doen. Ik ga jullie lekker voorlezen uit mijn nieuwe boek.'

'Liselotte!' riepen ze en ze kwamen om me heen zitten en luisterden.

Met de directeur van de school waar ik werkte was ik regelmatig in conflict geraakt. Naast de lessen die ik gaf, verzon ik allerlei extra activiteiten. In mijn vrije tijd regisseerde ik het jaarlijkse toneelstuk van de leraren en ik verzorgde een show voor de grote avond, waaraan ik maanden met de leerlingen werkte. Ik had er plezier in. Tot de dag dat het zomaar op mijn rooster kwam te staan. Zonder overleg stond het er: show voor de grote avond, met mijn naam erachter. Hij voerde het in als een vast onderdeel waar ik verantwoordelijk voor was. Maar dat bepaalde ik nog altijd

zelf.

Net als de directeur van mijn school mij de 'grote avond' opdroeg, kwam Ida met een volgend thema voor haar successerie. Dit keer stelde ze het niet voor, maar ze bracht het als een voldongen feit: het thema is vakantie. Het leek plotseling wel alsof ik bij haar in loondienst was.

Ik hield zelf niet eens van vakantie. Ida wist dat. Natuurlijk kon ik wel over vakantie schrijven, maar ze ging aan mij voorbij. Als ze erbij zei dat het voor mij misschien wel een bizar onderwerp was, dan hadden we er waarschijnlijk om gelachen. Maar ze noemde alleen het thema. Alsof ze mij uitgumde. Ik was niemand meer.

Ik zei dat ik niet over vakantie kon schrijven, omdat ik zoals ze wist niks met het thema had. En toen werd ik weer rustig. Door mij zou het boek er niet komen. Ik bestond weer. We zouden een ander thema kiezen waar ik het wel mee eens was.

Ze reageerde teleurgesteld. Zou ik zeggen dat ik het toch wilde proberen?

'Ik ben eruit,' zei ze.

'Ik vraag een ander om over vakantie te schrijven.'

Een ander? Ze wisselde me zomaar in? Mijn hele lichaam deed pijn, alsof een vrachtwagen over me heen was gereden.

'Dat kan toch niet,' zei ik.

Jawel hoor,' zei ze. 'Het wordt toch op de kist verkocht.'

Ik liet niets merken, nam afscheid en ging naar huis. Van de treinreis herinnerde ik me niets. Niet eens dat ik in Amsterdam was overgestapt. Pas toen de coupé in Alkmaar leegliep bedacht ik dat ik moest uitstappen.

De Westfriesedijk, die elke dag mooi was, lag er treurig bij. Het bungalowpark, ons huis, alles was even dof.

Ik zat in de stoel en keek voor me uit. 'Het wordt toch op de kافت verkocht.' Ik herhaalde haar uitspraak wel honderd keer. En Esmée luisterde naar me alsof ik het elke keer voor het eerst zei.

Ik voelde me misselijk en moest er zelfs van overgeven. Daarna werd ik kalm. Een onprettige kalmte die ik kende en waar ik bang voor was. Binnen in mij werd het heel stil. Esmée praatte tegen me. Ik zag haar mond bewegen maar ik hoorde haar niet. Toen de stilte zo intens werd dat ik het niet meer kon verdragen barstte het los: woede. Woede die ik wel vaker in mijn leven had gevoeld en die niemand kon stoppen. Het voelde als een lawine die door Ida's woorden was gaan schuiven. Met een verpletterende kracht raasde de woede door mijn lichaam. Toen ik de serie van mijn collega overnam dacht ik dat het maar om één deeltje ging. Maar het werden er steeds meer. Het werd de serie van Doris en mij. Ik bedacht thema's en was er trots op. Ik was er zo geschikt voor, dat had ze steeds gezegd. En nu telde dat opeens niet meer en wisselde ze me zomaar in. Ik liet me door niemand meer inwisselen.

Ik had het altijd van mijn ouders moeten horen. 'Als je in het ziekenhuis was geboren, hadden we je stiekem omgeruild voor een jongetje.' Tientallen keren hadden ze me verteld

hoe jammer ze het vonden dat het niet had gekund. En zij kon het wel. Ze kon zo een ander in mijn plaats zetten. En ze deed het ook nog!

Ik wilde dat de woede en de pijn stopten. Dat kon alleen als ik haar liet weten wat ik hiervan vond. Ik zou het haar in een brief vertellen. Een korte brief die maar voor één uitleg mogelijk was. Ik pakte pen en papier. En ik begon mijn brief met: Trut.

Voor het eerst van mijn leven ging ik verder met iemand die me gekwetst had. Ik was altijd meteen vertrokken, waar ik dan achteraf weer spijt van had. Maar Ida had ik laten weten dat ik dit niet wilde.

Die middag lag er een envelop op de deurmat. Ik herkende het handschrift meteen. Het was een brief van haar.

Ik zag al aan de aanhef dat het mis was: in plaats van lieve had ze beste geschreven. Daaronder stonden een paar regels. Ze wenste door niemand met 'trut' aangesproken te worden, ook niet als dit bij wijze van grapje bedoeld mocht zijn. Ook woorden als 'klote' en 'g.v.d.' hoorden in een brief niet thuis. Vriendelijke groet.

Alles wat we samen hadden opgebouwd werd met een paar afstandelijke woorden afgedaan. Geen emotie, niks. Ze was uit de relatie gestapt. Deze ijzige brief was nog erger dan dal ze had gezegd dat ik kon ophoepelen. Dan was er nog gevoel geweest. Hoe kon ze zoiets schrijven? Naar mij!

'Ze is kwaad,' zei Esmée toen ik haar de brief door de telefoon voorlas. 'Dat is duidelijk. Ze is beledigd omdat je haar voor trut hebt uitgemaakt.'

Ik las de brief nog eens over. Zo kon ik niet verder. Ik kon niet eens meer schrijven. Het moest zo snel mogelijk goed komen. Ik belde haar op.

Weer vertelde ze hoe erg ze het vond wat ik had geschreven. En niet alleen zij, voor haar secretaresse was het ook verschrikkelijk geweest. Die had de brief opengemaakt. Ze was er de hele ochtend van in de war geweest en durfde de brief eerst niet eens aan haar te laten zien. Het arme mens deed alleen maar haar werk. Zelf wist ze ook niet wat ze zag. Nu waren er al een paar dagen verstreken, daarom kon ze erover praten. Ze herhaalde het een paar keer. Door niemand liet ze zich zo toespreken.

'Wat jij tegen mij hebt gezegd kan ook niet,' zei ik.

Maar daar ging ze niet op in. Ze was zo boos over dat ene woord dat ze niet eens zei dat het haar speet wat ze zelf had gezegd. Ik had haar teleurgesteld. Of ik dat kon begrijpen. Zoiets had ze niet van mij verwacht. Ze had zich in me vergist.

Ik had haar gekwetst. Trut was voor haar zo ongeveer het ergste wat ik had kunnen schrijven. Terwijl het voor mij helemaal niet die lading had. Had ze mij maar voor trut uitgemaakt. Dat had ik veel liever gehad dan dat ik een vergissing was.

Ik stuurde lieve briefjes. Ik nam zoveel lezingen aan dat ik ook 's avonds moest schrijven. Maar het bleef onder aan haar brief staan, maandenlang, alsof ze het van tevoren had laten drukken: Vriendelijke groet.

Ik wilde me er niet door van de wijs laten brengen en ik concentreerde me op het schrijven. Gelukkig ging het met mijn werk goed. Bij elke school die ik bezocht kreeg ik complimenten over Liselotte, het boek over het meisje dat haar vader zag zoenen met een andere vrouw. Het kwam samen met een aantal boeken van andere schrijvers op een lijst te staan. Kinderen die zich opgaven voor de Nederlandse Kinderjury zouden die boeken gaan lezen. Daarna mochten ze hun stem uitbrengen op het boek dat zij het mooist vonden.

Merel en Pleun vroegen het steeds. Denk je dat jouw boek gaat winnen?

We durfden het niet hardop te zeggen, maar we hoopten het alle vier. Vol spanning zagen we de sluitingsdatum van de Kinderjury naderen. Elke dag hadden we het erover. Nu zijn ze de stemmen aan het tellen. Hoe lang zouden ze daarover doen? Misschien weten ze al wie de winnaar is.

Op een middag belde Ida op. Mijn boek was genomineerd! Een jaar geleden ging mijn debuut in de ramsj. Toen zag het er zo somber uit. En nu had ik kans om te winnen!

Ik vertelde Ida hoe blij ik was. 'Ik heb het ook aan jou te danken,' zei ik. 'Jij hebt mij de kans gegeven. Jij hebt me ook gestimuleerd, weet je dat wel? Je hebt Doris en mij bij elkaar gebracht.'

Ik was helemaal vergeten dat ze nog steeds boos was.

Drie weken later zou ik het te horen krijgen. Pleun was de eerste die thuiskwam.

Ze zag het al aan mijn gezicht toen ik de deur opendeed.

Ze zette haar fiets tegen de boom en bleef staan.

'Ja...?'

'Ja!' riep ik. 'Ik heb gewonnen!' Ze sprong van een meter afstand in mijn armen.

Er waren slingers en ik had mijn eerste interview in de krant. En we nodigden onze vrienden uit. Ook alle burens kwamen me feliciteren. En toen werden er bloemen bezorgd. Er hing een kaartje aan. 'Proficiat, liefs Ida.'

Ik had met de honden langs het strand gelopen.

'Kijk eens in je werkkamer,' zei mijn oudste dochter toen ik thuiskwam.

Ik deed de deur open. Boven mijn werktafel hing een grijs zwart schilderij met een stipje groen in het midden. Un petit peu tic vert heette het. Ik herkende het meteen. Het was van Arnoud.

'Mooi hè?' Mijn andere dochter kwam er ook bij staan.

'Prachtig!' zei ik.

'Dat heb je van hem gekregen omdat je hebt gewonnen.'

'Waar is hij eigenlijk?' Ik vond het raar dat ik zijn auto niet had zien staan.

'Hij is alweer weg,' zeiden ze.

Ik wachtte tot hij thuis zou zijn en toen belde ik hem meteen op.

'Wat een verrassing!' riep ik door de telefoon. 'Ik ben er hartstikke blij mee. Maar waarom heb je niet op me gewacht?'

'Ik voel me niet goed,' zei Arnoud. 'Ik heb voor het eerst sinds tijden weer paniekaanvallen.'

'Hoe kom je daar nou opeens aan?' vroeg ik.

Arnoud zuchtte. 'Mijn ouders...Hij had al eens verteld dat zijn ouders een nieuwe benedenbuur hadden gekregen. Nu had die man een brandje veroorzaakt.

'Is hun huis af gefikt?' vroeg ik.

'Nee,' zei Arnoud. 'Het stelde niet veel voor. Maar mijn moeder durft niet meer in haar huis. Ze wil een andere woning. Ik heb een brief naar de gemeente geschreven, maar een ander huis heb je niet zomaar. Het kan wel een halfjaar duren.'

'En nu?' vroeg ik.

'Vorige week stonden ze voor mijn deur. Ze wilden zolang bij mij intrekken.'

'Dat doe je toch niet,' zei ik.

'Ze zitten er al,' zei Arnoud.

Langzaam drong het tot me door wat de prijs van de Kinderjury voor mij inhield. Doordat mijn boek zoveel aandacht kreeg werd het ook verkocht. Ida had al een tweede druk opgestart. Ik hoefde niet meer bang te zijn dat mijn boeken in de ramshuis kwamen en ik een andere uitgeverij moest zoeken.

Deze week had ik voor het eerst een afspraak met Puck van de verkoop gehad. Ik had haar op de uitgeverij al een paar keer vluchtig ontmoet. Ze had nooit tijd voor een praatje. Een snelle handdruk en dan weer verder. Maar nu had ze alle aandacht voor me.

'Het is zover, zei ze. 'Je hebt nu naam gemaakt. Ik ga er alles aan doen om die naam nog groter te maken.' Ze zou signeersessies organiseren en leuke plannen voor de boekwinkels bedenken.

Esmée en ik werden zondagmiddag voor de officiële prijsuitreiking om twee uur in restaurant Sluizer in Amsterdam verwacht. Het zou de eerste keer worden dat ik Ida ontmoette nadat ik gewonnen had.

Ik liep samen met Esmée de Utrechtsestraat in. Voor het restaurant stond al een groepje mensen, onder wie collega's die waren genomineerd. Ida was er nog niet. Nu ik iedereen

zag staan werd het opeens zo echt.

'Ik tril,' zei ik.

'Logisch,' zei Esmée. 'Jij bent de winnaar!'

'Zie je het aan me?' Ik bleef staan.

'Nee,' zei Esmée.

'Echt niet? Voel mijn hand eens?'

'Een lief handje.' Esmée gaf er een kus op.

Iemand van de organisatie feliciteerde ons. Ik praatte met mijn collega's, maar waar bleef mijn uitgever? Ik werd ongerust. Ze moest van Terschelling komen. Er zou toch niks met de boot zijn? Stel je voor dat zij er niet bij kon zijn?

Esmée kneep in mijn hand. Ida kwam eraan! Ze liep heel rustig. Nog een paar meter en dan was ze er.

Ik keek vol spanning naar het gezicht van mijn uitgever, maar aan niets kon ik aflezen dat ze blij was. Ze gaf me zoals gewoonlijk twee zoenen en ze stond voor me alsof het een gewone dag was.

Uit haar tas kwam een mandje met verschillende cranberryproducten die ze voor me uit Terschelling had meegenomen. Als ik er niet van hield moest ik het zeggen. Maar ik kon helemaal niks meer zeggen. Het was goed dat Esmée het mandje van me overnam anders waren alle potjes op straat gekletterd. Ik stond daar en zag hoe ze een auteur uit haar fonds begroette. Ze praatte met hem over het werk. Ik zag haar nadenken. Op haar voorhoofd verschenen rimpels.

Rimpels die zorgen verraadden, op onze dag!

'Je hebt gewonnen,' zei Esmée zachtjes en ze pakte mijn hand. En toen wist ik het weer. Ik had gewonnen.

Ik was onderweg naar een school toen Ida mijn jaarlijkse royaltyafrekening naar mij faxte. Esmée zag het papier liggen. Ida had een zon getekend met het bedrag erin. Esmée belde om het nieuws te vertellen, maar ze kon mij niet bereiken. Het was elf uur 's ochtends. Ze fietste naar een restaurant en bestelde voor zichzelf een glas champagne.

Merel was al tien jaar en Pleun acht. We knapten uit ons zomerhuisje. Ook mijn schrijfplek werd te klein. Er was niet eens plaats voor een computer. Met de royaltyafrekening voor onze neus rekenden we. We verdienden genoeg. We konden verhuizen.

Esmée en ik hadden altijd in Bergen willen wonen. Er stond een hoekwoning te koop die we net konden betalen.

Ik bouwde de garage om tot werkkamer. Voor het eerst kon ik ook van mijn stoel opstaan en een paar stappen lopen als ik er zin in had.

Al die jaren hadden we alternatief gewoond. En toen sliepen Esmée en ik in de ouderslaapkamer. Het was ineens zo echt. Esmée fietste elke ochtend met de andere mensen uit de straat naar haar werk. We hadden nu wel meer ruimte, maar waar was

onze identiteit gebleven? Was het wel een goeie stap

geweest om hier te gaan wonen?

Voor mij was het niet zo moeilijk, ik werd helemaal door mijn werk in beslag genomen. Maar met Esmée ging het niet goed. Ze was al een paar keer ziek van haar werk thuisgekomen. En als we dan samen een strandwandeling maakten had ze nergens meer last van. Ze piekerde maar over haar baan.

Toen we in bed lagen, wist ik het ineens.

'Je hebt daar lang genoeg gewerkt,' zei ik. 'Hou op met die baan.'

'We hebben net een huis gekocht,' zei Esmée.

'Het kan me niet schelen,' zei ik. 'Als het moet dan verkopen we het weer. Van mijn part gaan we in een caravan wonen. Ik wil dat je gelukkig bent.'

We moesten alle twee lachen omdat we echt geen klap om zekerheid gaven.

Esmée ging naar haar werk en nam haar ontslag.

Ik zat op de middelbare school toen ik het boek voor het eerst las: De stille kracht van Louis Couperus. Het verhaal had indruk op mij gemaakt. De mystiek van Indonesië trok me. Ooit wil ik ernaartoe. Dat had ik vaak tegen Esmée gezegd. En nu konden we zo'n verre reis betalen.

'Wat!' riep mijn moeder geschrokken toen ik haar vertelde dat we binnenkort zouden gaan. 'Blijf je een maand weg?'

Ik vertelde mijn moeder dat mijn zus haar twee keer per dag zou bellen. Maar dat maakte geen verschil. 'Een maand lang, dat red ik niet,' zei ze. 'Ik heb al geboekt,' zei ik.

Ik was blij dat ik dat gedaan had, anders had ik mijn plan gewijzigd. Mijn moeder keek me hulpeloos aan.

'Nee, dat doe jij niet,' zei ze. 'Jij laat je moeder niet barsten.' Esmée had zich al weken in reisgidsen begraven. Onze dochters telden elke dag af tot het zover was. Ik draaide het plan niet terug. Een maand later zaten we in het vliegtuig. Bij elke kilometer die ik me van mijn moeder verwijderde voelde ik me vrijer. Voor het eerst van mijn leven had ik van haar vakantie. Maar ik dacht toch aan haar. Esmée zag het aan me.

'Maak je nou geen zorgen. Je zus zorgt toch voor je moeder.'

Mijn moeder was aan mijn dagelijkse telefoontje gewend. Ze wist dat ik haar nu een maand lang niet zou bellen. Het was te duur. Maar zodra het kon zou ik mijn zus een fax sturen. Zij zou de fax aan mijn moeder voorlezen.

We trokken door Java. Het land raakte me vanaf het moment dat we geland waren. De zoete geur, de hitte, maar vooral de mystiek.

We logeerden bij mensen in kleine dorpjes en maakten wandelingen langs de sawa's. We sliepen in de bergen. Door de hoogte was het er ook koud. De volgende ochtend zouden

we de zonsopgang gaan bekijken.

Midden in de nacht schrokken we wakker. Er werd op de deur gebonkt. Ik keek op de wekker. Het was twee uur in de nacht!

'Mister! Mister wake up!' klonk het boven de wind uit.

Esmée stapte uit bed en stond de man te woord. Er was telefoon uit Holland. Hij noemde mijn naam. Ik schrok. We trokken snel iets aan en liepen met de man mee. Het kantoortje lag aan de andere kant van het terrein. De man scheen ons bij met een zaklantaarn. Ik rilde van de kou, maar ook van de schrik.

Eindelijk bleef de man staan. Hij maakte een deur open en stak het licht aan. Op een oud houten bureau lag tussen stapels papier een nummer dat ik moest bellen. Mijn hart sloeg over. Het was van mijn zus.

Ik hoorde het aan haar stem.

Mijn moeder was dood en ik stond aan de andere kant van de wereld.

Toen mijn zus haar de avond ervoor belde klonk mijn moeder verward. 'Er is hier geen hond...' Wat mijn zus ook vroeg, ze zei steeds hetzelfde. 'Er is hier geen hond ...'

'Ga maar lekker slapen,' zei mijn zus. 'Morgenochtend bel ik je weer.'

Maar 's ochtends werd de telefoon niet opgenomen. Mijn zus was ongerust en vroeg de burens om te kijken. Ze

vonden mijn moeder op de grond in de huiskamer. Ze lag in coma. Met de ambulance werd ze naar het ziekenhuis gebracht. Ze had een herseninfarct gehad. Toen mijn zus in het ziekenhuis kwam was ze al overleden.

We vlogen terug naar Nederland. Toen we landden moest ik huilen. Mijn hele leven was ik bezorgd om mijn moeder geweest. De telefoontjes, de bezoeken van de laatste jaren. Het was zo moeilijk voor te stellen dat ze er niet meer was en dat dat nu allemaal ophield.

'Ze ziet er mooi uit,' gonsde het in de aula. Ik keek naar mijn moeder. Voor het eerst straalde ze rust uit. Hier had ik altijd naar verlangd. Maar ze was nu pas tevreden, nu ze dood was.

Het was mijn moeder niet die daar lag.

'Het lijkt wel of ze glimlacht,' zei iemand. 'Prachtig hè?'

Hou op! wilde ik roepen. Weten jullie wel wat het betekent als je moeder pas glimlacht als ze dood is?

Mijn zus en ik haalden het huis leeg. Telkens als we iets persoonlijks van onze moeder in onze handen hadden, lieten we het aan elkaar zien.

'Wil jij deze ring?'

'Die broche misschien?'

Ik wilde haar sieraden niet. En mijn zus ook niet. Dat maakte het nog schrijnender. Het benadrukte hoe gebrekkig de relatie was geweest. We spraken af het goud van haar

sieraden te laten smelten. Van het geld mochten onze kinderen dan iets uitzoeken.

Mijn zus hield een beeldje omhoog. Ik schudde nee. Ik kon niet met een mooi gevoel naar een erfstuk van mijn moeder kijken. Het zou me alleen maar herinneren aan de angst van vroeger als ze zei dat ze dood wilde.

Het Leger des Heils zou de inboedel ophalen.

Ik stopte de koektrommel in een vuilniszak.

'Dat is nog het enige wat ik heb,' hoorde ik mijn moeder zeggen. 'Een biscuitje bij de koffie. Als dat me ook nog wordt ontnomen verhang ik me.' Ik had nooit gedacht dat ik dat soort opmerkingen ooit zou missen.

Twee dagen waren mijn zus en ik bezig. Niets van onze moeder namen we mee. Door de spanning van mijn carrière en de samenwerking met Puck was ik gewend aan een hoge dosis adrenaline. Ik wist niet of ik dit nog wel wilde. Al die verwachtingen. Inmiddels had ik al drie keer de prijs van de Nederlandse Kinderjury gewonnen. Ik kon alleen nog maar iedereen teleurstellen. De aandacht, het succes, het besef dat ik niet langer anoniem was. Al die gedachten maakten me opeens bang. Niet alleen mijn naam, ook ikzelf was een merk geworden.

In mijn droom stond Ida voor mijn deur. Ze kwam mijn verhaal ophalen terwijl het nog lang niet af was.

'Het is heel normaal wat je hebt,' zei Esmée. 'Je hebt

succes, dat overkomt je zomaar. Voetballers die doorbreken krijgen een personal coach toegewezen. Misschien heb jij ook zo iemand nodig.'

Ik besloot het met Ida te bespreken.

'Ik wilde je net bellen,' zei ze toen ik haar aan de lijn kreeg. 'Ik heb een verrassing voor je. Venz Hagelslag heeft een prijs voor het meest verkochte boek uitgelooft. En die heb jij gewonnen! Je komt op alle pakken hagelslag te staan!'

'O,' zei ik.

'Ben je niet blij?' vroeg ze.

'Ik weet niet of ik het zo leuk vind,' zei ik. 'Misschien wil ik wel helemaal niet meer winnen. Ik wil gewoon schrijven.'

'Wat ben je toch onvoorspelbaar,' zei ze. 'Eerst kan het je niet snel genoeg gaan en nu wil je niet meer winnen. Iedereen is hier hard voor je aan het werk. Ik zal dit maar niet doorvertellen.'

Zo'n gesprek wilde ik helemaal niet. Ik had geen zin meer om met haar te praten. Ze zei wéér het verkeerde.

'Ik feliciteer je toch hoor,' zei ze lachend. En ze hing op.

Mijn uitgever vond dat ik blij met het succes moest zijn, maar ik voelde me helemaal niet gelukkig. Dat begreep ik zelf ook niet. Misschien had Ida wel gelijk. Het was toch ook absurd. Esmée had haar ontslag genomen en toch konden we gewoon in ons huis blijven wonen. Van mijn schrijven konden we leven! Dat was wat ik zó graag gewild had. Ik had

ernaar toegewerkt. Keihard. Vijf jaar lang. Alles had ik ervoor overgehad. En nu was het zover en was ik niet blij. Logisch dat Ida geïrriteerd raakte. Wat was dat in mij?

Ik hoopte elke dag dat mijn sombere bui verdwenen was. Maar zodra ik wakker werd was het verstikkende gevoel er weer. Voor het eerst kon ik niet schrijven. Het liefst verhuisde ik naar een ver land, waar niemand mij kende.

De uitreiking van de Venz-kinderboekenprijs zou plaatsvinden in theater De Rode Hoed in Amsterdam. Venz had de prijs dit jaar voor het eerst in het leven geroepen. Uitgevers van alle kinderboekenuitgeverijen waren uitgenodigd.

Ik zat naast Ida en ik voelde me schuldig. Ook door haar inzet en vakmanschap had ik dit bereikt en ik had bijna afgezegd omdat ik me niet goed voelde.

Ik moest naar voren komen om de prijs in ontvangst te nemen. De zaal zat vol collega's die zo blij met deze prijs zouden zijn. En mij maakte het alleen maar ongelukkig.

Ik nam de prijs aan en probeerde te lachen. Maar het lukte haast niet. Als ik niet oppaste begon ik zo te huilen.

Ik ontliep Ida en ging ergens achteraf staan.

Anne, een uitgever van een concurrerende uitgeverij, feliciteerde me.

'Wat heb jij een succes hè?' zei ze.

Ik knikte, maar ze zag aan me dat er iets was.

'Je bent er niet blij mee,' zei ze en ze pakte mijn hand.

'Nee,' zei ik. 'Ik raak ervan in de war, raar hè?'

'Dat is helemaal niet raar,' zei Anne. 'Succes hebben is echt niet alleen maar makkelijk.'

En ze vertelde over andere schrijvers die hetzelfde was

overkomen.

Het was alsof de prop die al weken in mijn borst zat eruit schoot. Het mocht, ik mocht het moeilijk vinden. Ik was niet dwars, zoals Ida het deze week nog gekscherend noemde.

'Het komt goed,' zei Anne. 'Hier moet je doorheen, maar dat kan je niet alleen. Daar moet je uitgever je bij helpen.'

Na het gesprek met Anne werd het me duidelijk wat er met me aan de hand was. Het succes, de prijzen, het was met me op de loop gegaan. Maar ik besepte nu dat ik nog altijd zelf de baas was. Doordat ik mezelf de ruimte gunde om te kiezen kreeg ik meer lucht. En kwam ik erachter dat ik absoluut niet met mijn carrière wilde stoppen. Integendeel, ik wilde juist door.

Ik was erdoorheen gekomen en dat had ik aan een andere uitgever te danken. Mijn eigen uitgever had me niet kunnen helpen. Ze had zelfs gedaan alsof ik een ondankbaar kind was en dat nam ik haar kwalijk. Weken had ik voor niets met een schuldgevoel rondgelopen.

Juist omdat ze mijn uitgever was, had ik haar reactie serieus genomen. We hadden samen naar het succes toegewerkt. Het was ons beider belang geweest. Nu het mij te veel was geworden liet ze me in de kou staan. Ze had geen enkel begrip getoond. Hoe moest dat in de toekomst?

Esmée en ik kwamen tot dezelfde conclusie. Bij Ida

voelde ik me niet veilig en daaraan hechtte ik nou juist zoveel belang. Ik vond het heel erg voor iedereen bij de uitgeverij met wie ik een band had. Vooral Puck zou ik missen. Maar toch belde ik Ida op. De telefoniste zei dat ze er niet was. Maar ik moest het nu vertellen, anders kwam ik misschien op mijn besluit terug. Ik vroeg naar haar secretaresse.

'Ik ga bij jullie weg,' zei ik. 'Ik zoek een andere uitgever.'

Ik moest een nieuwe uitgever hebben, het liefst nog dezelfde middag. Ik belde Anne op en zei dat ik bij Ida wegging en waarom. Anne wilde me graag hebben, maar ze vond het niet verstandig als ik bij haar in het fonds kwam.

'Je hebt een conflict met Ida,' zei ze. 'Daar moet je niet voor op de loop gaan, dat moetje oplossen.'

Ze raadde me aan er nog eens goed over na te denken voor ik de overstap zou maken.

Maar ik wilde er helemaal niet over nadenken. Als ik erover nadacht werd ik alleen maar verdrietig en ging ik zo weer terug. Vanaf het debuut hadden we samen aan mijn carrière gebouwd. We deelden niet alleen het werk, er was ook vriendschap. Hoeveel leuke ontmoetingen hadden we niet met elkaar gehad. We vertelden elkaar van alles. En nu had ik al dat mooie in één keer afgekapt. Maar dat had ik niet zomaar gedaan. Ik had de relatie moeten verbreken om dat ene belangrijke: het gevoel dat ik bij haar niet veilig was. Die nacht droomde ik dat Ida een feest gaf. Ik moest heel veel

trappen op, stenen trappen. Het was een soort galerij. Boven op zolder was het feest. Er waren heel veel mensen en we moesten allemaal slapen op kleine smalle bedjes. Het was koud en Ida deelde dekens uit, maar ik kreeg geen deken. Ze liep rond, terwijl ik daar lag te bibberen. En ze praatte niet tegen me. Ik voelde de eenzaamheid die altijd weer in mijn dromen terugkwam. En ik wilde dat ze me lief vond. Het gevoel werd steeds sterker en toen was er een mes. Ik pakte het en sneed mijn rechterborst eraf, voor haar.

'Je bent in de war,' zei Esmée. 'Je moet hulp zoeken.'

Ik keek haar aan.

'Ik weet het wel,' zei Esmée. 'Jouw moeder heeft haar hele leven bij een psychiater gelopen. Altijd heb jij moeten zien hoe ze werd volgestopt met medicijnen en het hielp niks, haar ziekte is alleen maar erger geworden. Maar jij bent je moeder niet. Jij hoeft helemaal niet naar een psychiater. Je hebt wat gesprekken met een psycholoog nodig. Of wil je de rest van je leven overstuur raken van je uitgever?'

Esmée had gelijk. Gisteren had ik Ida meegedeeld dat ik bij haar wegging en daarvan had ik nu alweer spijt. Ik stuurde haar een brief waarin ik schreef dat ik begreep dat ze gek van mij werd en ik beloofde haar hulp te zoeken zodat ze zich geen zorgen meer hoefde te maken.

Ik kreeg een brief terug, op echt postpapier waar haar naam en adres op gedrukt stonden. Met een bijpassende

envelop. Het was een lange brief. Ze schreef dat ze blij was met mijn beslissing, want zij kon dit niet voor mij oplossen. Ze wilde dolgraag dat ik haar auteur bleef, maar ze vond het ook belangrijk dat ik gelukkig was.

Ik vind het heel inspirerend om jouw uitgever en vriendin te mogen zijn. Daar eindigde de brief mee.

Ik had de liefste uitgever die er bestond. En dat zei ik tegen mijn huisarts toen ik een verwijsbrief kwam halen.

'Ik heb de liefste uitgever die er bestaat en ik maak haar gek.'

Nooit hadden mijn zus en ik het huis waar we vroeger woonden meer teruggezien. De straat in Amsterdam-West die mijn moeder een gribus noemde en waarvan ze vond dat wij er niet hoorden.

Nu mijn moeder dood was wilden we nog één keer voelen hoe het daar geweest was.

Druk pratend stapten we uit de tram. We staken de Krommert over en ineens stonden we in de Reinier Claeszenstraat. Ons gesprek viel stil. Het verstikkende gevoel van vroeger overmeesterde ons.

Nu, jaren later, liepen we daar weer voor het eerst en we paktten eikaars hand.

We liepen langs het pand van de groenteman waar we toen niet mochten kopen omdat hij alles in kranten verpakte.

De kapper waar we niet geknipt mochten worden omdat

we dan luizen opliepen.

De kruidenier waar we geen onverpakte spullen mochten kopen omdat alles naar zeep rook.

'Daar is ons huis.' Mijn zus fluisterde.

We keken naar het balkon waarachter mijn vader zijn atelier had. Ons kamertje. De angst als we in bed lagen. Het kwam allemaal terug. We beklommen de stenen trap en stonden voor de deur waarachter alles zich had afgespeeld: mijn moeder die al dagen niet meer uit bed was gekomen, behalve om de deur voor ons open te maken als we uit school kwamen. Haar verwilderde blik die ons bang maakte. De angst, elke dag angst als we aanbelden. Tot we die middag uit school kwamen en we maar op de bel drukten. Minuten achter elkaar hielden we de bel ingedrukt, maar de deur bleef dicht.

Nu belde ik weer aan. De deur ging op een kiertje open. Net zoals vroeger bij mijn moeder als er werd aangebeld. Dan kon de buurman zijn poot niet tussen de deur zetten, want voor je het wist stond die brutale hond binnen.

'Wij hebben hier vroeger gewoond,' zei ik tegen de ogen die ons aankeken. 'Mogen we misschien even binnen kijken?'

Zonder dat er iets werd gezegd ging de deur weer dicht.

Nu mijn moeder er niet meer was, stond mijn zus en mij niets in de weg om mijn vaders eerste vrouw te ontmoeten. We wilden weten hoe hij gestorven was. Had hij op het aller

laatst toch nog iets gezegd wat voor ons van betekenis was? Juist omdat er zoveel onbesproken was gebleven werd dat belangrijk.

Haar dochter liet ons binnen. Ze was iets jonger dan wij. We liepen het huis in dat mijn vader zo goed kende. Misschien wel even goed als zijn eigen huis, terwijl wij er volkomen vreemd waren.

We hingen onze jas aan de kapstok. Bij elke handeling dacht ik aan mijn vader. Hing hij zijn jas op een vaste plek, net als vroeger thuis?

Waar zette hij zijn schoenen als hij ze uitschopte. Onder een tafeltje in de gang stonden pantoffels. Was er soms een paar dat van mijn vader was geweest?

Ze ging ons voor door een lange gang. Ze vertelde dat ze mijn vader goed kende. Haar eigen vader was gestorven toen ze nog jong was. Sindsdien kwam mijn vader daar twee keer in de week thuis. Ze sprak vol warmte over hem. Jou heeft hij dus wel gerespecteerd, dacht ik en ik voelde dat het me stak.

We gingen een kamer in. De muren hingen vol schilderijtjes, overal stonden beeldjes, foto's in lijstjes, souvenirs; voorwerpen die mijn moeder stofnesten vond.

Een oude dame lachte naar ons. Bij de begroeting hield ze onze hand even vast. 'Mevrouw Van Laar.'

'Ik heb jullie bij de crematie gezien. Verder ken ik jullie alleen van foto's en natuurlijk uit jullie vaders verhalen.'

Wat had hij mevrouw Van Laar allemaal over mij verteld?

Jullie vader kwam hier graag,' zei ze.

Ik dacht aan vroeger toen we klein waren en mijn moeder niet voor ons kon zorgen. Weken achter elkaar was ze overdag haar bed niet uitgekomen. En als ze 's avonds op was hadden mijn ouders alleen maar ruzie.

'Papa gaat een poosje bij jullie weg,' had mijn vader op een dag gezegd. 'Dat is beter voor mama. De buurvrouw houdt een oogje in het zeil.'

Ik had zo'n medelijden met mijn vader. Waar moest hij slapen? Als het 's nachts regende dacht ik aan mijn vader die geen huis had. Maar nu wist ik waar hij heen gevlucht was. Waarom had hij ons niet meegenomen?

Mevrouw Van Laar vertelde hoe mijn vader was gestorven. Ik zag dat het haar weer verdriet deed.

'Ik heb meteen mijn dochter gebeld,' zei ze. 'Ik was helemaal in de war.'

'Maar toen heb je lekker een poosje bij mij gelogeed, hè mam?' Ze keken elkaar vol liefde aan. Als zij mijn moeder was geweest had mijn vader nooit mogen zeggen dat ik een jongen had moeten zijn. Misschien was hij dan wél blij met mij geweest. Mevrouw Van Laar vertelde hoe opgewekt mijn vader altijd was. En zo attent. Op tafel stond een vaas die hij haar in hun verkering stijd ooit had gegeven. Ze was altijd van

hem blijven houden. Ook na de scheiding. Het was verschrikkelijk geweest dat mijn vader haar in de steek had gelaten, maar zo was het nu eenmaal gegaan. Later was het weer goed gekomen. 'Voor mijn dochter is hij ook een schat geweest, toch?' Haar dochter knikte. Mijn zus en ik keken elkaar aan. Onze vader had er zijn hele leven twee vrouwen op na gehouden. Maar bij deze vrouw leek hij een totaal andere man te zijn geweest dan de vader die wij kenden.

'Zorg ervoor dat je nooit in het ziekenhuis terechtkomt,' zei mijn schoonmoeder altijd. 'Ze opereren je nog op je sterfbed.'

Ze had al een poosje last van buikpijn, daarom was ze toch voor onderzoek naar het ziekenhuis gegaan. Vandaag kreeg ze de uitslag en ze belde ons op. Ze had eierstokkanker uitgezaaid in haar lever. Het kon een maand tot een jaar duren en dan was ze dood.

We konden het bijna niet geloven. Ze had haar hele leven over alles en iedereen geregeerd. En nu zou ze net als elk ander mens doodgaan. Je kon je nauwelijks voorstellen dat de wereld zonder haar zou doordraaien.

Ik dacht aan mijn eigen moeder. Maanden geleden was ze gestorven en nog schrok ik vaak na het avondeten. Hoe laat is het? Ik moet mijn moeder bellen.

Ook in mijn slaap hoorde ik haar regelmatig mijn naam roepen. Ze heeft me nodig, ik moet naar haar toe... En dan

schoot ik overeind. Hoe zou het voor Esmée zijn als haar moeder er niet meer was?

Pleun ging tegen haar oma aan staan toen we haar thuis opzochten en begon te huilen, maar oma duwde haar weg.

'Niet huilen,' zei ze. 'Oude mensen worden opgeruimd, dat is alleen maar goed.'

Ze lag op de bank, terwijl ze een paar dagen ervoor nog springlevend rondliep, en ze was niet meer van plan ervan af te komen.

'Ik heb mijn hele leven gekookt,' zei ze. 'Nu ga ik dood en heb ik er geen zin meer in.'

Mijn schoonvader kon nog geen ei bakken, maar de laatste jaren had ze door het spirituele centrum mensen genoeg om zich heen verzameld. Bij een aantal vrouwen had ze positieve kracht ingestraald.

'Ooit kun je iets voor mij terugdoen,' had ze gezegd en dat moment was nu gekomen.

Iedereen die baat bij haar behandeling had gehad werd opgetrommeld. Ze maakte een rooster zodat er elke dag iemand was om haar en haar man te verzorgen.

Een paar weken later hoorde ik dat ik het kinderboekenweekgeschenk mocht schrijven. Esmée vertelde het trots aan haar moeder. Wij gingen samen optreden in theaters!

'Wanneer is dat?' vroeg mijn schoonmoeder.

'In oktober,' zei Esmée. 'We gaan op tournee.'

Esmée wilde nog steeds dat haar moeder trots op haar was en ze hoopte dat ze het nog zou meemaken.

'Oktober zei je toch?' Mijn schoonmoeder sloot haar ogen. Dat deed ze altijd als ze contact zocht met het hogere.

'Dan ga ik dood,' zei ze.

Het stond op de deur: Frederiek Huizinga, psycholoog. Behandeling volgens afspraak. Ik belde aan. Ze deed open en gaf me een hand. Ze leek me aardig. Ze nam mijn jas aan en hing hem op.

Uit een van de deuren die in de hal uitkwamen stapte een man. Hij groette en verdween door een andere deur. Ik hoorde een haakje. Het was dus de wc. Ik vond het een raar idee om mijn verhaal te moeten vertellen terwijl er iemand op de wc zat.

We gingen naar boven. Langs de trap hingen foto's van haar met haar kinderen. Ze deed de deur naar het kamertje links van de trap open.

Ik mocht kiezen waar ik wilde zitten.

Ze wilde alles opschrijven wat ik vertelde en ze vroeg of ik er geen bezwaar tegen had.

Ik had heel wat te vertellen, dan moest ze verdomd snel kunnen schrijven.

'Zeg het maar. 'Ze keek me aan. 'Waarmee kan ik je helpen?'

Ik vertelde dat ik mijn uitgever helemaal gek maakte en mezelf ook. Daar wilde ik vanaf.

Eerst moest ik over mijn moeder vertellen. Dat stond me tegen. Ik zei dat ik niet voor de relatie met mijn moeder

was gekomen, maar voor die met mijn uitgever. Ik kon niet eens over iets anders meer praten. Dat merkte ze wel, want ik begon meteen alles te vertellen, vanaf het eerste telefoontje. Elke aanvaring kreeg ze te horen, maar ook de leuke dingen.

'Wat me opvalt is dat je warme gevoelens voor haar hebt,' zei

ze.

Natuurlijk had ik die. Ik was nog nooit voor iemand naar een psycholoog gegaan. Alles had ik ervoor over dat het goed kwam tussen ons. En ik vertelde haar mijn droom.

'En toch geef je nog om haar,' zei ze. 'Terwijl ze je geen deken gaf. Ze liet je in de kou liggen, besef je dat wel?'

Daar was ik het niet mee eens. Ida had een schrijver van me gemaakt. Ze had me alle kansen gegeven en ze was meestal hartelijk en gastvrij. Dat ze me die ene keer nou geen deken had gegeven. Ik had spijt dat ik het haar had verteld.

'Het is jouw droom,' zei ze. 'Het vertelt iets over jou.'

Het was niet alleen mijn droom, maar langzamerhand werd het ook mijn gekte. Ik maakte me zorgen om mezelf. De laatste tijd zat Ida voortdurend in mijn hoofd. Zelfs nu mijn schoonmoeder zo ziek was en ik met Esmée aan de theatershow werkte. Als ik even niks te doen had riep ik haar in mijn fantasie op. In mijn gedachten zei ze hoe blij ze met me was en dat ze me voor geen goud wilde missen.

De drang om over mijn uitgever te fantaseren ging mijn

psycholoog niks aan en ik vertelde haar er niets over.

'Waarom denk je steeds aan je uitgever?' vroeg ze.

Ik zei dat het mij een fijn gevoel gaf.

'Wist ik ook waardoor dat fijne gevoel kwam?'

Waarom kreeg ik een fijn gevoel als ik aan haar dacht?

Die vraag maakte me onrustig. Ik begon er sneller door te ademen. Eigenlijk wilde ik erover ophouden. Ik had wel vaker een mooi gevoel bij mensen in mijn leven gehad. Bij Esmée bijvoorbeeld en dat gevoel was er nog steeds. Opeens wist ik het. 'Ik denk dat ik verliefd op haar ben!' Ik riep het bijna uit, ik was zo blij dat ik eindelijk wist wat er aan de hand was. Ik was niet bezig gek te worden.

'Ik weet het zeker,' zei ik. 'Ik ben verliefd.'

Mijn schoonmoeder had een hoog bed door haar verzorgers bij de thuiszorg laten halen.

De bank lag te hard. Boven in de logeerkamer stond nog een eenpersoonsbed. Esmée stelde voor dat bed naar beneden te halen. Het zag er gezelliger uit, vooral voor haar vader. Zo'n hoog bed leek meteen zo definitief. Maar haar moeder wilde het toch. Dan was ze meteen klaar.

De bank werd door haar verzorgers in de schuur gezet. Als ze dan dood was kon mijn schoonvader hem er zo uit halen.

Esmée bezocht haar moeder elke week. In het begin van haar ziekte kwam ze vaker, maar dat vond haar moeder niet

nodig. Ze had hulp genoeg.

Dit keer ging ik mee. Esmée deed de poort open en zuchtte. De tuin stond vol fietsen. Sinds haar moeder ziek lag was het haar nog niet één keer gelukt alleen met haar moeder te zijn.

We keken door het raam, maar we konden mijn schoonmoeder niet zien. Om haar bed zaten allemaal mensen.

'Kom binnen!' riep mijn schoonmoeder toen ze ons zag. 'Hier kun je leren hoe je dood moet gaan.'

'Zullen we jullie even alleen laten?' stelde iemand voor toen ze Esmée zag.

'Welnee,' zei mijn schoonmoeder. 'Dat is nergens voor nodig.'

Ze liet haar buik aan ons zien. Hij was opgezet en voelde keihard.

'Heb je pijn?' vroeg Esmée.

'Ik voel niks,' zei ze. 'De dokter weet niet wat hij meemaakt. Eierstokkanker schijnt toch behoorlijk pijnlijk te zijn en ik heb nergens last van.'

Een van de verzorgers zette een bord eten voor mijn schoonmoeder neer.

'Heb je wel trek?' vroeg Esmée.

'Ze moet eten,' zei de vrouw. 'Broccoli, dat is heel goed tegen kanker.'

Ik wist dat Esmée haar moeder van alles wilde vragen, maar haar moeder ratelde maar door. Niemand zou zo goed doodgaan als zij.

Om de kamerdeur staken weer nieuwe hoofden.

'We komen wel een andere keer, het is zo druk.'

'Ben je mal,' zei mijn schoonmoeder. 'Mijn dochter gaat toch zo weer weg.'

Esmée ging haar moeder verliezen. Een moeder die nooit van haar gehouden had. Soms was ze verdrietig en dan weer kwaad.

'Ik stel helemaal niks voor,' zei ze dan. 'Het maakt haar niet eens uit of ik er ben.'

En dan kwamen de verhalen van vroeger. Het verhaal van haar voortand. Al honderd keer had ze het mij verteld en wéér zag ik de pijn.

Elke woensdagmiddag kwam de fotograaf bij hen thuis en dan moest Esmée poseren. Het kon haar niks schelen dat het saai was. Ze dacht aan de lieve blik in haar moeders ogen als ze de Eva opensloeg. Totdat ze op een zondag van het klimrek viel. Esmée had net gewisseld. Ze had nog maar pas twee nieuwe voortanden. Eén was eruit gevallen.

Ze zag hem liggen en raapte hem gauw op. Met een bloedende mond holde ze naar huis. Maar op zondag durfden haar ouders de tandarts niet te storen.

'Ik had hem er zo in kunnen zetten,' zei de tandarts toen

ze de volgende dag kwamen. 'Maar nu is het te laat.'

Ook die week kwam de fotograaf langs. Net zoals alle andere keren ging Esmée naar boven om zich om te kleden. Ze kwam in haar mooie jurk beneden, maar de fotograaf was er niet meer. Ze zag de boze blik in haar moeders ogen en durfde niks te vragen. Een aantal woensdagen keek Esmée nog om dezelfde tijd naar de deur. Maar de fotograaf kwam niet meer en de Eva werd niet meer bezorgd.

Ik had Esmée niet over de therapie verteld. Nu ik wist wat er met me aan de hand was zou het verliefde gevoel voor Ida wel overgaan. Ik had mezelf verboden nog over haar te fantaseren. En als het per ongeluk toch gebeurde dacht ik gauw aan iets anders. Maar Esmée vroeg zelf wat ik met Frederiek besproken had.

'Verliefd?' riep ze uit toen ik haar vertelde waar ik tijdens de therapie achter gekomen was.

'Daar geloof ik dus niks van. Ik weet toch zelf hoe jij je gedraagt als je verliefd bent. Ik zag jullie laatst nog samen. Het was me echt wel opgevallen als dat zo was. Zoiets kan jij niet verbergen, denk dat maar niet.'

'Toch denk ik dat het zo is,' zei ik.

'O ja?' vroeg Esmée. 'Wil je dan met haar vrijen?'

Aan vrijen had ik nog helemaal niet gedacht.

'Stel het je dan maar eens voor,' zei Esmée.

Ik schoot in de lach. Het was ook opeens zo raar. Mijn fantasieën over Ida hadden niks met seks te maken. Ik had zelfs nog nooit in mijn gedachten met haar gezoend.

'Nou nou wat ben jij verliefd,' zei Esmée. 'Zij heeft je uitgegeven. Weet je nog hoe belangrijk het voor je was? Het leek wel of je opnieuw werd geboren. Dat gevoel had je. Het was zo groot dat je het eigenlijk niet aankon. Al die gevoelens heb je in haar gestopt. In je uitgever!'

Het besef dat ik alleen maar verliefd was had me juist zo opgelucht. En nou maakte Esmée het weer ingewikkeld. Ik had geen zin om daarover na te denken. Ik was verliefd op mijn uitgever en daar hield ik het bij. Dat was misschien wat pijnlijk voor onze relatie, maar het was tenminste nog wel iets normaals.

Maar na een poosje begon de verliefdheid me juist een ongemakkelijk gevoel te geven.

Elke keer als de telefoon ging schrok ik. Daar heb je d'r! Als ze maar niks aan mij merkt. Ik durfde bijna niet op te nemen en was blij als het iemand anders was.

Maar soms kreeg ik haar wel aan de lijn. Dan was ik kortaf en hing ik zo snel mogelijk op, terwijl zij juist zo aardig tegen mij was.

Ik herinnerde me het heerlijke gevoel toen ik verliefd op Esmée was. Het leek alsof de hele wereld me toelachte. Maar nu was ik verliefd op mijn uitgever en ik deed mijn best om

me van het verliefde gevoel te bevrijden. Misschien deed ik wel te veel mijn best waardoor het zich juist in mij vastzette.

Ik was de schrijver van het kinderboekenweekgeschenk. De hele uitgeverij werkte naar de kinderboeken week toe. En juist nu, nu ik zo nauw met mijn uitgever moest samenwerken, was ik op haar verliefd.

Volgens Puck werd dit ons succesvolste jaar. We overlegden dagelijks met elkaar. Nog meer plannen, nog meer acties. Ze sprak over pallets met boeken die ze de winkels in zou stouwen.

Ida belde een paar keer per week. Zodra ik haar aan de lijn kreeg sloeg mijn stem van de spanning over. Ik wilde niet dat ze het gepiep hoorde daarom zei ik alleen mmm... mmm...

'Je kan toch wel normaal antwoord geven?' vroeg ze.

Ze zei vaak dat ze het zo dapper van me vond dat ik in therapie gegaan was. Ze verheugde zich erop dat we daarna probleemloos konden samenwerken.

Iedere week vertelde ik mijn psycholoog een uur over mijn moeder. Ze was ervan overtuigd dat daar de kern van het probleem lag. Terwijl ik vertelde was Frederiek maar aan het schrijven. Intussen had ze een heel boekwerk over mijn moeder en nog was ik niks opgeschoten.

Ik begon er steeds meer aan te twijfelen dat het tussen Ida en mij goed kwam.

Het was het beste als ik mijn uitgever een poosje niet sprak. Daarom probeerde ik zoveel mogelijk via Puck te regelen.

'Waarom heb je Puck daarover gebeld?' vroeg ze verontwaardigd. 'Ik ben toch je uitgever. Als je weer eens zoiets hebt bel je mij.'

'Ik maak zelf wel uit wie ik bel,' zei ik.

Ze wilde geen ruzie en hing op.

Een paar dagen later belde ze terug. Ze was er het hele weekend mee bezig geweest, maar ze kwam er niet uit. Wat was er aan de hand? Dat wilde ze nou eindelijk wel eens weten. En we maakten een afspraak bij haar thuis.

Ik voelde elke meter die ik in mijn auto reed. Het moment dat ik mijn uitgever zou vertellen dat ik verliefd op haar was kwam steeds dichterbij. Hoe het gesprek ook verliep, hierna zou onze relatie nooit meer dezelfde zijn.

'En als jullie ruzie krijgen?' vroeg Esmée voordat ik wegreed. 'Hoe kom je dan thuis? Dan zit jij met je doorgedraaide hoofd op de weg. Zo meteen raak ik je nog kwijt door die flauwekul.'

Toen ik een paar dagen geleden in Arnouds atelier was had ik het hem ook verteld.

'Die zogenaamde verliefdheid van jou is een vlucht,' zei hij. 'Zolang jij je met je uitgever bezighoudt hoef je niet na te denken over wat je echt wilt schrijven.'

Tot nu toe had ik alleen verhalen voor kinderen geschreven. Hij wist zeker dat ik meer te zeggen had.

'Ik ga heus nog wel eens iets anders schrijven,' zei ik.

'Eerst moet de kinderboeken week voorbij zijn.'

Hij waarschuwde mij. 'Kunstenaars wie het nooit lukt om te maken wat hun voor ogen staat, hebben als enige hoop dat de dood hen tot grotere prestaties zal brengen.'

Hij zette me wel aan het denken. Misschien liet ik me in mijn werk te veel leiden door de verwachtingen en het succes. Ik reed de straat van mijn uitgever in en ik parkeerde mijn auto voor haar huis. Ik wilde wachten tot het tijd was, maar ze kwam de hoek al om.

Op haar was ik dus verliefd... Het was zo anders dan mijn verliefde gevoelens voor Esmée. Ik was toen één en al passie. Nu nog na al die jaren stroomde er een golf van hartstocht door me heen als ik haar onverwacht aan zag komen. Bij mijn uitgever had ik dat niet. Klopte het wel wat ik haar ging vertellen? Maar het was nu niet het moment voor twijfels. Ze zwaaide naar me en was blij me te zien.

In mijn hoofd repeteerde ik wat ik zou zeggen. Nu het zover was voelde het ineens zo onnatuurlijk. Hadden Esmée en Arnoud dan toch gelijk? Was het allemaal inbeelding? Maar waardoor raakte ik dan zo in de war? Mijn ademhaling ging sneller en ik voelde me draaierig. Het zweet brak me uit. Ik moest stoppen met denken. Ik was wél verliefd en ik

kalmeerde.

'Wat is het warm hè?'

Ik kon zo gauw niks beters verzinnen.

Zij had ook last van de warmte. In haar huis was het gelukkig koel.

'Een wit wijntje?' Ze keek in de koelkast. Haar vriend Hans had al een fles voor ons koud gezet.

'Wat is het toch een schat,' zei ze.

Ik knikte. Ik had hem ook een paar keer ontmoet en ik mocht hem graag. Opeens bedacht ik dat ik nooit jaloers op hem was. Was dat niet vreemd? Ik herinnerde me nog hoe erg ik het vond als er vroeger een jongen bij Esmée sliep. En nu werd ik zelfs blij als ik Ida en Hans samen zag. Weer werd ik onrustig. Ik moest ophouden met denken.

We gingen aan tafel zitten. Ik zat tegenover haar, op precies dezelfde plek als de vorige keren. Ze schonk wijn voor ons in.

'Proost,' zei ze.

Ik wist niet zo goed waarop ik moest toosten. Ik trilde. En zij zat er vastberaden bij en keek me recht in mijn ogen.

'Ik wil dat je me nu vertelt wat er is,' zei ze beslist.

Zo moest ze dus niet beginnen, want dan vertelde ik helemaal niks meer. Maar ze herstelde zich gelukkig.

'Of is het iets wat je absoluut niet kunt zeggen?'

'Ik kan het wel vertellen,' zei ik.

'Nou, vertel op.' Ze straalde kracht uit.

'Ik ben verliefd op je.' Zonder inleiding kwam het eruit.

'Dus dat is het.' Ze leek opgelucht.

'Verliefd...' Ze herhaalde het een paar keer alsof het nu pas echt tot haar doordrong wat ik had gezegd.

'Dat is het dus...' Ze mompelde dat het haar niet allemaal voor de wind was gegaan en dat ze haar leven net op orde had met een man van wie ze hield, en ik het nu kwam verstoren.

'Ik hou van Esmée,' zei ik. 'Het heeft echt geen gevolgen.'
Ze vroeg of Esmée het wist en ik zei ja.

'Verliefd dus...' zei ze weer.

Ik vroeg of ze ook verliefd op mij was. Ze zei nee.

'Misschien had het met ons tweeën ook gekund,' zei ze,
'maar nu heb ik Hans en ik hou van hem.'

Het verwarde me, want zelf had ik er nog nooit aan gedacht dat het tussen ons tweeën kon. Ik wist eigenlijk wel zeker van niet.

Ik vroeg of ze het voor zich wilde houden. Het kinderboekenwereldje was klein.

Ze beloofde het niemand te vertellen. Ze dacht zelfs haar vriend erbuiten te laten. Zoveel integriteit ontroerde mij.

We namen nog een slok wijn. Ze zei dat ze er wel aan moest wennen.

'Maar met die verliefdheid van jou doen we niks, dat is duidelijk. We doen er helemaal niks mee.' Dat herhaalde ze

wel een paar keer.

Zij besliste dat zomaar even. Terwijl het toch mijn gevoel was. Er was geen overleg, niks. Ze gedroeg zich als de uitgever die een beslissing nam. Gaf ze het boek wel uit of niet? Nee, we doen het niet. Van die gedachten werd zij misschien rustig maar ik voelde me ongemakkelijk. 'Goh,' zei ze. 'Verliefd.' Ze had er wel even aan gedacht, maar ze had het meteen weer verworpen, want ze dacht dat ik een goede relatie had.

Wat zei ze nu? Het had helemaal niks met mijn relatie te maken!

'Ik heb ook een goede relatie,' zei ik. 'Ik hou van Esmée. Ik zou haar nooit voor jou willen inruilen. We hebben het hartstikke fijn samen. Dit is me gewoon overkomen.'

De moeder van Esmée belde dat ze ons wilde spreken. Alleen haar man zou bij het gesprek zijn. Ik wist wat Esmée hoopte.

Esmée verlangde er soms naar om één keer van haar leven dicht tegen haar moeder aan te mogen zitten. Nu nog, terwijl ze zelf al een volwassen vrouw was. In al die jaren dat wij bij elkaar waren had ik mijn schoonmoeder haar dochter zelfs nooit zien omarmen. Ook niet toen Pleun geboren was.

Mijn schoonmoeder zat op de rand van haar bed toen we binnenkwamen. Ze trappelde met haar benen als een kind dat iets wil vertellen en niet kan wachten.

'Jullie raden nooit wat ik heb besloten,' zei ze. 'Pa weet het al.' Ze straalde.

'Herinner jij je het graf van mijn ouders?'

Esmée had er wel eens over gehoord. In dat graf lag ook het zusje van haar moeder dat jong was gestorven.

'Mijn vader ligt er, mijn moeder en tante Lies.' Ze telde op haar hand. 'Maar in het graf is plaats voor vier. Als ik dood ben wil ik in dat graf.'

Esmée werd rood, zo erg schrok ze.

'En papa dan?' 'Pa vindt het prima,' zei ze. 'Ik ben zo blij met mijn besluit. Ik ga bij mijn ouders en mijn zusje in het graf. Ik ga naar huis.'

'Dat graf is al heel oud,' zei Esmée. 'Ligt het er nog wel?'

'Dat mogen ze nog lang niet weghalen.' Ze had de papieren opgezocht.

'Het is in geen dertig jaar open geweest,' zei Esmée.

'Ze bekijken maar hoe ze het doen,' zei haar moeder. 'Ik ga in dat graf. Iedereen die doodgaat mag een laatste wens doen. Dit is mijn wens.'

Er was maar één plek over in het graf. Mijn

schoonmoeder kwam uit een groot gezin. Sommige broers en zussen leefden nog. Ze had het hun persoonlijk gevraagd, maar geen van hen wilde bij hun ouders in het graf.

'Dat zeggen ze nu,' zei ze. 'Maar je kan het nooit weten.' Daarom wilde ze het vastleggen. Mocht er plotseling een broer of zus doodgaan, dan kon die niet gauw haar plek inpikken.

Mijn schoonmoeder had het scenario voor haar begrafenis af.

Zodra ze dood was moesten we haar laten overbrengen naar haar spirituele centrum. Daar wilde ze drie dagen worden opgebaard zodat iedereen afscheid van haar kon nemen. Ze had het met de andere bestuursleden overlegd. Iedereen vond het een eer.

Esmée vroeg of het niet shockerend was. Het centrum was een openbare gelegenheid.

'Onzin,' zei haar moeder. 'Die enkeling die wierook of een kaars komt kopen heeft dan maar pech.'

Vanwege de parkeergelegenheid had ze voor de Sint-Jozefkerk gekozen. Ze verwachtte heel wat mensen en die moesten allemaal hun auto kwijt kunnen. Ze liet ons het papier zien waar alles op stond. Op donderdag mocht ze niet worden begraven! Er stonden drie uitroeptekens achter. Dan was er markt op het kerkplein en kon er geen auto staan.

Na afloop in de aula van de begraafplaats wilde ze geen

koffie met cake. Hapjes moesten er komen met wijn. Het was feest! Zij ging naar huis. Ze wilde er eigenlijk muziek bij zodat we konden dansen. Ze had een foto van zichzelf op briefkaartformaat laten afdrukken. In tweehonderdvoud. Die moest bij de rouwkaart worden ingesloten. Het was haar mooiste foto. Er waren vast mensen die bij hen thuis een altaartje voor haar wilden maken. Ze zouden blij met de foto zijn. De tekst voor de rouwkaart had ze zelf geschreven, maar dat moest nog een verrassing blijven.

Alles was geregeld, ook het graf zou geopend worden. Er was niets meer dat haar nog in de weg stond om te vertrekken. Dat vertelde ze ons. Nu zag ze er nog mooi uit. Als ze opgebaard lag moesten de mensen met plezier naar haar kunnen kijken. Daarom wilde ze euthanasie plegen.

In de familie brak paniek uit. De kleinkinderen moesten zondag afscheid van hun oma nemen, maar haar oudste kleinzoon was met zijn moeder op vakantie. Hij was erg op zijn oma gesteld. Het zou verschrikkelijk zijn als hij terugkwam en ze er niet meer was. Maar niemand wist waar we hen konden vinden. De hele familie werd ingezet. We moesten hen opsporen.

Zaterdag hadden we hen gevonden. Net op tijd en ze kwamen meteen naar huis.

Vandaag namen de kleinkinderen afscheid van hun oma. Dinsdag zou ze euthanasie plegen.

Esmée stopte de auto voor het huis van haar ouders. Pleun hilde. Het was ineens zo definitief. We hadden wel een ontbijt gemaakt, maar niemand had echt trek.

We liepen naar de poort. Het was maar een paar meter, maar nu leek het ver. Ik keek door het raam naar binnen. Mijn schoonmoeder zat rechtop in bed. Wat zou het vreemd zijn als ze er niet meer was.

Toen we binnenkwamen waren de anderen er al.

'Dan ga ik straks afscheid van jullie nemen,' zei mijn schoonmoeder. 'Maar ik wil niet dat jullie verdrietig zijn. Ik heb een prachtig leven gehad. En nu is het tijd om te vertrekken.' Ze vertelde dat ze 's nachts over de hemel had gedroomd. In haar droom zag ze allemaal huizen. Ze leken op elkaar, maar één huis was echt heel bijzonder. Iedereen wilde erin wonen. 'En wie kreeg dat schitterende huis? Jullie oma.'

Ik keek naar mijn dochters toen ze de tuin uit liepen. Voor de laatste keer zwaaiden ze naar het raam. Esmée sloeg buiten huilend een arm om haarvader heen. En toen reden we weg.

Alles voor die week hadden we afgezegd. We spraken er de hele avond over. Wat moest Esmée dinsdag bij het afscheid tegen haar moeder zeggen?

Nog dezelfde avond ging de telefoon. Esmée nam op. 'Met je moeder!' schetterde de stem van mijn

schoonmoeder door de kamer. Jullie hoeven dinsdag niet te komen. Ik had de dokter nog niet gevraagd of hij euthanasie wou plegen en dat is maar goed ook. Want ik wil nog helemaal niet dood. Ik vind het nog veel te gezellig hier. Ik had Ida verteld dat ik verliefd op haar was, maar ik was er niks mee opgeschoten. Het onrustige gevoel als ik aan haar dacht werd alleen maar erger. Ik wist dat het zo niet kon blijven. Maar wat moest ik? Zelf sprak ze nergens meer over.

Soms wenste ik dat Esmée zou ingrijpen en eisen dat ik bij Ida wegging. Maar Esmée geloofde daar niet in. 'Ik ga jouw niks verbieden. Je moet het zelf oplossen,' zei ze. 'Anders komt zo'n gevoel in een andere vorm toch weer terug.'

Er waren zoveel dingen aan de hand die veel belangrijker dan mijn relatie met mijn uitgever waren. Mijn schoonmoeder die ziek was. De tournee voor de kinderboeken week waarvoor Esmée en ik een show instudeerden. De liedjes die ik ervoor schreef en die VOF de Kunst zou gaan zingen. En toch sprak ik maar over mijn probleem. En Esmée zei nooit dat ik met dat gezeur moest ophouden.

'Jij bent hierheen gekomen met de vraag of het goed kan komen tussen jou en je uitgever,' zei Frederiek. 'Je hebt recht op een eerlijk antwoord. Welnu, ik geef jullie relatie geen kans.'

Ik schrok.

'Uit jouw verhalen maak ik op dat jouw uitgever je afwijst,' zei ze. 'En daar kan jij niet tegen omdat je moeder je ook heeft afgewezen. Ze zorgt voor je boeken, net zoals je moeder vroeger voor je kleren zorgde. In wie jij bent is ze niet echt geïnteresseerd. Van haar kant is er geen liefde, alleen zakelijk belang.'

Hoe kon ze dit nou zomaar zeggen? 'Ze is bij mij langs geweest toen ze in de buurt kampeerde,' zei ik. 'Op haar vrije dag.'

'Ze heeft je inderdaad opgezocht,' zei Frederiek. 'Maar ze heeft niet haar hand naar je uitgestoken en ik ben bang dat ze dat ook nooit zal doen.'

Dit wilde ik helemaal niet horen. Mijn therapeut had er niks van begrepen. Met deze therapie schoot ik dus niks op. Nu ging ik mijn uitgever zelfs verdedigen. Ida had wel warme gevoelens voor mij. Ik was toch niet gek. Maar als ik doorging met die sessies werd ik dat wel.

Ik dacht aan al onze etentjes en de persoonlijke gesprekken. Had Ida dat alleen uit zakelijk belang gedaan? Ik moest weten of Frederiek gelijk had en legde elk woord van mijn uitgever op een weegschaal.

'Je kunt het beter uitzoeken,' zei Esmée. 'Als het waar is wat Frederiek zegt moet je daar weg, want daar word jij gek van en wij allemaal.'

Ik sprak met Ida af in Het Huis met de Pilaren in

Bergen. Ik zat er veel te vroeg en ik dacht aan Esmées woorden.

Je moet opletten. Niet wegdromen, maar goed kijken wat er werkelijk is.'

Ik keek onafgebroken naar de deur. Er zou mij niks ontgaan. Ze lachte toen ze binnenkwam, gaf me een zoen en ging tegenover me zitten. Ik zag hoe ze thee bestelde en opdronk. Net zoals altijd zaten we tegenover elkaar. Ze vroeg naar de show en we spraken over de kinderboekenweek. Het leek alsof er niks aan de hand was. De reden waarom ik haar in de Pilaren had uitgenodigd had ik nog niet verteld, maar dat ging nu gebeuren.

'Ik kan het niet,' zei ik. 'Ik kan zo niet verder. Ik ben verliefd op je en jij wil er niks mee. Jij wil dat alles gewoon doorgaat, maar dat lukt mij niet.'

Ik schrok omdat ik angst bij haar zag. Ze was bang voor mijn liefde!

'Ik wil helemaal niks met je,' zei ik. 'Geen seks of zo.'

'En je zegt datje verliefd bent,' zei ze.

Ik knikte.

'Hoe moet ik me dat dan voorstellen? Platonisch?'

Wist ik veel of het platonisch was. Ik vertelde haar weer dat ik gevoelens voor haar had. Gevoelens die ik niet kon plaatsen, maar die er wel waren. Ik benadrukte nog een keer dat ze nergens bang voor hoefde te zijn. 'Ik hou van Esmée,'

zei ik. 'Wat ik voor jou voel is iets heel anders. Daarom is Esmée ook niet jaloers.'

Ze zuchtte.

'Ik word er zelf ook wanhopig van,' zei ik.

'Ik vind het heel vervelend voor je,' zei ze. 'Maar ik kan je niet helpen. Ik kan je alleen een beetje bijstaan vanaf de zijlijn.'

Ze stond aan de zijlijn! Het klonk allemaal veel te afstandelijk. Ik had haar verteld dat ik verliefd op haar was. Ik wilde dat ze dat als een cadeautje zag waar ze blij mee was, dat ze me er twee zoenen voor gaf en dat ze van de gedachte genoot dat ze zoveel voor mij betekende.

We zaten al uren bij de Pilaren. Bijna iedereen was weg. Buiten werd het al donker.

Eigenlijk waren we allang uitgepraat, maar ook weer helemaal niet. Want ze had niks gezegd waar ik mee verder kon. 'Ga maar lekker schrijven,' zei ze.

Ik had hetzelfde gevoel als vroeger toen ik klein was en mijn moeder zondags zat te huilen.

Het bed van mijn ouders stond in de huiskamer. En mijn moeder wilde niet huilen waar wij allemaal bij waren. Daarom zat ze in ons kamertje. Op mijn bed. In haar hand hield ze een laken. Door de medicijnen die ze slikte bleven de tranen maar stromen.

Ik kwam binnen om haar te troosten, maar ik kreeg geen

contact.

'Trek je er maar niks van aan dat ik huil,' zei ze. 'Mijn leven is nou eenmaal al kapot, daar is niks meer aan te doen. Ga jij maar gewoon spelen.' Maar ik durfde niet bij haar weg uit angst dat er iets ergs zou gebeuren. Al die tijd bleef ik achter de deur staan en ik hoorde haar snikken. Ze leek zo ver weg. Ik bleef de hele zondag achter de deur wachten, net zo lang tot mijn moeder naar buiten kwam.

Nu zei Ida dat ik gewoon moest gaan schrijven. 'Het komt vanzelf goed,' zei ze.

Als ze niks met mijn verliefde gevoelens kon was er maar één manier waarop het goed kon komen. En dat was als ik bij haar wegging en een andere uitgeverij zocht. Maar als ik haar auteur niet meer was dan wist ik niet meer hoe het met haar ging. Ik had het wel eens gevraagd. Stel je voor dat ik bij je wegga, zien we elkaar dan nog?

'Nee,' zei ze toen. 'Als je dat doet, wil ik niks meer met je te maken hebben.'

Ik durfde de beslissing niet zelf te nemen.

Ik bleef in de Pilaren zitten in de hoop dat Ida het zou voorstellen. Als je telkens zo in de war raakt, is het misschien het beste als je bij me weggaat. Je hoeft niet bang te zijn, we zoeken samen een uitgeverij waar jij past. En af en toe spreken we iets af, want we moeten elkaar wel op de hoogte houden hoe het gaat.

Maar dat zei ze niet. Ze hoopte voor me dat het snel goed kwam en als het nodig was, wilde ze nog wel een paar keer met me praten. Het ziekteproces van mijn schoonmoeder kwam in een stroomversnelling terecht. We schrokken toen we haar zagen. De laatste keer troffen we haar rechtop in bed aan en had ze het hoogste woord. Nu, een week later, lag ze stilletjes voor zich uit te kijken en ze klaagde over pijn. Ze slikte pijnstillers, maar de pijn kwam er gewoon doorheen.

'Ik ben bang voor die pijn,' zei ze. 'Ik moet er niet aan denken dat het nog erger wordt. Als ik nog zeker word wil ik ervan af.'

Ze werd zieker. Bij elk bezoek was ze verder verzwakt. Haar buik was zo opgezet dat het niet eens meer op een buik leek. Ze kon zelfs niet meer naar de wc lopen. En ze was broodmager.

Ze begon er zelf over. 'Het is zover, ik wil niet meer.'

De huisarts kwam nu een paar keer per week. De eerstvolgende keer dat hij bij haar was zou ze het bespreken.

Dat weekend nam ze voor de tweede keer afscheid van haar kleinkinderen.

De huisarts van mijn schoonmoeder zou in de ochtend komen. Esmée en ik wilden weten wat er was afgesproken en we reden ernaartoe.

Een van haar verzorgers fluisterde het al toen we

binnenkwamen.

'De dokter is geweest, maar het gaat niet door.'

Was ze weer van gedachten veranderd?

Ze hilde toen we binnenkwamen.

Haar arts was een alternatieve arts en hij weigerde euthanasie te plegen. Als ze dat wilde moesten we een reguliere arts vragen.

'Dan doen we dat toch.' Esmée wilde meteen bellen.

'Nee, ik durf het niet.' Doodsbang keek mijn schoonmoeder ons aan. Haar huisarts had haar gewaarschuwd. Hij had het beste met haar voor, daarom pleegde hij geen euthanasie. Wist ze wel wat ze aanging als ze haar leven voortijdig beëindigde? Een mens diende zijn leven af te maken zoals hij het kreeg. Wie toch het recht in eigen hand nam moest boeten. Eenmaal boven moest hij wachten voor een gesloten deur. Hij had het een paar keer herhaald. Pleegde ze toch euthanasie dan zou ze in het pikdonker moeten wachten tot het moment dat haar tijd gekomen was. Dan pas ging de poort open.

Ik bleef maar geloven dat ik Ida ervan kon overtuigen dat mijn gevoelens voor haar alleen maar mooi waren. Dat ze er blij mee moest zijn. Daarom had ik voor de vijfde keer met haar in Het Huis met de Pilaren afgesproken. De ober serveerde de thee al toen we binnenkwamen. We kozen weer een ander tafeltje. Er waren er nog twee over waar we niet hadden gezeten.

De sessies werden steeds langer, maar we schoten er niks mee op.

Ik wist echt niet meer wat ik met onze relatie aan moest. En zij ook niet. Al die weken was ze op mijn verzoek naar de Pilaren gekomen, terwijl ze het zo druk had en het haalde niks uit. Ze werd er wanhopig van, dat merkte ik wel. Ze begreep niet waarom ik maar verliefd op haar bleef.

Eerlijk gezegd begon ik er zelf ook steeds meer aan te twijfelen of ik wel echt verliefd was. Maar wat was het dan?

Ik lag 's nachts maar te piekeren. Door gebrek aan slaap kon ik me overdag niet meer goed concentreren. Over een paar weken begon de kinderboeken week. Dan zou ik elke dag met Esmée op reis gaan om in theaters op te treden en rijen kinderen van een handtekening te voorzien. In plaats van dat ik ervoor zorgde dat ik in topconditie was, raakte ik

alleen maar uitgeput.

Er moest iets gebeuren.

'Ik heb erover nagedacht,' zei ik. 'Misschien moet ik toch bij je weg.'

Wat zou ze zeggen? Ik wachtte gespannen. Ze verpulverde een bierviltje.

Zeg het dan, dacht ik, zeg alsjeblieft dat het een goed idee is.

Ze keek me kwaad aan. Wist ik wel wat het betekende als ik opstapte? Had ik enig idee hoeveel mensen ik daarmee dupeerde? Het ging echt niet alleen om haarzelf. Natuurlijk zouden ze het haar verwijten. Ik was haar sterauteur. Maar daar kwam ze wel overheen. Zij was niet de enige die op de uitgeverij werkte. Er waren nog elf mensen in dienst en ze hadden allemaal een gezin. Wilde ik soms dat die mensen op straat kwamen te staan?

Ik zat dus gevangen. Ik stikte bij die gedachte. Waar waren we in terechtgekomen? Ik dacht aan mijn doorbraak, ons gezamenlijk succes. In plaats van de overwinning te vieren zaten we nu allebei klem. Om alles wat mijn uitgever deed werd ik kwaad. We hadden de ene aanvaring na de andere.

Ik kan niks meer goed doen,' zei ze telkens als ze belde. Ze wist niet meer hoe ze met mij verder moest. Het maakte haar onzeker. Ze werd er niet leuker op en dat wilde ze helemaal niet. Met mij samenwerken op een prettige manier,

zoals in begin, dat wilde ze.

Ze had gelijk, van het plezier dat we in het verleden met elkaar hadden was niets meer over. Nooit legde ik meer lachend de hoorn neer. Elk telefoontje eindigde met een misverstand. Ik nam me telkens voor aardig te zijn, maar één verkeerde opmerking van haar en het ging toch mis.

'Misschien helpt het als we er met z'n drieën over praten,' zei Esmée. 'Het is heel eenvoudig. Ze moet gewoon lief zijn, dan gaat het goed.'

Lief was voor Esmée een toverwoord. Als kind had ze nooit liefde gekregen en ze dacht dat het elk probleem oploste. Haar besluit stond vast. Het moest afgelopen zijn met dat afstandelijke gedoe. Esmée nodigde haar uit bij ons thuis.

Ida had Hans meegenomen. Ze namen beiden plaats op de bank. De spanning was om te snijden. Ik voelde me bij mezelf op visite.

Esmée sloot de kamerdeur omdat de kinderen boven waren.

Een uur van tevoren had ik de thermostaat hoog gezet omdat ik rillerig was. Daardoor was het nu stikheet.

Hans verbrak de stilte. 'Het spijt me, maar ik kan helemaal niks met jouw verliefde gevoelens,' zei hij terwijl hij mij aankeek. 'En Ida ook niet.' Ze knikte beslist. Ik begreep er niks van. Ik kon zelf ook niet met mijn gevoelens voor haar uit de weg. Al die middagen in de Pilaren had ik het daarover

gehad. En nu opperde hij het alsof het alleen voor hen een probleem was en Esmée en ik er blij mee waren.

Het was wel meteen duidelijk. We waren dus twee partijen.

Waarom zei hij dit eigenlijk? Om hun relatie te beschermen? Ik wilde helemaal niet tussen hen komen. Hoe vaak had ik dat al niet gezegd?

Esmée was de enige die er volkomen ontspannen bij zat. Haar partner beweerde verliefd op een ander te zijn. Iedereen raakte erdoor in paniek, behalve zij. Ik zag de ironie op haar gezicht.

'Dit is nou een voorbeeld van een uit de hand gelopen situatie,' begon Ida. In haar stem klonk woede door. De verwrongen blik, het verbeterde gezicht waarmee ze vertelde hoe lastig het allemaal voor haar was. Als ik al verliefd was geweest, dan moest het nu op slag over zijn.

Ik kon er niet meer omheen. Ik was niet verliefd op haar. Het was iets anders. Ik kon mijn aandacht niet meer bij het gesprek houden. Wat had ik?

Esmée nam het gesprek over.

'Jullie maken het veel te groot.' En ze gaf haar visie op de zaak die ik zo goed kende. Ida had mij uitgegeven. Opeens was ik schrijver. Daardoor had ik mijn uitgever een veel te belangrijke plek gegeven. Ze garandeerde Ida dat alles goed kwam, als ze mij maar liet merken dat ze om me gaf.

Ida keek naar Esmée of ze hartstikke gek was. Wat dacht ze wel? Ik moest op mijn donder hebben. Ze zei het niet, maar dat straalde ze wel uit. Daardoor werd Esmée steeds feller.

Intussen haalde ik mijn geest overhoop. Waar leed ik aan? Wat was dit voor ziekte? Bestonden er medicijnen voor? Wat deden mijn hersenen? Stel je voor dat het erger werd. Misschien kwam ik wel in een inrichting.

Ida bleef het maar herhalen. Ze had er werkelijk alles aan gedaan. Haar grens was bereikt. Hans was het daar volkomen mee eens, want hij knikte. Zo kon ze niet verder. En toen stond ze op. Ik moest erover nadenken wat ik deed. Ik bleef, maar dan gedroeg ik me plezierig, of ik ging weg. Ze gaf me het hele weekend de tijd.

'Als je besluit weg te gaan geef ik het maandag door aan de directeur.' Ze zuchtte. Ze zouden het haar altijd verwijten.

Ik dacht aan al die middagen in de Pilaren. De tijd en de moeite die ze erin gestoken had om het op te lossen. Ook al was ik er niks mee opgeschoten, het was wel aardig. Wat ik mankeerde had misschien niets met haar te maken. Ze was de dupe geworden van iets wat in mijn kop zat. Ik wilde haar niet weer in onzekerheid laten. En ik zei dat ik er helemaal niet over behoefde na te denken. Ik bleef. 's Nachts droomde ik dat ik in een koker zat opgesloten. Of ik schrok wakker met het gevoel dat mijn keel werd dichtgeknepen. Volgens de huisarts

had ik het globesyndroom. De oorzaak was te veel spanning. Voordat het nog erger werd, raadde hij me aan de oorzaak van de spanning op te zoeken en aan te pakken.

De uitgeverij had een nieuwe directeur gekregen: Johan Bos, en hij wilde mij leren kennen. Daarom nodigde Ida me uit voor een lunch bij het Americain.

Ik had al mijn hoop op hem gevestigd toen ik het Americain binnenging. Ik keek rond en ergens achterin bij het raam ontdekte ik Ida met een onbekende man naast zich. Dat moest Johan zijn. Ze zagen me en stonden beiden op.

Ida stelde me met een stralend gezicht voor. 'Dit is ze nou, onze sterauteur.' Ze gaf me een knipoog.

Johan Bos.' Ik gaf hem een hand. Op het eerste gezicht leek hij aardig.

'Kom gezellig tussen ons in zitten,' zei Ida.

'Ik heb expres een tafel op een mooie plek gereserveerd,' zei Johan. 'Beter kan niet, we kijken uit op het Leidseplein. Tenminste, jij en ik. Ida zit helaas met haar rug naar het raam, maar dat vind

je niet erg, hè? Je mag met me ruilen, hoor.'

'Blijf alsjeblieft zitten,' zei Ida.

De ober stond al voor ons met drie amuses. 'Bent u zover?'

'Ja zeker,' zei Johan. 'Want we hebben wel iets te vieren. Ik be stel gelijk champagne. Kan dat?' Hij keek de ober

vragend aan.

'We moeten toch toosten op zo'n succesvol duo,' zei Johan.

Ik voelde me ongemakkelijk. Zo meteen moesten we toosten op het succes dat nog lang zou voortduren. Ik kon beter eerst zeggen wat er aan de hand was.

De ober zette de glazen al neer. Ik moest snel zijn, want Johan pakte zijn glas al op.

'Ik weet niet of het zo'n goed idee is om nu te toosten,' zei ik. 'We zijn tot nu toe wel succesvol geweest, maar...'

Ida keek me geschrokken aan. Ik vond het verschrikkelijk wat ik nu ging zeggen, maar het moest.

'Ik weet niet of het wel zo door kan gaan,' zei ik. 'Of wij het wel samen kunnen. Ik bedoel Ida en ik.'

Ze werd spierwit en haar mondhoeken trilden en daarna begon ze helemaal te trillen.

'Dat je dit durft,' zei ze. 'Je hebt beloofd te blijven.'

'Ik wil ook graag blijven,' zei ik. 'Maar ik kan het niet.'

'Dat je me dit aandoet! Ik ben er juist zo trots op. Al vanaf het allereerste boek werken we samen. Ik heb zo over je opgeschept.'

Alles bewoog aan haar en ze zag grijs. Als ze maar geen hartaanval kreeg.

Wat had ik gedaan? Maar het moest! Ik kon niet anders en ik keek hoopvol naar Johan. Hij was overdonderd door

wat er gebeurde. Hij zat verstijfd met zijn glas in zijn hand.

Nu ik de stap had gezet moest ik ook door.

Jij kan nou wel willen dat ik blijf,' zei ik. 'Maar ik voel me helemaal niet goed. En jij hebt het nergens over. Je hebt er zelfs nooit meer naar gevraagd.'

'Na al die gesprekken...'zei ze. 'Dat je daar dan nu mee durft te komen.'

Johan moet weten hoe het ervoor staat,' zei ik.

'Waarvoor zitten we hier anders. We hebben een gigantisch probleem.'

'Wat zeg jij?'' Ze smiet haar vork neer. De sla vloog over de tafel. Ze stond op en liep weg.

'Nou,' zei Johan. 'Dit had ik me anders voorgesteld.'

Jij kan ons redden, dacht ik. En ik vertrouwde hem al mijn gevoelens toe.

'Deze ontmoeting was bedoeld om iets over mezelf te vertellen,' zei Johan. 'Dat kan natuurlijk ook zonder Ida.'

En hij vertelde dat hij na de middelbare school aan de pabo had gestudeerd. Ik schatte hem een jaar of vijftig. Wat moest er niet nog allemaal komen! Na een korte carrière als onderwijzer had hij twee studies gedaan. Het interesseerde me geen bal. Help ons liever man, dacht ik. Maar hij ging maar door met zijn zeer uitgebreide cv. En ik keek maar naar het blaadje sla van Ida dat ergens in het tafelkleed hing. En naar haar vork die bij het peper- en-zoutstel was beland. Ik

vroeg me af waar ze zou zijn. Moest ik haar niet gaan zoeken? Maar toen bedacht ik dat ik de laatste was die ze nu wilde zien en ik bleef zitten.

'En nu ben ik directeur van dit concern,' zei Johan. 'Zo is het gekomen.'

Na het incident in het Americain had ik niks meer van Ida gehoord. Johan had ook geen contact opgenomen. Mijn werkkamer was stil en leeg.

Mijn verhaal lag op mijn bureau, klaar om opgestuurd te worden zodat het uitgegeven kon worden. Ik wist niet eens of ze het nog wilde hebben. De gedachte dat de naam van een andere uitgeverij op mijn boek kwam te staan maakte me bedroefd. Mijn boek hoorde bij haar en ik stopte het in een envelop met een kort briefje erbij.

'Ik weet het allemaal niet meer,' schreef ik. 'Ik zou willen dat dit boek bij jou uitkomt. Dat is het enige wat ik wel weet.'

Ik bereidde me erop voor dat ik het ongelezen terugkreeg. Maar een paar dagen later belde ze al.

Ze had het manuscript gelezen en ze vond het goed. Ze begon over het incident bij het Americain. Het had al haar grenzen overschreden.

Ze had er alles aan gedaan, maar het was helemaal op. Het had geen zin om er nog over te praten, dat hadden we genoeg gedaan en het had niets uitgehaald.

Ik zei dat ik haar begreep. Het was ook verschrikkelijk wat er voorgevallen was en ik vertelde haar dat ik het ook heel erg vond.

En dat het waarschijnlijk ook het beste was om een punt

achter onze samenwerking te zetten, zodat zoiets tenminste nooit meer kon gebeuren.

'Waarom doe je toch zo?' vroeg ze. 'Ik wou dat ik het begreep, maar nog steeds kan ik mijn vinger er niet op leggen.'

Ik wilde niet wéér zeggen dat ze blij met mijn gevoelens voor haar moest zijn. Dat maakte haar alleen maar nog kwader. 'Wat nou blij!' had ze de laatste keer geroepen. 'Donder op met je gevoelens. Ik kan er niks mee, helemaal niks!'

'Ik denk dat ik te ingewikkeld voor je ben,' zei ik maar.

'Dat zeker,' zei ze. Haar stem klonk nog steeds kwaad.

'Ik vind het heel erg dat het zo moet gaan,' zei ik. 'Maar ik zal altijd met een mooi gevoel aan je terugdenken.'

En zij vertelde dat ze het ook heel erg vond, juist omdat we elkaar zo graag mochten. Telkens als een van de twee iets had gezegd bleef het even stil. Het was een prettige stilte. Haar boosheid verdween en haar stem werd steeds zachter. Voor het eerst luisterden we heel goed naar elkaar. Misschien omdat de angst dat we niet konden samenwerken weg was en we elkaar toch al kwijt waren. Maar door alles wat we bespraken vonden we elkaar juist terug.

We hadden heel lang met elkaar gepraat toen ze dacht toch een lichtpuntje te zien. Ze beloofde het uit te zoeken.

Een halfuurtje later belde ze terug. Johan had een

oplossing. Op kosten van de uitgeverij mochten we naar een psycholoog die mensen in werkrelaties coachte. Het zou ons veel tijd kosten, maar wie weet kwamen we er dan uit. Ze vroeg of ik ervoor voelde. Ik hoefde er geen seconde over na te denken. En ik zei dat ik er alles voor overhad dat het goed kwam.

'Ik ook,' zei ze.

De psycholoog huurde een ruimte in het Olympisch Stadion. Beter kon niet. Na de eerste sessie waren we meteen naar Vak Zuid gehold, een prima café. De barkrukken zaten heerlijk en de muziek was super. Ik bestelde een borrel en Ida een biertje.

'Proost, op de therapie.' We tikten tegen eikaars glas.

'Een sigaartje?' Ik haalde een doosje Havana uit mijn tas.

Natuurlijk nam Ida een sigaartje. We hadden iets te vieren. Met onze relatie was niks aan de hand, daar waren we nu wel achter. We zouden alles vergeten wat er misgegaan was. Geen moeilijk gedoe meer. Dat het zo goed zou uitwerken hadden we niet durven hopen.

We dachten over alles hetzelfde. Karei Bakker, onze psycholoog, was een zacht ei waar we niks mee konden. Maar gelukkig hoefden we er ook niks mee, niet echt tenminste, want tussen ons zat het helemaal goed. Ida moest mij geblinddoekt door het Olympisch Stadion leiden. Een

spelletje, alsof we kleuters waren.

'Morgen moet ik verslag uitbrengen aan Johan,' zei Ida.

'Dat lijkt mij niet zo moeilijk,' zei ik. 'Zeg maar dat het een ei is, daar zijn we het alle twee over eens, toch?' En we klonken weer.

'Ik vind wel dat jij heel goed blinden kan leiden,' zei ik. Ik durfde me helemaal aan haar over te geven. Als er iemand betrouwbaar was, dan was het mijn uitgever. Na afloop hadden we naast elkaar moeten zitten, vijf minuten lang, dicht tegen elkaar aan. Ik vond het heerlijk, ik zou wel dagen naast haar kunnen zitten. Alleen maar zitten, en verder niks. Maar nu zaten we naast elkaar aan de bar, dat was ook fijn. We hadden nog maar amper iets over onze werkrelatie verteld of de psycholoog had de diagnose al gesteld. We hadden een symbiotische relatie. Ida was de moeder die het kind dat veel te groot was niet losliet. En ik was het kind dat nog steeds niet op eigen benen stond. We moesten van elkaar loskomen, dat had-ie gezegd en daar gingen we de komende tijd aan werken. Nou, als het allemaal zo ging als vanmiddag dan was het wel op te brengen. Over een week moesten we terugkomen. Wat zouden we dan weer voor spelletje moeten doen?

'Dit is een van de beste therapieën die ik ooit heb gehad,' zei ik.

Ida knikte. 'We zijn het alweer eens.'

'Wij wel, toch?' We lachten naar elkaar. Niets en

niemand kon het meer kapot krijgen. 'We zitten hier fantastisch,' zei ik. 'Met een lekker sigaartje erbij.'

'Twee sigaartjes,' zei Ida en ze stak er nog een op.

Mijn schoonvader belde 's ochtends. Als Esmée haar moeder nog wilde spreken moest ze nu komen. We vertrokken meteen.

'Fijn dat pa heeft gebeld,' zei ik. 'Nu ben je in elk geval op tijd.'

Misschien werd het dan toch nog een mooi afscheid. Ik wist hoe belangrijk het voor Esmée was. Al zou haar moeder het maar één keer zeggen. Ik hou van je. Het maakte niet uit dat Esmée het pas op haar moeders sterfbed te horen kreeg. Dan was het toch gezegd. Het zou alles goedmaken.

We liepen naar het hoge bed. Mijn schoonmoeder lag met haar ogen gesloten. Wat was ze mager! Alleen aan haar ademhaling kon je zien dat ze nog leefde.

Esmée gaf haar moeder een kus. 'Dag ma,' zei ze.

Haar moeder reageerde niet.

'Vrouw,' zei mijn schoonvader. 'Kijk eens wie er is? Onze lieve dochter staat naast je.'

Er kwam geen enkele reactie.

'Mam...' Esmée probeerde het nog een paar keer. Ze raakte in paniek. Was ze dan toch te laat? Esmée zat maar naast het bed te wachten tot haar moeder iets tegen haar zou zeggen. Uren zat ze daar al toen haar moeders zus binnenkwam.

'Ben ik nog op tijd?' vroeg ze.

'Ja hoor, An.' Mijn schoonmoeder stak haar arm naar haar zuster uit. 'Wat fijn dat je er bent.' En ze begon met haar zuster te praten.

Mijn schoonvader keek naar Esmée. Even onbeholpen als altijd.

Esmée liep de kamer uit. Buiten begon ze te huilen. 'Ze deed godverdomme net of ze mij niet hoorde. Met haar zus kan ze wel praten. Ze gaat bij haar vader en moeder en haar kleine zus in het graf. Ik heb niks voor haar betekend. Als vodden laat ze me achter.'

We reden naar huis. Toen we thuiskwamen ging de telefoon. Mijn schoonmoeder was dood.

Het spirituele centrum zag er toch van af de kist een plek te geven. Mijn schoonmoeder lag thuis opgebaard. Dagenlang kwamen drommen mensen afscheid nemen. Er werd zoveel wierook gebrand dat we het al roken als we het tuinpad op kwamen.

Mijn schoonmoeders wens werd vervuld. De kerk zat propvol mensen.

'Wat een fantastische vrouw was je moeder,' kreeg Esmée tijdens de condoleance van verschillende kanten te horen.

Na de begrafenis viel Esmée in een diep gat. Ze zat maar op de bank met haar duim in haar mond voor zich uit te

staren. Het beangstigde mij, want zo levenloos had ik haar nog nooit gezien. Het was net of haar moeder iets moois van haar had meegenomen.

'Laat me nou maar,' zei ze als ik haar probeerde te helpen. Haar hele leven had ze gewacht op de liefde van haar moeder. Nu ze dood was had ze die definitief niet gekregen.

Weken zat ze daar. Tot ik vond dat ze er met iemand over moest praten. Een vriendin kende een psycholoog, een humoristische man die volgens haar wel bij Esmée paste. Ze had het goed gezien. Deze psycholoog begreep hoe Esmee was. Geen ellenlange gesprekken over haar relatie met haar moeder, want dan liep ze zo weg.

'Weet je wat er met jou is,' zei hij toen hij hoorde wat er was gebeurd. 'Jij hebt je hele leven op een voetbalveld gehold. Je speelde tegen je moeder, en zij wist van niks. Jij rende maar, in je eentje achter de bal aan, terwijl het hele veld leeg was.'

Toen Esmée het mij vertelde moest ze huilen, maar voor het eerst zat er weer een lach doorheen. Het rouwproces zou wel een tijdje duren, dat wist ik. Maar haar lach, waardoor ze altijd alles had aangekund, die was terug.

Een aantal sessies later zat ik in mijn auto op de parkeerplaats van het Olympisch Stadion. Ik wist niet wanneer Ida was weggereden. Een kwartier geleden, een uur

misschien? Ik kon nu niet rijden, daarom stond ik daar. Mijn hele lichaam trilde en ik zag niets.

Karei had het van tevoren aangekondigd. De symbiose zou verbroken worden. In deze sessie moesten we elkaar loslaten zodat we als twee onafhankelijke individuen verder konden werken.

'Het is een ritueel,' zei hij en hij zette in een lege ruimte twee stoelen tegenover elkaar waarop Ida en ik moesten gaan zitten.

Hij keek mij aan. 'Zeg mij na. Ida, ik ga.'

En toen zei ik het. 'Ida, ik ga.'

'Dat wil ik ook,' antwoordde Ida. Het kwam niet door haar woorden, maar door haar blik die zo ijzig was dat alles in me bevroor.

Er was geen hier en nu, er was ineens vroeger, heel lang geleden toen ik nog een kind was. Ergens ver weg hoorde ik de stem van mijn uitgever.

'Ik wil niks liever,' sprak ze. 'Ik wil ook dat jij gaat.'

Door haar heen zag ik mijn moeder. Haar polsen waren doorgesneden en er was overal bloed. Ik wilde dat ze zei dat het een ongeluk was. Dat ze mij en mijn zus nooit in de steek zou laten. Ik keek naar haar en haar ogen stonden koud. Ze had al afscheid van ons genomen. Ze wilde weggaan. Het was niet gelukt, maar ze had het wel geprobeerd.

Alles had ik ervoor overgehad. Ik hield van haar en ik

wilde dal ze ook van mij hield. Maar mij kon ze zo missen. Zonder aan mij te denken had ze zichzelf gesneden. Terwijl ik dag en nacht aan haar gedacht had. Ze had me willen verlaten. Het deed zo'n pijn...

'Dat is wel heel veel verdriet,' hoorde ik Karei zeggen. 'Zullen we Ida vragen of ze je even vasthoudt?'

Langzaam keerde ik terug. Onbewogen zat ze daar. Ze had totaal niet in de gaten wat er in mij omging. Ze trok vragend haar wenkbrauwen op. Logisch dat je niet snapt waarom ik zo in de war ben, dacht ik. Dat kan je ook niet weten.

Bij mij bleven de tranen stromen en zij zat daar, zonder dat ze iets zei.

Karei vroeg het haar. 'Hoe is dit nou voor jou?'

'Ik ben juist opgelucht.'

Dat zei ze gewoon, terwijl ik het gevoel had dat ik flauwiel. Ik vertelde niet waarom ik zo verdrietig was. Alleen Arnoud en Esmée wisten dit. Ik kon het niet vertellen.

'Ik denk dat het zo wel genoeg is voor vandaag,' zei Karei. 'Denk je dat het gaat?'

Ik knikte.

'Heeft ze je niet eens getroost?'

Ik wist dat Esmée kwaad zou zijn.

'Ze kon het niet weten,' zei ik. 'Ze kon niet weten wat er met mij gebeurde.' 'Heeft ze soms geen ogen in haar kop? Ze

zag toch wel hoe je eraan toe was? Zo meteen denkt ze nog dat je zo om haar moest huilen. Nu wordt het alleen maar nog erger. Je moet het haar vertellen. Zeg haar hoe het kwam dat je zo in de war was. Of wil je dat ik het doe?

'Ik zeg het haar zelf wel,' zei ik. 'Zodra ik haar zie zeg ik het.' 'Hoe gaat het met je?' vroeg ik toen Ida voor een werkbijeenkomst bij me kwam.

'Goed,' zei ze. 'Ik ben zo opgelucht sinds die laatste sessie.'

'Ik was wel heel verdrietig, hè,' zei ik. 'Je hebt misschien gedacht...'

'Heel goed, dacht ik toen je zo moest huilen. Huil jij maar, dan is het tenminste afgelopen.'

Ik keek haar aan en weer keek ik in ijskoude ogen. En ik schrok, want nu wist ik wat het was geweest. Ik had voor mijn uitgever gevochten, net zoals voor mijn moeder. Ik wilde dat ze van me hield. Mij begreep. Ik zou haar over mijn verleden vertellen. Over mijn moeder die toen ik klein was de banden met mij had doorgesneden, over haar ogen die toen al een tijd verwilderd stonden. Dat alleen Arnoud en Esmée wisten wat er toen was gebeurd, en dat ik het verder nooit iemand verteld had. Want daardoor had ik het haar zo moeilijk gemaakt. Het was allemaal teruggekomen. Nu begreep ik het helemaal. Misschien moest zij dan ook huilen om alles wat misgegaan was. Om wat ik haar had aangedaan. Dan hadden

we als twee onafhankelijke individuen verder gekund en konden we samen weer mooie boeken maken, in vriendschap. We hadden zoveel doorgemaakt en konden echt warmte voor elkaar voelen.

Maar ze liet het me niet vertellen. Het leek of ze het niet wilde horen.

'Heel goed vond ik het.' Ze herhaalde het een paar keer. 'Huil maar, dacht ik.'

'Het was ook goed,' zei ik. 'Het was zeker goed.'

De volgende dag belde ik naar de uitgeverij en ik vroeg naar Jo- han.

'Ik wil een afspraak maken,' zei ik. 'Ik moet iets heel vervelends vertellen.'

'Ga je weg?' vroeg hij.

'Ja,' zei ik. 'Ik ga naar een andere uitgeverij. Het is verschrikkelijk, maar ik weet nu dat het echt niet anders kan.'

Het duurde een tijdje en toen belde Ida mij.

'Wat hoor ik?' vroeg ze. 'Is het gras elders groener?'